

ANDREJ NIKOLAIDIS: KUĆA, POSO (SIRTAKI RMX)

BORIS BUDEN: ČUDO U MOSKVI

TEMAT: FESTIVAL EUROPSKE KRATKE PRIČE

12 kn (HR), 2,5 km (BIH), €1,6 (SLO)

KUĆA, POSO (SIRTAKI RMX)

**ONO ŠTO NAM MEDIJI
SERVIRAJU KAO
RIJEČ "ZDRAVOG
RAZUMA" O GRČKOJ
LIJEP JE PRIMJER
KAKO JE POTPUN
RAD IDEOLOGIJE U
NAŠIM DRUŠTVIMA:
UMJESTO DA SE
KRIVICA PRONAĐE U
WALL STREETU, SADA
SE GRČI PROZIVAJU
LIJENIMA I GLAVNIM
KRIVCIMA ZA KRIZU**

ANDREJ NIKOLAIDIS

*Srdžbu mi, boginjo, pjevaj anarhista, Ha-
osu sina/Pogubnu, kojano zada lihvarima
tisuću jada.*

Ne bi li tim stihovima mogla početi nova verzija Ilijade, koja bi pjevala o (ah, o još jednoj!) dužničkoj krizi Grčke i nemirima koje su pripadnici naroda koji je *izmislio razmišljanje* tim povodom dez-organizovali? Taj bi spjev, zapravo, bio mješavina Homera i Vergilija. Osnovna razlika između dvije verzije je u Trojanskom konju: kojega Vergilije u priču uvodi nakon završetka Homerovog spjeva, dok bi se u novoj verziji morao pojaviti već na početku. Trojanski konj su, za ovu priliku, bile velike financijske institucije globalnog kapitala. Trojanskog konja ovoga puta nisu poslali Grci, nego je Grcima poslat. Kao da su nepismeni barbari, koji više ništa ne čitaju, oni su poklon primili. I onda se našli u čudu kada su iz konja iskočile horde lihvara, naoružane kreditnim listama i kamatnim stopama.

MIŠLJENJE I KOPANJE Svi smo čuli zelenašku stranu priče, koju su nam prenijeli slobodni i demokratski mediji. Grci su zaslužili da propadnu. Grci su ljenčine, koji zahtijevaju dodatke na platu da bi na vrijeme došli na posao. Grci su previše plaćeni. Grci u penziju idu sa 53 godine.

Ono što nam mediji serviraju kao riječ "zdravog razuma" o Grčkoj sasvim je lijepi primjer kako je potpun rad ideologije u našim društvima, kako njegovom djelovanju ništa i niko ne izmiče. Ljudi koji izriču osude Grčke govore u korist svoje štete. Oni ne vide subverzivni i revolucionarni potencijal ponosnog grčkog nerada. Šta ima loše u tome da se radi manje, a zarađuje više? Radije biste da što veći dio viška vrijednosti koji proizvedete vašim radom prisvojite poslodavac? Šta ima loše u tome da se sa 53 godine ide u penziju? Radije biste da u osamdesetoj udarnički umrete na radnom mjestu? Koga će Grci oštetiti svojim neradom i kašnjenjem na posao – tajkunska elita? Bolje da stvari idu "prirodnim" tokom – da tajkunska elita, kao i uvijek, stiže na štetu (ne)radnika?

Grci neće da rade, govore nam. A zašto da rade? Da bi sebe sveli na savremenog zapadnog čovjeka kakvoga je oslikao Ekrem Jevrić u svojoj potresnoj-protestnoj pjesmi

**– SVI SMO ČULI
ZELENAŠKU STRANU
PRIČE, KOJU SU NAM
PRENIJELI SLOBODNI I
DEMOKRATSKI MEDIJI.
GRČI SU ZASLUŽILI
DA PROPADNU. GRČI
SU LJENČINE, KOJI
ZAHTIJEVAJU DODATKE NA
PLATU DA BI NA VRIJEME
DOŠLI NA POSAO. GRČI
SU PREVIŠE PLAĆENI.
GRČI U PENZIJU IDU SA 53
GODINE –**

Kuća, poso, onog koji, kako kaže Ekrem, "živi, radi a i samo radi", onog koji "eto šta zna, ništa ne zna, a de da zna"? (primijetimo ovdje da pjesnik Sokratovom "znam da ništa ne znam" dodaje i odgovor na pitanje: zašto ništa ne znam? Zato što se upravo rad ispriječio između njega i spoznaje). Čak i ako prihvatimo da je "rad stvorio čovjeka", nije li jasno da ta tvrdnja ujedno predstavlja i najstrašnju optužbu na račun rada? I šta se tu na koncu uopšte ima reći, osim onoga što je primijetio i Homer: jednako umiru oni koji mnogo rade kao i oni koji ne rade ništa.

Nama, današnjim Grcima, neprekidno zamjeraju da je u nama ostalo odveć malo od antičkih Grka. Nismo dobri sinovi svojih predaka, poručuju nam. A kako da budemo dobri, kad moramo da radimo? I Heideggerov čuveni spis zove se *Mišljenje i pjevanje*, ne *Mišljenje i kopanje*. Nekad se znalo: drugi rade, a mi razmišljamo i vodimo državu. Pa nema filozofije bez dokolice! Danas je upravo obratno: mi radimo, kako god i koliko god da radimo, a drugi nam vode državu.

GRČKA KAO ŽRTVA TERORISTIČKOG NAPADA Jer, šta se zapravo desilo Grčkoj? U odgovoru na to pitanje pomoći će nam sjajni tekst Marcela Štefančića, objavljen u ljubljanskoj *Mladini*, čiji prevod možete pročitati na adresi <http://www.e-novine.com/ekonomija/ekonomija-analiza/37512-Terroristiki-napad-Europu.html>.

"Prvo, još od veljače znamo da je Grčkoj na putu u ekonomski pakao tajno pomagao Goldman Sachs, bankarsko-investicijski konglomerat koji je orkestrirao prikrivanje grčkih dugova, a istodobno je njima – uz pomoć specijalnih 'derivatnih produkata' – špekulirao i basnoslovno zaradio. Štoviše, grčku vladu je čak uvjerio da prihode velikih javnih poduzeća, primjerice aerodroma, prepusti tajnim investitorima, očito klijentima i partnerima Goldman Sachsa... Ergo: Wall Street je ono što obično radi u zemljama trećeg svijeta napravio u državi Europske unije – i uzrokovao drugu depresiju, drugi i još fatalniji udar krize... Štoviše, 2006. godine je direktor Goldman Sachsa postao ministar financija SAD-a... Menadžerima su za prošlu godinu isplatili nagrade u iznosu od 16 milijardi dolara! Jednom riječju: Goldman Sachs, koji Amerika 'časti', špekulirao je protiv Grčke i protiv Europske unije, kako su navodno – po pisanju Wall Street Journala – protiv eura špekulirali i neki američki hedge fondovi (npr. SAC Capital Advisors LP, Greenlight Capital Inc., Soros Fund Management LLC, Paulson and Co.)", piše Štefančić.

Dalje u tekstu navodi se da su protiv Grčke špekulisale i najveće svjetske, naravno američke, bonitetne agencije: Standard & Poor's, Moody's i Fitch. Te su kuće, između ostalih, izazvale i Svjetsku ekonomsku krizu. Njihov posao je da "nezavisno i pouzdano" ocjenjuju rizičnost investicija pa i samih država. Te su agencije najopasnijim mogućim investicijama, osuđenim na propast, davale ocjenu AAA, što znači

**– TO JE, DAKLE, ISTINSKA
NOVA EVROPA: ONA STARA
STVARANA JE PREMA
GRČKIM IDEALIMA, DOK
SE OVA NOVA VIŠE OD
SVEGA PLAŠI DA BI MOGLA
BITI NALIK NA GRČKU. JER
U GRČKOJ DANAS ŽIVI
CRVENA SMRT –**

– apsolutno sigurna investicija. Pokazalo se da njihove ocjene ne samo da su bile pogrešne, nego ih je bilo moguće i naručiti i kupiti. Štefančić navodi e-mail prepisku iz jedne od tih agencija, u kojoj se kaže: "I da su ovaj posao sastavile krave, dali bismo mu dobru ocjenu".

A onda... "su te bonitetne agencije udarile i Europsku uniju". Snižavanje bonitetne ocjene, udarac je Evropskoj uniji – stoga su te agencije snizile rejting najprije Grčke, potom i Portugala i Španije. Njihova moć je tolika da su njihove ocjene "proročanstva koja se sama ostvaruju". EU se jedno brani, njeni zvaničnici govore o vukovima koji će progutati male države, ali napad se nastavlja.

U biti, zaključuje Štefančić, Grčka je bila žrtva terorističkog napada koji je preko Wall Streeta izveo sam kapitalizam. To je šok-terapija na djelu. Kao rezultat grčke krize i prateće panike, ukidaju se ostaci socijalne države u Evropi, sa opravdanjem – to je nužno, da se i nama ne desi grčki scenario.

CRVENA SMRT U GRČKOJ Ako postoji neki kao tuberkulozni ispljuvak ljigav i do srži korumpiran stav, to je onda ona mainstream liberalna priča da je "naš", balkanski kapitalizam loš, dok međutim postoji i onaj dobar, "nekorumpirani" – američki, na primjer. Čim se obračunamo sa korupcijom, i uvedemo "pravi, istinski" kapitalizam, sve će biti u redu. Dok slušamo priče o tome kako u naš region dolaze samo sumnjivi investitori, nekako nam izmiče očito: da je Wall Street samo srce najkorumpiranijeg sistema za koji povijest zna. Svako ko je u životu čuo dvije rege pjesme, zna kako ljudi Trećeg svijeta zovu taj sistem: Babilon.

U Babilonu je umro jedan od najvećih Grka, Aleksandar Makedonski. Sa persijskom vojskom u kojoj su služili i Babilonci, na Termopilima, grčkom Kosovu, sukobili su se Spartanci, ti grčki Crnogorci. Na vojsci Babilona maskiranu u uniforme grčke policije laje onaj predivni, žuti anarhistički pas koji od trga do trga prati ljevičare-demonstrante, i služi kao živi podsjetnik na to šta biti grčki cinik izvorno znači. Nakon što smo od Babilona primili tako mnogo "Balkanu, s ljubavlju" današnjih poklona, čovjek bi rekao da smo nešto naučili. Grčka je pala, uz aplauze i odobravanje onih koji su zgroženi grčkim neradom i rastrošnošću. To je, dakle, istinska Nova Evropa: ona stara stvarana je prema grčkim idealima, dok se ova nova više od svega plaši da bi mogla biti nalik na Grčku. Jer u Grčkoj danas živi Crvena smrt. A što ako Evropa sutradan spozna, baš kao u Poeovoj priči, da je Crvena smrt među njima? Šta ako dvorjani *utvrde Evropa* stanu padati jedan za drugim, što ako stane i ura od ebanovine? A Crvena smrt "zadobije nad svime neograničenu vlast". ■

ČUDO U MOSKVI

**PREDGOVOR
AUSTRIJSKOM IZDANJU
Blokadne kuharice,
PRAKTIČNOG VODIČA ZA
PRIPREMU I PROVEDBU
BLOKADE FAKULTETA PO
UZORU NA ZAGREBAČKI
PRIMJER IZ 2009.
USKORO IZLAZI I
AMERIČKO IZDANJE
„KUHARICE“, A VIŠE
INFORMACIJA MOŽETE
PRONAĆI NA WWW.
SLOBODNIFILOZOFSKI.
COM**

BORIS BUDEN

**— TKO UZME ZAGREBAČKU
BLOKADNU KUHARICU
I POMISLI: „HAJDE
DA VIDIMO JESU LI
ONI TAMO DOLJE NA
POSTKOMUNISTIČKOM
JUGOISTOKU U
MEĐUVREMENU NEŠTO
SHVATILI O SVIJETU”,
SÂM NIJE NIŠTA
SHVATIO. STUDENTSKI SE
PROSVJED U ZAGREBU
MOGAO DOGODITI
UPRAVO ZATO ŠTO JE BIO
ARTIKULIRAN ISTODOBNO
I KAO PROTEST PROTIV
GLOBALNE HEGEMONIJE,
KOJA JE JEDINI
IZVOR HISTORIJSKE
LEGITIMACIJE ZA LOKALNE
ODNOSE MOĆI —**

Zamislite: u Moskvi se dogodilo čudo. Lenjin je ustao iz mrtvih. Svatko tko još sanja o radikalnoj promjeni postojećeg požurio se onamo da od Vladimira Iljiča čuje odgovor na staro, poznato pitanje: *Što da se radi?* No njegove riječi, prve nakon više od osamdeset godina u sarkofagu, sve su ostavile bez riječi: *gladan sam*.

BORBA PROTIV GLOBALNE HEGEMONIJE To je čas kad nastupaju zagrebački studenti i studentice. U njihovim rukama je već spremna kuharica, bolje rečeno *Blokadna kuharica* – praktični vodič za pripremu i provedbu blokade fakulteta unutar historijskoga konteksta borbe protiv neoliberalne transformacije obrazovanja... Ta brošura je istodobno priča o stvarnoj blokadi Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, koji je, kao jedna od najvećih i najpoznatijih visokoobrazovnih ustanova u Hrvatskoj, u proljeće 2009. bio pet tjedana pod studentskom kontrolom. Tekst dakle govori o stvarnim događajima te sažima refleksije i iskustva samih aktera. To znači da se iz njega nešto može naučiti. Iskustvo pobune je nauk onih koji uče.

Ali pozor! Doista znati znači samoga sebe dovesti u pitanje. To pogotovo stoji za one koji su pobrkali svoj pogled na političku realnost s pogledom svjetske povijesti same. U načelu ne postoji ni središte ni periferija. Pogled kojemu se čini da tamo negdje vani postoji periferija, na koju on gleda svisoka, pogled je aktualne hegemonije, a ne pogled samog središta – što više, on je odnos moći. Tko uzme zagrebačku *Blokadnu kuharicu* i pomisli: „Hajde da vidimo jesu li oni tamo dolje na postkomunističkom jugoistoku u međuvremenu nešto shvatili o svijetu”, sâm nije ništa shvatio. Studentski se prosvjed u Zagrebu mogao dogoditi upravo zato što je bio artikuliran istodobno i kao protest protiv globalne hegemonije, koja je jedini izvor historijske legitimacije za lokalne odnose moći. Riječ je o teleologiji tzv.

postkomunističke tranzicije koja od 1989./90. određuje čitav politički život u istočnoj Evropi. U ovom konkretnom slučaju je uvođenje školarinâ, kao izravan povod studentskim protestima, bilo pravdano kao jedan od nužnih modernizacijskih procesa na putu u Evropsku uniju.

U žargonu postkomunističke tranzicije, tu je samo riječ o prilagodbi „evropskim standardima”. Lokalne elite podupiru, riječima samih studenata/ica, „mit o EU kao zoni općeg blagostanja”, što onda „opravdava ukidanje stečenih socijalnih prava”. Samim time je jasno i u čemu je pravi ideološki efekt evropskih integracija – on, naime, nije u prostornoj nego u vremenskoj ekskluziji. Ne dijeli nas toliko na one koji su unutra i na one koji su vani, nego na one koji su uvijek ukorak s vremenom i one koji kasne te prvo moraju nadoknaditi propušteno. „Zakašnjeli modernizam”, tako se nazivao postkomunistički Istok prije dva deset godina. No danas ta razlika više ne označava vanjske granice EU. Ona je imanentna projektu evropskih integracija, sve dok su dotične nužno vezane uz neoliberalne reforme. Gdje god da danas u Evropi ljudi još uvijek pružaju otpor u ime starih socijalnih prava, odmah ih se prokazuje kao neprijatelje napretka i blagostanja, slobode i demokracije; ukratko: kao neprijatelje Evrope, a njihova stečena socijalna prava, primjerice pravo na obrazovanje, kao privilegije društvenih parazita koje treba ukinuti na putu prema blagostanju.

NI U SREDIŠTU NI NA PERIFERIJU Tako je to bilo lani u Zagrebu, tako je bilo i jest u Beču, i svugdje gdje su se ljudi usudili izazvati postojeću hegemoniju. No ono što razdvaja svijet protiv kojeg su se studenti i studentice pobunili, istodobno ujedinjuje njih same, gdje god do prosvjeda dode. Oni se danas tako ne bore ni u središtu ni na periferiji neoliberalnoga kapitalizma – oni se bore baš protiv te razlike same, tj. protiv hegemonije koja nas sili da na taj način postavljamo granice u svijetu. Solidarnost nije ni pretpostavka ni rezultat ove borbe, ona je njezin vlastiti oblik.

**— I BAŠ ZATO KUHARICA,
A NE MANIFEST, PROGLAS,
OTVORENO PISMO
ILI TEZE, PRIMJERICE
“APRILSKE” ILI “MAJSKE”,
TJ. “ŠEST” ILI, ZAŠTO
NE, “21 TEZA”. POZVANI
SMO U KUHINJU, A NE NA
POZORNICU SVJETSKE
POVIJESTI —**

I baš zato kuharica, a ne manifest, proglas, otvoreno pismo ili teze, primjerice „aprilske” ili „majske”, tj. „šest” ili, zašto ne, „21 teza”. Pozvani smo u kuhinju, a ne na pozornicu svjetske povijesti. Ustvari, okupacija Filozofskog fakulteta u Zagrebu nije bio ni teatralni *acting out*, insceniran za pogled drugih, ni *passage à l'acte*, junački skok u nepovrat radikalne negacije. Ona je skromno nazvana: „studentska kontrola nad fakultetom”. Poprilično atipično za klasičnu mladenačku pobunu, u *Blokadnoj kuharici* se stalno govori o kontroli, pri čemu se prije svega misli na samokontrolu: red, disciplinu, točnost, sustavnost, koordinaciju, čistoću... Studentski protest u Zagrebu je bio u potpunosti posthisteričan. Tu nije bilo ni edipovske drame, ni kolektivnih izljeva hormonâ, a ni generacijskog sukoba. Uostalom, upravo se po tim karakteristikama danas prepoznaje proces neoliberalnog prisvajanja i osiguravanja moći. Tim su korisnija iskustva zagrebačkih studenata i studentica. Stečena iskustva su prezentirala u *Blokadnoj kuharici* da bi „pomogli drugim studentima i studenticama (i članovima drugih kolektiva, npr. radnicima i radnicama u tvornicama), u zemlji ili izvan nje, da naprave to isto”, tj. da ustanove i organiziraju direktnodemokratski, kolektivni organ – plenum. U Zagrebu je to pet tjedana savršeno funkcioniralo. No ipak cilj – potpuno ukidanje studentskih školarina, tj. besplatno obrazovanje za sve – nije postignut. No i dalje se kuha. Ali više ne bez kuharice.

A Lenjin? Njemu donosimo poslasticu iz zagrebačke kuhinje čudesa tako da može sit iznova utonuti u vječni san... ▣

S njemačkoga preveo Drago Markiša

POUKA MIDDLESEXA: FILOZOFIRATI NIJE ISPLATIVO!

ZBOG FINANCIJSKIH RAZLOGA, PRIJE MJESEC DANA NAJAVLJENO JE ZATVARANJE POZNATOG ODSJEKA ZA FILOZOFIJU NA SVEUČILIŠTU MIDDLESEX U LONDONU. STUDENTI SU, SLIČNO KAO I U ZAGREBU, BLOKIRALI FAKULTET, A OTADA IM STIŽU POTPORE IZ CIJELOG AKADEMSKOG SVIJETA (BADIOU, ŽIŽEK, CHOMSKY, ITD.). NAKON JEDANAEST DANA BLOKADA JE ZAVRŠENA, ALI STUDENTI NE ODUSTAJU OD OBRANE SVOJIH PRAVA...

ALEN SUČESKA

Otkad je filozofije, jedna od njezinih glavnih karakteristika bila je ta da nekima vrlo lako postaje trn u oku, da se vidi ili prikazuje kao svojevrsna prijetnja ili pak kao "suvišna" društvena pojava. Filozofija, uvijek kada je ona istinska filozofija – što će reći, kada kritički promišlja ne samo svoj svijet sa svim njegovim bitnim aspektima i implikacijama, nego ujedno i čovjeka tog svijeta – etiketirana je ili kao društveno disfunkcionalna anomalija ili kao povijesna redundantnost čije je vrijeme "prošlo". Tako je Sokrat prije dva i pol tisućljeća okrivljen da "kvari mladež" jer ih je učio da misle neovisno o uvriježenim konvencijama, dapače, da propituju te konvencije te da misle "svojom glavom" i ne prihvaćaju unaprijed ponudene odgovore čija bjelodanost se ne smije dovoditi u pitanje. Kao što je poznato, osuđen je na smrt, a ta presuda zapravo je bila jasna presuda filozofiji: "U Ateni nisi poželjan!". Povijest nudi još primjera "neposlušnih" filozofa: Giordano Bruno je spaljen jer se drznuo kontrirati Crkvi; Spinoza je ekskomuniciran iz svoje zajednice jer je imao potrebu prokazati praznovjernost i zatupljenost ortodoksnog judaizma; enciklopediste 18. stoljeća dominantne društvene institucije vidjele su, u najmanju ruku, kao "nepodobne" građane. Ukratko, ono *sapere aude* (usudi se znati) koje filozofija zahtijeva od svakoga tko u nju ulazi uvijek je smetalo ustaljenim elementima društvenosti koji pomisao o takvoj drskosti nisu mogli podnijeti.

— RECEPT JE, DAKLE, SASVIM JEDNOSTAVAN: ŽELI LI SE POVEĆATI PROFIT, SVE ŠTO UNIVERZITET TREBA UČINITI JE DA ODBACI TU BIJEDNU HUMANISTIKU. UKRATKO, RADI SE O TOMU DA SE USRED KRIZE KAPITALA "INTERES" ISTOG TOG KAPITALA POSTAVLJA NA JOŠ VEĆI PIJEDESTAL NEGO NA KOJEMU JE DOSADA BIO —

PRITISAK NA FILOZOFIJU Scenarij koji se u zadnja tri tjedna odvijao na sveučilištu Middlesex u Londonu eklatantan je primjer suvremenog tretiranja filozofije koji nimalo ne odskače od rigoroznosti i nešto eksplicitnije primitivnosti prethodno navedenih povijesnih primjera. Prodimo kratko samo osnovni slijed događaja: 26. travnja, dekan tzv. School of Arts and Education (koja je dio

Middlesex Universityja), Edward Esche, šalje e-mail zaposlenicima Odsjeka u kojemu stoji da je njegova preporuka da se Odsjek za filozofiju, zajedno sa svim njegovim programima, u potpunosti ukine prihvaćena od strane uprave Univerziteta. Njegova odluka je, tvrdio je tada, "jednostavno financijske prirode". 4. svibnja studenti filozofije na Middlesexu trebali su se naći na sastanku s članovima uprave, no oni se nisu pojavili odgovivši sastanak u zadnji čas. Potaknuti nenajavljenom odgodom sastanka, studenti su mirno preuzeli kontrolu nad zgradom kampusa Trent Park (gdje se nalazi uprava spomenute "škole") kako bi ovakvu odluku Univerziteta zaustavili u otvorenim dijalozima s njezinom upravom. Nakon jedanaest dana studentske samoorganizacije, alternativnih predavanja, gostovanja raznih profesora i nekoliko poprilično neuspješnih sastanaka studenata s upravom, uprava Univerziteta pokrenula je tužbu protiv studenata te su oni bili prisiljeni prekinuti blokadu, s jasnom porukom: "Borba se nastavlja!"

U prilog tomu zašto ovo nije tek samo još jedna priča gašenja nekog Odsjeka za filozofiju govore sljedeće činjenice: u Research Assessment Exercise 2008. godine – sustavnoj provjeri istraživačkih projekata britanskih sveučilišta koju, u suradnji s njoj istovjetnim institucijama u Walesu, Škotskoj i Sjevernoj Irskoj, provodi državno Vijeće za financiranje visokog obrazovanja Engleske (Higher Education Funding Council for England – HEFCE) – 65% rada Odsjeka za filozofiju Middlesexa ocijenjeno je kao "vođeće u svijetu" ili "izvršno na međunarodnoj razini", što taj Odsjek čini najbolje ocijenjenim odsjekom na čitavom Univerzitetu. Također, to Odsjek za filozofiju na Middlesexu čini trinaestom najboljom takvom institucijom u Engleskoj, od ukupno njih 41. Nadalje, Middlesex je bio nadaleko poznat ne samo po tome što je jedno od rijetkih mjesta u anglosaksonskome svijetu gdje se predaje suvremena "kontinentalna" filozofija, već i po tome što je to jedan od za to najbolje specijaliziranih, najuspješnijih i međunarodno najpriznatijih centara (što potvrđuje ne samo peticija koja do 20. svibnja ima skoro 17 000 potpisa¹, nego i pisma potpore filozofa iz čitavoga svijeta, a da i ne govorimo o pismima onih "renomiranih" poput Badioua, Butler, Rancièra, Žižeka i mnogih drugih).

KATEGORIJA D Da cijela priča bude apsurdnija, zahvaljujući spomenutom RAE istraživanju kvalitete projekata,

Univerzitet u Middlesexu samo će akademske godine 2009./2010. dobiti £173 260 zbog visokog ranga Odsjeka za filozofiju. Ti novci uopće ne moraju biti uloženi u onu instituciju koja je zaslužna za njegovo dodjeljivanje od HEFCE-a. Štoviše, Middlesex će nastavljati dobivati istu tu svotu svake godine do sljedećeg RAE 2014. godine, sve i ako se Odsjek za filozofiju u potpunosti ukine.

Ono što zapravo stoji iza ovog sumanutog poteza koji je "jednostavno financijske prirode" jest općenito smanjenje državnog financiranja visokog obrazovanja u Engleskoj čije posljedice se većinom prelamaju na humanistici. Spomenuti HEFCE naložio je engleskim univerzitetima da budu "učinkovitiji" u preraspodjeli svojih sredstava, što zapravo znači sljedeće: sredstva treba uložiti u tzv. STEM (science, technology, engineering and mathematics) područja koja stvaraju daleko više prihoda, ali su ujedno i "gospodarski" (a to istovremeno valjda znači i "društveno") mnogo potrebna. Filozofija tako, zajedno s ostalim humanističkim disciplinama, prema kriterijima HEFCE-a spada u "kategoriju D", koja je najniže financirana kategorija (STEM spadaju u kategoriju B i C, medicina u kategoriju A). S obzirom da je britanska Vlada odredila visoke financijske kazne svim onim univerzitetima koji bi povisili svoje kvote za upis studenata, poželjno je da svaka "pametna" uprava učini sljedeće: (1) kategoriju D treba ukinuti kako bi se više studenata moglo primiti u visoko subvencioniranu kategoriju A; (2) u kategorijama C i B potrebno je smanjiti zaposleni kadar, a povećati broj studenata i povisiti školarine koje oni plaćaju kako bi se povećala dobit. Recept je, dakle, sasvim jednostavan: želi li se povećati profit, sve što univerzitet treba učiniti je da odbaci tu bijednu humanistiku. Ukratko, radi se o tomu da se usred krize kapitala "interes" istog tog kapitala postavlja na još veći pijedestal nego na kojemu je dosada bio.

SAMOPERPETUACIJA POSTOJEĆEG SISTEMA "Zadivljujuća" je inherentna karakteristika takve logike – samim odbacivanjem onoga što nije "profitabilno" istovremeno se sprječava postojanje onih elemenata koji bi tu logiku najvjerojatnije mogli dovesti u pitanje. Ima li čišćeg primjera samoperpetuiranja postojećeg sistema proizvodnje? Tim postupkom ne samo da se na životu održava kapital kao glavna društvena sila koja prožima sve njezine odnose, već se i unaprijed određuju ona znanja koja toj sili odgovaraju, koja je neće dovoditi u pitanje ili joj, nedajbože, protusloviti. Ono

malo "filozofije" što će ostati bit će unaprijed rezervirano za najposobnije (što ovdje znači isključivo: platno sposobne) koji ionako nemaju problema s postojećim sustavom – upravo jer su njegovi najveći profiteri – pa će se time filozofija svesti na, kao što jedan komentator kaže, "razgovor o funkcijama jezika i kvalitetama različitih vrsta čajeva". Foucaultova dijagnoza tu dolazi do svoga krajnjeg izražaja: vi se danas smijete "usuditi znati", ali to znači znati samo ono što je potrebno i poželjno, točnije, ono što vam je servirano. Možda bi se čak moglo reći da je ipak u ponudi više diskursa, no to su sve diskursi podređeni diskursu kapitala koji ne dozvoljava bilo kakvu alternativu.

— JE LI UISTINU PREUZETNO REĆI DA SU PROFESORI I STUDENTI MIDDLESEXA U KRITIČKOJ TEORIJI ZAPRAVO BILI PREDOBRI I DA JE TO NJIHOVA GLAVNA MANA? —

Ironično je – i nadasve indikativno – da se filozofija Middlesexa s naročitom uspješnošću također posvetila suvremenoj kritičkoj teoriji, obrađujući u jednom od svojih diplomskih studijskih programa sve od frankfurtske škole do današnjih kritičkih teoretičara poput Badioua, Negrija i sličnih. Je li uistinu preuzetno reći da su profesori i studenti Middlesexa u kritičkoj teoriji zapravo bili predobri i da je to njihova glavna mana? Oni su ono *sapere aude* shvatili ozbiljno (koje li drskosti!) te su filozofiju koristili kao oruđe subverzije, kao vječnu sumnju koja duhu ne da mira *ponajviše* onda kada mu se kaže "to ti je jednostavno tako" – a, budimo iskreni, to je krajnje neisplativo. ■

¹ Peticija se može potpisati na sljedećoj adresi: <http://www.gopetition.com/petitions/save-middlesex-philosophy.html>

kulturna politika

NOVI MUZEJ U NOVOJ EKONOMIJI

POČETKOM SVIBNJA 2010. OTVOREN JE U METZU NOVI CENTAR POMPIDOU U KOJI JE, U CILJU DECENTRALIZACIJE KULTURE, (PRIVREMENO) PRESELJEN DIO UMJETNINA IZ PARIŠKOG CENTRA POMPIDOU

BISERKA CVJETIČANIN

Živimo u dobu koje nazivamo postindustrijskim, postmodernim, umreženim, virtualnim ili digitalnim, dobu kojeg obilježavaju brze promjene. Najnovije informacijske i komunikacijske tehnologije, digitalna ekonomija, inovacija i kreativnost u poduzetničkoj kulturi, unose novu dinamiku u različita područja ljudskog djelovanja. Nedavni završetak izgradnje jednog muzeja u Francuskoj izazvao je veliko zanimanje javnosti, objavljeni su brojni prikazi i komentari, a neki stručnjaci istakli su njegove vrijednosti upravo u kontekstu promjena koje su se zbile posljednjih tri-desetak godina.

DECENTRALIZACIJA Početkom svibnja 2010. otvoren je u Metz u novi Centar Pompidou u koji je, u cilju decentralizacije kulture, (privremeno) preseljen dio umjetnina iz pariškog Centra Pompidou. "Muzej koji će oživjeti grad", "Muzej i regionalni razvoj, Muzej koji će dovesti parišku umjetnost u provinciju", "Muzej na međunarodnoj sceni", tek su neki

— NIJE RIJEČ SAMO O DECENTRALIZACIJI NA RELACIJI PARIZ - METZ, VEĆ PRIJE SVEGA O PROCESU DE-INDUSTRIJALIZACIJE KOJI JE OVDJE IZRAŽEN U PRIJELAZU IZ "RAFINERIJE" KOJE JE AUTOR RENZO PIANO, U PROFINJENU JEDNOSTAVNOST ZGRADE SHIGERUA BANA —

naslovi u mnoštvu objavljenih članaka u medijima. U nastojanjima "umnožavanja mjesta odlučivanja", da citiram Renée Rizzardo, nedavno preminulog francuskog stručnjaka za kulturnu politiku i decentralizaciju kulture, francuska vlada uskoro će povezati i Louvre-Paris s Louvre-Lens. Politika decentralizacije je u središtu ovih projekata, ali oni ukazuju i na brze promjene kroz koje prolazi suvremeni svijet.

CIJELI JEDAN SVIJET IZMEĐU 1977. I 2010. Opisujući novi muzej u glasilu *ParisART*, André Rouillé konstatira da je između Pompidou-Paris i Pompidou-Metz, odnosno između 1977. i 2010. godine "cijeli jedan svijet". Promijenila se epoha, što je, u ovom kontekstu, vidljivo iz aspekta geografije i arhitekture. Nije riječ samo o decentralizaciji na relaciji Pariz - Metz, već prije svega o procesu de-industrijalizacije koji je ovdje izražen u prijelazu iz "rafinerije" koje je autor Renzo Piano, u profinjenu jednostavnost zgrade Shigerua Bana. Iz "drske" tvornice višebrojnih metalnih cijevi prelazi se na zdanje umjerenih boja, jednostavnih i diskretnih materijala, ekološki ispravnih. Pompidou-Paris spomenik je u čast "dobre vremena" u kojima se toliko crpilo naftu da se industrija rafiniranja utisnula u oblike najvažnijeg muzeja moderne i suvremene umjetnosti u zemlji. U Metz u je napadna alegorija industrijskog napretka pretvorena u brigu za posjetitelje, u stvaranje gostoljubive i otvorene forme. Cijevi, čelični nosači i staklene stjenke zamijenjeni su u Pompidou-Metzu drvom koje nije skupo i koje je moguće reciklirati. André Rouillé ističe i poštivanje povijesti grada prema kojem su okrenute tri galerije, otkrivajući njegovo bogato kulturno i povijesno nasljeđe.

Ako čuveno dizalo u Pompidou-Paris simbolizira "dobra vremena" i uspon jedne epohe, svojim krovom u obliku šešira Pompidou-Metz graditeljski prenosi neka obilježja današnjice. Za Shigerua Bana koji se inspirirao kineskim šeširima i mostovima, "šešir je tek simpatični oblik" koji je mnogo širi od samog zdanja kako bi ga zaštitio. Potraga za napretkom ustupila je mjesto tihom i humanom dočeku, za što su zaslužni i mostovi koji povezuju: "Briga i respekt, možda i skromnost, umjerenost i neobvezatnost, čini se da proizlaze iz ovog muzeja kao neke od vrijednosti koje se pojavljuju iz ruševina modernosti, u potresajima današnjeg svijeta". Na izvjesni način, zaključuje André Rouillé, muzej će u regiji ispuniti prazninu koju je za sobom ostavio nestanak starih industrija, i pridonijeti podizanju nove ekonomije zasnovane na kulturi i turizmu.

KREATIVNOST I INOVACIJA Još ne tako davno, takav bi se zaključak činio utopijom. Međutim, nestanak starih industrija, kriza tradicionalnih industrijskih sektora, kao što je brodogradnja, realokacija industrija, restrukturacija nekih industrijskih sektora i stvaranje novih,

razmatraju se u mnogim dokumentima i na brojnim skupovima međunarodnih organizacija na europskoj i svjetskoj razini i zahtijevaju nove pristupe. Ekologizacija ekonomije (tj. tranzicija prema inteligentnijoj i zelenijoj ekonomiji) i potpora industriji utemeljenoj na inovaciji, ljudskim sposobnostima, vještinama i znanju, održivosti, istaknuti su u novoj europskoj strategiji EU2020: "U svijetu u brzim promjenama, ono što predstavlja razliku, jest obrazovanje i istraživanje, inovacija i kreativnost". Neosporno je da prosperitet Europe ovisi o njezinoj sposobnosti jačanja inovacije i kreativnosti. Izgradnja nove ekonomije pretpostavlja mnogo veću ulogu i važnost kulturnog i kreativnog sektora u doprinosu ekonomskoj i socijalnoj inovaciji, istraživanju, cjeloživotnom učenju. Umjetničko obrazovanje te intersektorsko i interdisciplinarno partnerstvo kao što je, na primjer, suradnja umjetnika, dizajnera, znanstvenika, istraživača i tehnologa, i stvaranje njihovih *clustera* otvara nove putove inovacije.

Europsko vijeće je prije godinu dana prihvatilo zaključke o "kulturi kao katalizatoru kreativnosti i inovacije" (*Culture as a Catalyst for Creativity and Innovation*, Council of the EU meeting, May 2009.). Premda dokument ističe apsolutnu potrebu osiguranja socijalne kohezije, ne spominje ulogu koju kultura može imati u realizaciji ciljeva socijalne politike poticanjem kreativnosti i inovacije i kao izvora socijalne inovacije. Kultura i umjetnost mogu ponuditi nove putove u odgovoru na socijalne izazove u kojima su se dosadašnji pristupi pokazali neadekvatnim, mogu stvarati nove socijalne odnose i motivirati ljude za sudjelovanje u zajednici. Kulturne i kreativne industrije razvijaju se u sve snažniji sektor ekonomije, na što ukazuje i Zelena knjiga, prvi dokument Europske komisije o kulturnim i kreativnim industrijama (prikazan u prošlom broju *Zareza*). Kretanje prema novoj ekonomiji u kojoj su ključni kreativnost i inovacija, opravdat će investiranje u kulturu i kulturnu raznolikost. Simbolički je takav zahtjev već izražen izgradnjom novog Centra Pompidou. ■

OTVORENO PISMO PREDSJEDNIKU REPUBLIKE, SABORU, VLADI TE SVEKOLIKOJ HRVATSKOJ I SVJETSKOJ JAVNOSTI

UMJETNIK ANARHIST OBRAČA SE PO TKO ZNA KOJI PUT NOVIM APELOM ZA SPAS PROPADAJUĆE ZBIRNICE ANTIMUZEJA. TEKST PRENOSIMO U CIJELOSTI BEZ REDAKTORSKIH INTERVENCIJA ILI SKRAĆIVANJA

VLADIMIR DODIG TROKUT

Začeci zbirke nastali su krajem 60-ih godina prošlog stoljeća do danas, kao jedinstvena prva svjetska umjetnička muzeološka praksa, a dobiva svojstvo spomenika kulture rješenjem o preventivnoj zaštiti spomenika kulture br: 03-UP/I-615/2, znak: NK/VP od 14.07.1981. Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu te je zbirka po svom projektiranju i osnivaču postala temeljem nove muzeološke prakse u svjetskim razmjerima. Predstavlja fondus predmeta koji nisu prihvaćeni i prikazani niti u jednoj od postojećih muzejskih ustanova. Sastoji se od povijesnih djela u nekoliko odvojenih cjelina te zbirki i zbirnica cca 500 tisuća predmeta svakodnevne upotrebe i 15 tisuća predmeta građanske zbirke te umjetničke prakse. Zbirnice Antimuzeja su službenim aktom 1991. godine karakterizirane kao strateško i vojno-kulturno dobro od interesa za Republiku Hrvatsku.

Zbirka Antimuzej je dinamičan muzej, kako po svojoj mogućnosti stalnog mijenjanja postava i dopunjavanja fundusa, tako i po svojim dislociranim proizvodnim poligonima i projektima kao sukladnim dijelovima cjeline. Antimuzej kao projekt predstavlja prototip slojevitih non-muzeja, podmuzeja, lokalne umjetničke prakse te sačinjava eksteritorijalni Antimuzej.

Nalazi se u više leksikona, enciklopedija i u svjetskim pojmovnicima. Pravnom terminologijom iskazano: radi se o intelektualnom vlasništvu izvornika, intelektualnom vlasništvu, nematerijalnom vlasništvu, transferu znanja, duhovnom vlasništvu, patentu i inovaciji.

O djelovanju Vladimira Dodiga Trokuta na planu promicanja umjetničkih ideja, ali i o muzeološkoj aktivnosti prikupljanja i teoretske misli, davno se očitovala cjelokupna stručna javnost. Na izložbama i kroz objavljene projekte Vladimira Dodiga Trokuta i njegov Antimuzej, prepoznali su stručnjaci i sva strukovna udruženja kao unikatnu pojavu u međunarodnim razmjerima, primjerice najradikalniji povjesničar umjetnosti 20. stoljeća Harald Szeemann s kojim je surađivao na projektu združivanja Muzeja opsesija s Antimuzejom. Dokumentarija i hemeroteka o tome je danas zbirka sama za sebe i paralelna kolekcija preko 600 dokumenata, stručnih mišljenja, ekspertiza, i elaborata muzeologa, povjesničara umjetnosti, konzervatora i državnih institucija.

1990. godine V.D.T. osniva antiratnu grupu koju sačinjava još 17 intelektualaca, povjesnika, književnika, umjetnika, snimatelja, ratnika te teoretičara. U srpnju 1990. kao dragovoljac domovinskog rata, istog mjeseca osniva stožer Antimuzeja kao jedinicu posebnih namjena. Učinio je neprocjenjive usluge Republici Hrvatskoj i MORH-u pri spašavanju umjetnina, prijedlozima za reparaciju, restituciju i supstituciju umjetnina u korist RH. S područja zahvaćenih ratom prikupljeno je i spašeno više stotina umjetnina u skladu s međunarodnim ratnim pravom i konvencijama (pariška, praška, rimska, amsterdamska, ženevska i haška te povelje naroda UN-a).

Mnogobrojni apeli, proklamacije, otvorena pisma, elaboracije, elaborati i okrugli stolovi o problemu situiranja Antimuzeja nisu do dana današnjeg dobili očitovanje, mišljenje i odgovor o problemima čuvanja zbirka i aktivnog djelovanja V.D.T. kao muzeologa. Objavljeno je također u više navrata u tiskovinama i elektronskim medijima. Štunja je osnovna privilegija vlasti, ali ne i demokratske, koju narod bira i koja narodu polaže račune, nego totalitarne i boljševički uzurpatorske. Svojom štunjom iskazuje nebrigu i nemar prema nacionalnim kulturnim dobrima, a time se krši i zakonsko pravo i cjelokupna državna i internacionalna

regulativa o zaštiti spomeničkog blaga. Cijeli slučaj je samo još jedna karika u desetljetnom devastiranju kulturnog blaga i negiranja cjelokupnog strukovnog sustava za skrb i očuvanje nacionalne baštine, zbirki i donacija (Zbirka Lubensky, Zbirka Motika, ostavština Hegeđušić, ostavština Kršnjavi, ostavština Sertić, Zbirka Gvozdrenović, Zbirka Rosić, Zbirka Csikos, Medvedgrad, Dolac, Ferimport, Paromlin, Oktogon, Jezuitski samostan, zbirka Dragutin Tomić, zbirka Ružić, zbirka Zajc, zbirka Vilim Svečnjak, Mirogoj, Cvjetni trg, Kvaternikov trg, Gajeva...).

1.) Zbirka Antimuzej poklonjena je u cjelini hrvatskom narodu 1976. godine testamentalnom voljom sa zadržkom i aneksima, ne iz kulturoloških i vlasničkih razloga, već iz političkih, jer se ne slažem s pravom nasljeđivanja i vlasništva, kao deklarirani antropološki anarhist od šezdeset osme, a i danas anarholiberal, od ranih sedamdesetih ne slažem se s pravom nasljeđivanja, posjedovanja i vlasništva, jer po svojim načelima i uvjerenjima ja svoju zbirku kao njezin besteretni vlasnik, testamentalnom voljom sa zadržkom ostavljam hrvatskom narodu i svim građanima i građankama. (Otkud mi pravo da nešto što je narodno prisvojim kao svoje?) Zbirka je bila zbrinuta u atomskom skloništu u Ulici Viktora Bubnja, a projekt Antimuzeja je započet u Mrežničkoj 27 u Zagrebu izgradnjom sigurnosnog trezora 1989. godine i zgotavljanjem prvog kata za prihvrat cjelovite zbirke i osposobljenja za prihvrat i čuvanje svih materijala s ratom zahvaćenih područja, ma čije one bile. Naziv projekta je bio Antimuzej je mjesna zajednica, mjesna zajednica je muzej, što je temeljem načela demokracije. Pet godina nakon promjene vlasti, 1995. donirana je službeno prvi put hrvatskom narodu, po dopisu upućenom Ministarstvu kulture koje je trebalo sačiniti naturalni popis o prihvratu donacije i napisati prijedlog Hrvatskom Saboru o prihvratu donacije i legatu, a na upravu Gradu Zagrebu. Pod istim kondicijama postupak o nostrifikaciji ponovljen je drugi put 2001. godine ponovo na upravu Gradu Zagrebu.

2.) V.D. Trokut donirao je, iskazom svoje slobodne volje, od nikog nagovoren, svoju antimuzejsku zbirku hrvatskom narodu, a na upravu Gradu Zagrebu te integralne cjeline zbirke – gradu Rijeci, Rovinju, Puli, Koprivnici, Opatiji, Balama, Poreču, Vodnjaju, Bjelovaru... Profili zbirke antimuzeja javno prikazani činili bi donaciju, jedinstvenu cjelinu u svjetskim razmjerima, o čemu postoje i vjerodostojni dokumenti.

3.) Zbog izuzetne sakupljačke umjetničke vrijednosti HDLU je V.D. Trokuta 1993. godine proglasio zaslužnim kulturnim djelatnikom grada Zagreba i Hrvatske. Javnosti je poznato da je godine 1981. zbirka antimuzeja postala zaštićeni spomenik kulture darovan u cjelini (cca 160 tisuća predmeta) hrvatskom narodu. Anti-muzej je intelektualno vlasništvo, duhovno vlasništvo, vlasništvo izvornika i transfer znanja V.D.T.-a, a i patent i inovacija muzejske

prakse u svjetskim razmjerima. Zbog inercije kulturnih institucija, nadležnih ministarstava, nerazumijevanja birokracije, zamišljeni projekt Anti-muzej u Hrvatskoj nije zaživio. Činjenica je da je moj antimuzejski projekt međunarodno prihvaćen i prikazan u segmentima najmanje u osam zemalja što je u mnogo čemu izmijenilo i inoviralo muzeološku teoriju i praksu i promijenilo sustav vrijednosti na burzovnom tržištu artefakata.

4.) U srpnju 1990. godine postajem dragovoljac Domovinskog rata. Istog mjeseca osniva stožer antimuzeja kao jedinicu posebnih namjena i činim neprocjenjive usluge Republici Hrvatskoj, Ministarstvu obrane i Oružanim snagama, pri spašavanju umjetnina, prijedloga za reparaciju, restituciju supstituciju umjetnina u korist RH te sam bio

— MNOGOBROJNI APELI, PROKLAMACIJE, OTVORENA PISMA, ELABORACIJE, ELABORATI I OKRUGLI STOLOVI O PROBLEMU SITUIRANJA ANTIMUZEJA NISU DO DANA DANAŠNJEG DOBILI OČITOVANJE, MIŠLJENJE I ODGOVOR O PROBLEMIMA ČUVANJA ZBIRKA I AKTIVNOG DJELOVANJA V.D.T. KAO MUZEologa —

foto: Darko Bavoľjak

foto: Darko Bavoljak

— ANTIRATNA GRUPA INICIRALA JE IZDVAJANJE AZILA KULTURNIM RADNICIMA KOJI SU KAO DISIDENTI NA POČETKU RATA ZBOG NESLAGANJA S POLITIKOM BILI PROGANJANI U SVOJIM SREDINAMA. TAKO SU PREKO NAŠE GRUPE AZIL DOBILI MIRKO KOVAČ, MIRO GLAVURTIĆ, JEVREM BRKOVIĆ, PEROVIĆ I DRUGI —

uključen u analitičko-logističku potporu MORH-a, a o je tome izvještavao dnevni i tjedni tisak, međutim zbog mjera zaštite objavljeni podaci ostali su šturi premda je vidljivo da je riječ o izuzetnim aktivnostima.

Antiratna grupa inicirala je izdvajanje azila kulturnim radnicima koji su kao disidenti na početku rata zbog neslaganja s politikom bili proganjeni u svojim sredinama. Tako su preko naše grupe azil dobili Mirko Kovač, Miro Glavurtić, Jevrem Brković, Perović i drugi. Osim prikupljanja i čuvanja umjetničkih djela, bavili smo se i humanitarnim akcijama pa smo na okupirane dijelove Hrvatske u nekoliko navrata poslali 70 tona hrane i sanitetskog materijala srpskom življu, u skladu sa ženevskom i drugim konvencijama, što mnogima, na žalost, nije bilo pravo. Također smo tiskali knjižicu međunarodnog ratnog prava za potrebe edukacije pripadnika oružanih snaga prije uspostave ZNG.

U periodu od 1990.-1995. godine, u ratnim uvjetima u skladu s međunarodnim ratnim pravom i konvencijama (rimska, pariška, praška, amsterdamska, ženevska, haška) te poveljom Ujedinjenih naroda stožer antimuzeja je spasio na stotine umjetnina. Nakon što sam utrošio povećane svote vlastitog novca prilikom otkupa i isplate umjetnina, uzimao sam zajmove i zaduživao se kod raznih ljudi u založno pravo na sve umjetnine, a dobrotom dobročinitelja uzimajući hipoteke na njihovo vlasništvo, zemljišta, kuće, stanove. Kako zajmove nisam u potpunosti vratio, a rokovi povrata ističu, predlažem da Ministarstvo kulture ili Grad Zagreb otkupe neko vrijednije djelo svjetske umjetnosti u iznosu mog javnog ukupnog duga. Taj bi iznos spasio desetke ljudi koji su velikim entuzijazmom ispomagali prikupljanje vrijednih umjetnina.

Rad stožera antimuzeja i antiratne grupe kao jedinice posebnih namjena nije zgotovljen mirnom reintegracijom te se nastavlja i dalje kroz mirnodopski stožer antimuzeja i traje do dana današnjeg, u otkrivanju umjetnina i njihovog bespravno otuđenja poslije ratnih operacija, ne samo na teritoriju RH, već i izvan nje. Postavlja se pitanje i restitucija umjetnina u širem smislu.

Nakon preseljenja zbirke antimuzeja iz atomskog skloništa u suhi podrumski prostor u Grahorovoj ulici, zbirka je po nalogu Marine Dropulić i tadašnjeg gradskog poglavarstva za potrebe skloništa stanara preseljena iz podrumskog prostora koji je bio šticehen tehničkom i sigurnosnim alarmnim sustavima u dvorišnu kućicu bez propisnog tehničkog

i elektronskog osiguranja, u neprilagodene uvjete za takvu vrstu pohrane, protivno zakonu struke, tijelima koji skrbe za zaštitu kulturnih dobara te pravne međunarodne regulative, protivno ideji ratnog prava međunarodnih konvencija u slučaju rata, što je povreda ratnog prava i kvalificira se kao ratni zločin. Iako je zbirka zapisnički preseljena iz jednog u drugi neadekvatni i vlažni prostor uz prisustvo civilne zaštite i stanara, ostavljena je na milost i nemilost propadanju i devastaciji, protupravnom otuđenju, u više navrata izvršene su devastacije i krađe o čemu su obaviještene nadležne institucije,

policajska postaja, Ured za nacionalnu sigurnost te tiskovine i elektronski mediji. Navedeni materijal dan danas propada i prijeti mu daljnja opasnost od otuđenja i devastacija.

Gradsko poglavarstvo Grada Zagreba i Ministarstvo kulture snose odgovornost za navedeno stanje. U više navrata tražio sam preseljenje dijela zbirke iz tog prostora u drugi adekvatniji prostor. Prestankom odluke o korištenju navedenog prostora za potrebe skloništa u Grahorovoj ulici, isti je privremeno dodijeljen na korištenje izbjeglicama umjesto da je zbirka iz dvorišnog prostora vraćena u prvobitni podrumski prostor ili vraćena u prostor atomskog skloništa jednom korisniku koji je sa svojim kapacitetima mogao opremiti i objediniti cjelovitu zbirku na jednom jedinstvenom mjestu, čime bi se omogućio uvid u cjelovitu građu, izvršiti prirodni popis, nužni konzervatorski i restauratorski radovi čime bi se spriječilo propadanje javnog dobra i spomeničkog blaga. Danas je zbirka dislocirana na 35 lokacija na teritoriju RH i manjim djelom u inozemstvu pa time Ministarstvo kulture i Gradsko poglavarstvo te svi oni koji se bave zaštitom i skrbi kulturnih dobara sudjeluju i olakšavaju krivična djela nad zaštićenim spomenikom kulture koji je po strukturi i profilu materijala automatski pod zaštitom FAO, UNID-a i UNESCO-a.. Nisu se udostojali učiniti proceduralne i zakonske uvidaje o stanju i nastalim štetama, devastacijama i protupravnim otuđenjima.

Nakon brojnih intervencija dodijeljen je prostor u Jukićevoj 16, dvorišna zgrada, od Gradskog poglavarstva Grada Zagreba za pohranu i sačinjavanje naturalnog popisa jer ne zadovoljava niti minimum tehničkih uvjeta. Prostor prokišnjava, a predmeti doslovno trunu s dijelom više stotina predmeta spašenih s ratom zahvaćenih prostora i s ostalim artefaktima, a preuzeta obaveze od strane Gradskog poglavarstva Grada Zagreba od 1994. dodjelom navedenog prostora do dana današnjeg nisu ispunjene, sanacija 40 kvadratnih metara terase koja propušta naveliko kišu i stvara povećanu vlagu koja uništava postojeće artefakte

izuzev postavljanja sigurnosnih protuprovalnih vrata i prozora nakon nekoliko odaslanih proklamacija, prozivka, požurnica, apela, otvorenih pisama te obavljenih razgovora u prisustvu pravnih zastupnika i odvjetnika antimuzeja s Bandić-polisom i njegovim satrapima, sva obećanja nisu iščinjena do dana današnjeg. U dva navrata sačinjena je zajednička komisija predstojnika regionalnog zavoda i gradskog poglavarstva te ekspertnog tima antimuzeja, nakon čega je napravljena elaboracija i elaborat sanacije oba prostora od 150 kvadratnih metara za koje je odobreno 1 200 000 kn za sanaciju navedenih prostora, što do dana današnjeg nije učinjeno. Također, pošto je navedeni prostor u Jukićevoj bio predmetom nedosljedne privatizacije, Gradsko poglavarstvo je protupravno sačinilo nagodbu s pravnim sljednicima navedenih prostora, s firmom Medika, iako zakon isključuje povrat imovine prethodnim vlasnicima za prostore koji su dodijeljeni za obavljanje muzejsko-kulturne djelatnosti. U više navrata tražio sam osobno, kao i regionalni zavod te Gradski ured za kulturu Grada Zagreba, zamjenski prostor koji mi nije dodijeljen. Odugovlačenjem davanja zamjenskog prostora koji mi je više puta obećan, zbirka i dalje propada. Prije 4 godine, uz nekolicinu suradnika i poznanika, prijatelja i studenata povijesti umjetnosti i muzeologije, temeljitim preslagivanjem materijala zbog katastrofalnih uvjeta pohrane i vlage, odstranio sam doslovno jedan kamion od 5 tona propalog materijala s izuzetno vrijednim artefaktima i dijelom materijala reparacije spašenih umjetnina s ratom zahvaćenih prostora, i odvezao na gradski deponij što zasigurno nije bilo mojom krivnjom.

Svi ministri kulture i tijela koja se bave zaštitom spomeničkog blaga upoznati su s ovom složenom problematikom kao i s djelatnostima stožera Antimuzeja te sa stanjem zbirke i njezinim propadanjem, kao i radom stožera antimuzeja i mirnodopskog stožera antimuzeja jedinica posebnih namjena te o spašenim umjetninama s ratom zahvaćenih prostora što su predmetom složenih bilateralnih odnosa o povratu umjetnina nekad zaraćenih strana, kao i MORH RH te obavještajne sigurnosne službe, i sam bivši predsjednik RH Stjepan Mesić te ostali visoki hrvatski dužnosnici, predstojnici pravoslavne crkve u Hrvatskoj i pravoslavne crkve u Beogradu koji su učinili uvid u dio spašenog materijala, kao i konzulat Republike Srbije gdje smo ih upoznali sa situacijom uz moje prisustvo. U pregovorima je sudjelovao i Darko Schneider te smo uspostavili dogovor o zajedničkoj suradnji i osnivanju zajedničkog tijela za povrat umjetnina, a tom prilikom dogovorili smo povrat umjetnina iz Vukovara prije uspostave diplomatskih bilateralnih odnosa između Republike Srbije i Republike Hrvatske. Začudno je da postojeće tijelo za povrat umjetnina pri Ministarstvu kulture do dana današnjeg nije sudionike inicijatore spašavanja umjetnina s ratom zahvaćenih područja, ma čije one bile, pozvalo na bilo kakav oblik suradnje o saznanjima i popisima spašenih umjetnina te informacijama o drugim umjetninama koje trenutačno kontrolira mirnodopski stožer, i o mjestima njihovog nalaženja.

— SVI MINISTRI KULTURE I TIJELA KOJA SE BAVE ZAŠTITOM SPOMENIČKOG BLAGA UPOZNATI SU S OVOM SLOŽENOM PROBLEMATIKOM KAO I S DJELATNOSTIMA STOŽERA ANTIMUZEJA TE SA STANJEM ZBIRKE —

1996. godine u MM centru SC-a prezentirani su svjetskim povjesničarima umjetnosti, muzeolozima, mecenama te predstavnicima UNID-a, UNESCO, FAO-a i Vijeća Europe projekti od značaja za hrvatsku i svjetsku umjetnost i muzeologiju, među njima i moji projekti Antimuzej, Goli otok, Podzemni grad, Muzej putovanja, Muzej čaja, Muzej mode i drugi. Ta prezentacija rezultirala je nizom krađa intelektualnog vlasništva i autorstva. Tako je nastao Park socrealizma u Budimpešti, Muzej represije u Litvi i slični.

Projekt Antimuzej, uz Krležin гвозd i MSU, 2000. godine dolazi na listu prioriteta za Grad Zagreb, a realizacija je predviđena u tri faze do 2003. godine uz pripomoć Grada Zagreba i RH kao projekt od interesa za Republiku Hrvatsku. Meni iz nekih nepoznatih razloga do te realizacije nije došlo do dana današnjeg.

Dio cjeline materijala zbirke Antimuzej (cca 55000 artefakata) deponiran u muzejskom dokumentacijskom centru u Masarykovoj ulici izmješten je i privremeno pohranjen u Tehnički muzej. Od značajnijih artefakata (nekoliko stotina djela Ordona Petlevskog, cjeloviti opus rukopisa Dobriše Cesarića, Luke Botića, Luke Perkovića, Stanislava Šimića, arhiv Hinka Hinkovića...), industrijske arheologije i ostaloga, devastiran je od strane uprave Tehničkog muzeja 1990./91. godine, koji je doslovno naredbom mjerodavnih završio na zagrebačkom javnom smetlištu Jakuševac, što je nevideni kulturocid i muzeocid i prese dan u muzeološkoj praksi civilizirane Europe, i sačinjava čin nasilja nad kulturnim dobrom.

Od 1999. do 2010. godine živim u Tomašićevoj 12, bivšoj mučionici Gestapoa, u prostoru od 40 metara kvadratnih u kojem je deponiran dio zbirke antimuzeja, bez struje, sanitarnog čvora, slupanih prozora, bez ikakvih minimalnih uvjeta za život. Nakon više odaslanih zamolbi za dodjelu radnog i stambenog prostora, bez obzira što se nalazim na listi prioriteta kao socijalni slučaj, a istovjetno kao zaslužni građanin, mojim molbama nije udovoljeno do dana današnjeg, o čemu su više puta pisali u javnim tiskovinama, a samo Gradsko poglavarstvo sačinilo je trodijelnu komisiju (Jelavić, Čokić, Ljuština) koja je sačinila uvid u stambene i životne uvjete u kojima obitavam. U više navrata je objavljeno u tiskovinama da sam dobio od Grada Zagreba stan kao zaslužni građanin, što nije istina. Iako je Grad u više slučajeva dodijelio prostore i stanove zaslužnim građanima i kulturnim djelatnicima koji to nisu, iako sam prvi na listi prioriteta zbog složene socijalne, zdravstvene situacije, ali i zasluga, nakon svih dodjela ja sam uvijek ponovo prvi na listi prioriteta, zajedno sa svojim zbirkom.

1990. godine izvršene su dvije provale i devastacije u prostoru atomskog skloništa u Ulici V. Bubnja, iako je navedeni prostor bio pod vetom sekretarijata za narodnu obranu Grada Zagreba, gdje je nestao niz umjetnina neprocjenjive vrijednosti svjetskih autora, kao i cjelovita zbirka bjelokosti, katana, najstariji poznati hrvatskih grb tiskan u pomorskoj enciklopediji i dr., šteta se mjerila u milijunima njemačkih maraka. Za nastalu devastaciju odgovorno je Gradsko poglavarstvo te PU Novi Zagreb. Iako sam ušao u trag počiniteljima, zbog nesuradnje Gradskog poglavarstva i PU Novi Zagreb, počinitelji nisu otkriveni. To je opstrukcija i neosjetljivost vlastodržaca.

Za počinjenu drugu devastaciju izravno je odgovorna tadašnja pročelnica za kulturu Grada Zagreba Naima Balić.

Uz pripomoć brigadira Josipa Javorovića i generala Zvonimira Červenka dostavljeno mi je 180 vojnih drvenih sanduka. Nakon obrade i pakiranja zbirke, zbirka je prenijeta u podrumski prostor Grahorove ulice.

Činjenično je da dodijeljeni prostor u Mrežničkoj 27, gdje je započeta gradnja prvog hrvatskog i svjetskog antimuzeja sa sigurnosnim depoom, uza svu danu dokumentaciju, nacрте projektiranja i uvide u troškovnike, investitor tadašnjih radova bila je Fundacija antimuzej i njezini dobročinitelji, projekt je svjesno opstruiran od Gradskog poglavarstva, iako se radilo o vojno-strateškom objektu od značaja kulturnog i javnog dobra. Isti prostor mi je oduzet i dodijeljen prethodnim vlasnicima suprotno ideji javnog dobra i međunarodnog ratnog prava.

1.) Gradsko poglavarstvo i Ministarstvo kulture postavljaju se iznad struke, ne prepoznajući kulturno dobro, Antimuzej je projekt, a ne konvencionalni građanski koncept.

2.) Gradsko poglavarstvo i Ministarstvo kulture prešućuju Zakon o zaštiti spomenika kulture i Zakon o muzejskoj djelatnosti i samim time su sudionici devastacija i otudjenja zbirki Antimuzeja i pospješuju krivične radnje i krivična djela.

3.) Devastaciju Antimuzeja Gradsko poglavarstvo, Ministarstvo kulture i Regionalni zavod za zaštitu spomenika i prirode osobito pospješuju nerješavanjem pitanja sanacije prostora u Jukićevoj 16. Dok prostore dobivaju "zaslužni" građani koji to nisu te nepoznati, neproverjeni "umjetnici", u Jukićevoj 16 se opstruiraju izgradnja sigurnih depoa i uređenje prostorija Antimuzeja koja je sama Fundacija Antimuzej dijelom htjela sufinancirati uz dobročinitelje i sponzore.

4.) Gradsko poglavarstvo, Ministarstvo kulture i Regionalni zavod za zaštitu kulturne i prirodne baštine svjesno i očito osujećuju i opstruiraju ostvarenje projekta Antimuzej, što je javni muzeocid. Time osporavaju elaborate struke i strukovnih udruženja, povjesnika i teoretičara umjetnosti i muzeologa, i naših i svjetskih, i prešućuju svjetsku vrijednost projekta te objektivnu istinu i pravdu o tome.

5.) Gradsko poglavarstvo i Ministarstvo kulture negiraju niz preporuka strukovnih udruženja te preporuku i traženje vlastitog Ureda za kulturu, čime se apsolutno izdižu nad struku i javni interes, i politički presuđuju struci.

6.) Antimuzej je Zakonom o zaštiti spomenika kulture zaštićena i registrirana cjelina, ali samo formalno. Opća nebriga za zbirke Antimuzeja čine bespredmetnim sam navedeni Zakon, a time i međunarodne konvencije koje obavezuju Hrvatsku da se bori protiv muzeocida, gradocida, urbanocida, knjigocida i svekolikog kulturocida. Ono što je jedan narod spreman zaštititi kao svoje kulturno dobro, segment je cjelokupne međunarodne humane baštine, a pristajanje na međunarodna pravila obavezuje i naše subjekte na adekvatno ponašanje.

7.) Zbirka i opus Vladimira Dodiga Trokuta dislocirani su na 35 lokacija u Zagrebu i Hrvatskoj. Time je onemogućen pristup materijalu i svaka primjerena djelatnost i bilo kakva obrada na umjetničkom i muzeološkom planu, čime se izravno negira Ustavno pravo na rad, zanimanje i djelovanje.

8.) Gradsko poglavarstvo svojom šutnjom, pasivnošću, izbjegavanjem svjetskih normi i pravne regulative omogućilo je višestruko razbojstvo nad Vladimirom Dodigom Trokutom devastacijom zbirke u atomskom skloništu u bivšoj Ulici Viktora Bubnja i devastaciju dijela materijala u stanu na Meštrovićevom trgu, Jukićevoj, Grahorovoj, Zvonimirovoj, Tomašićevoj, Buličevoj ulici u Zagrebu te u Labinu, Splitu i drugdje.

9.) Vladimir Dodig Trokut donirao je iskazom svoje slobodne volje, cjelokupnu umjetničku zbirku i antimuzejski projekt hrvatskom narodu, a ne upravi Grada Zagreba. Profil zbirki Antimuzeja javno prikazan činio bi ovu donaciju jedinstvenom cjelinom u svjetskim razmjerima.

Nikoga ne optužujući za prirodenu ili urođenu indolenciju, birokratski um i općenito emocionalnu i mentalnu prikračenost, već u duhu želje da se jedno strateško pitanje od interesa za državu i narod te javno dobro jednom i za svagda riješi, zahtijevam:

- da se zbirka pod hitno objedini s 35 lokacija na jedno jedinstveno zadovoljavajuće suho mjesto, što znači da zadovoljava minimum zahtjeva struke te Zakona o zaštiti spomenika kulture i konzervatorskih uzusa. To podrazumijeva tehničko i elektronsko osiguranje te adekvatne kontejnere, police, omote te da se dodijeli nekoliko kvalificiranih ljudi koji bi obavili potrebne radnje i poslove.

- da se izvrši prirodni popis zbirke do upisa u registar spomenika kulture te od materijala sačinu nekoliko tematskih cjelina za javnu prezentaciju kako bi građani i građanke dobili valjan uvid u darovnicu.

foto: Darko Bavljak

— GRADSKO POGLEVARSTVO, MINISTARSTVO KULTURE I REGIONALNI ZAVOD ZA ZAŠTITU KULTURNE I PRIRODNE BAŠTINE SVJESNO I OČITO OSUJEĆUJU I OPSTRUIRAJU OSTVARENJE PROJEKTA ANTIMUZEJ, ŠTO JE JAVNI MUZEOCID —

- da mi se u hitnom postupku dodijeli odgovarajući životni i radni prostor kao zaslužnom građaninu Grada Zagreba i Hrvatske, pogotovo, jer iduće godine, 4. 2. 2011. imam svoju retrospektivnu izložbu u Domu hrvatskih umjetnika, galerijama Prsten i Bačva povodom 43 godine profesionalnog umjetničkog rada.

Ovim otvorenim pismom obavještavam hrvatski narod, cjelokupnu javnost i građanstvo da Gradsko poglavarstvo i Ministarstvo kulture i ostali subjekti nisu odgovorili na cijeli niz mojih zamolbi i općih proklamacija o skrbi i očuvanju zbirki Antimuzeja. Budući je Antimuzej odavno pre-rastao prostorno i koncepcijski svog osnivača i darovatelja (danas oko 500 tisuća predmeta), obavještavam javnost, kako sam ja, V.D.T., nemoćan bilo što učiniti pred gluhim vlastodršcima, i ovo je moj posljednji apel. Ja više nisam u stanju zbirku zaštititi manipulativno, ni moralno osiguravati brigu o zbirnicama i materijalu Antimuzeja.

Na znanje i sa štovanjem hrvatskoj javnosti.
Za stožer Antimuzeja,

Vladimir Dodig Trokut, likovni umjetnik, muzeolog i donator ■

čudna šuma ČUDNA KULA

U ČUDNOJ ŠUMI POSTOJI I JEDNA ČUDNA KULA U KOJOJ SJEDI ČUDAN ALKEMIČAR, ORIGINALAN LIK MEĐU SVIM ČUDNOŠUMSKIM UMJETNICIMA I "UMJETNICIMA", KOJI JE UPORNOŠĆU, KROZ DESETLJEĆA, SMUČKAO NEŠTO ZANIMLJIVO I ORIGINALNO, NEŠTO OD ČEGA BI DRŽAVA MOGLA IMATI KORISTI UZ VRLO MALA ULAGANJA

NENAD PERKOVIĆ

Čitatelji Čudne Šume otprilike već mogu slutiti što mislim o suvremenoj umjetnosti. U više navrata sam iznosio stavove koji su nesumnjivo zatucani i konzervativni. Čitava ta "scena" ide poprilično na živce, već radi grotesknog nerazmjera objektivne težine koju ima i nosi u odnosu na samodopadnost značaja koji samoj sebi pridaje. Da stvar bude gora, uglavnom je riječ o mladim, ili ne više tako mladim ljudima, koji nisu pretjerano skloni učiti, ali su, opet nerazmjerno, vrlo skloni samoizražavanju. Rezultat je, generalno gledajući, otužan. Najveći dio čitavog tog truda svodi se na epigoniju, mimetizam, prikriiveno ili sasvim otvoreno plagijatorstvo, sumnjive interpretacije i autointerpretacije, beskrvnost, mlakost, neupućenost, privatizaciju općeg, poopćavanje privatnog, sve zajedno prošarano neobičnom drskošću i lažnom samouvjerenošću – tom zakonitom kopiladi suvremenog marketinga. Ali tako to ide s liberalizacijom, kad je prati konzumerizam. *Fast food* postane relevantan, a ljudi se debljaju.

Sasvim sam načisto s konzervativnošću svog pogleda na fenomen, i nije malo onih s kojima ga dijelim. Načisto sam jer uopće nije riječ o zatucanosti, nego o zdravu razumu. I rezignaciji prema budalaštinama na račun poreznih obveznika e da bi se imala – kultura.

NEMOJMO SE ZAVARAVATI Općeraširena bezidejnost i napose parazitiranje na (starim) tuđim idejama, još gore, parazitiranje na mrtvim idejama ili čak na mrtvacima samim, kakvog bi to čovjeku trebalo dati poticaja, i zašto? Zašto bih išao u galeriju gledati iznakažena ljudska trupla kao umjetničke eksponate? Edukativno? Edukativno *my ass*. Kakva je spoznaja skrivena u izgledu golog bedrenog mišića ispod kože? Ako nisi patolog, što je to osim morbidne znatiželje? Zašto bih Krležine *Balade* išao gledati u kazalište ako ih lijepo mogu čitati doma, neokrnjene, nezagađene i autentične – *neoštećene*? Ili, zašto bih gledao rekonstrukciju nekog performansa od prije 30 godina? Zato što autor želi ustanoviti koliko će ponovljeni akt imati smisla u ovom vremenu? Pa da je odmah pitao nekog, umjesto da propituje, mogao je uštedjeti mnogo truda, a državi ponešto poreznog novca, jer bi mu netko nedvosmisleno i jasno rekao: *nema smisla*, čovječe Božji.

I tako se to razvlači u beskraj, kao sirovo tijesto na prstima. Netko se pravi glup, netko zaista i nije baš bistar, netko se trudi kao konj pa mu žao odustati od kakve očite

— DA SAM KAKAV ADMINISTRATIVNO-BIROKRATSKI SUBJEKT, SLUŽBENIK KAKVOG MINISTARSTVA ILI EKSPONENT "STRUKE", ZACIJELO BI MI STARI JARAC IŠAO NA ŽIVCE, VJEROJATNO JAČIM INTENZITETOM NEGO ŠTO MI NA ŽIVCE IDU mainstream UMJETNICI —

besmislice, netko se šlepa jer se uvijek kroz život šlepa, i čitav jedan mali, sivi, pokisli, nezanimljiv cirkus s dosadnim, uvijek jednim te istim repertoarom, natiskan pod birokratskim financijskim šatorom pijucka, pljučka i prdučka: dobro je, ide nekako, gura se, živi se... pak smo ipak nekakvi umjetnici pa čuj pa gle... nečim se *bavimo*.

Nemojmo se zavaravati: umjetnost je, napose likovna, lukrativna djelatnost, i to u najpoganijem kapitalističko-liberalističkom smislu. Tržište umjetnina nije ništa manje značajno od tržišta nekretnina, no to nije ono što bi me svrbjelo u ovom problemu. Umjetnost je lukrativna, ali pod određenim uvjetima. Da se radi i ulaže, umjesto da se brljavi. A umjesto da ulažemo, mi trošimo, ah, kako tipično i kako prozaično; uvijek ista (naša) priča.

RUTINSKA REZIGNACIJA Rutinski rezigniran, ne bih sve ovo opet vrtio po glavi da ne čitam otvoreno pismo Vladimira Dodiga Trokuta koje je prispjelo na adresu redakcije. Pomno sročeno, starinski ton, pomalo manifestno. Napada malo lijevo i desno, nabraja malo svoje zasluge, pomalo ogorčeno, pomalo ironično. Traži da mu se pomogne, čak ne ni socijalno, što bi zapravo bilo prvo i najlogičnije, nego da mu se sačuvaju njegove "zbirke i zbirnice". Ne traži pomoć u smislu milostinje, nego samo da se poštuje zakon, da mu se uzvрати, makar i nerazmjerno, za "usluge" i "zasluge" i, možda najvažnije, da se pokuša biti malo dalekovidniji i da netko napokon shvati što to zapravo, zajedno s njegovom zbirkom, propada. I povrh svega toga da ga netko uopće – čuje.

Da sam kakav administrativno-birokratski subjekt, službenik kakvog ministarstva ili eksponent "struke", zacijelo bi mi stari jarac išao na živce, vjerojatno jačim intenzitetom nego što mi na živce idu *mainstream* umjetnici kada nisam nikakav subjekt koji bi o bilo čemu odlučivao. Kog vruga gnjavi s tom *starom kramom* i kog se vruga nije pobrinuo za sebe i za nju, već je uhvatio žicati od države... uostalom, kao i svi oni, bestidni žicari pod plaštem artizma, pomislio bih otprilike. Stari je uz to, vjerojatno, i krajnje neugodan. Napije se pa zaboravi rokove, šlampav je prema administraciji, svadljiv, dosljedno tjera taj svoj anarhizam s kojim ni jedan normalan službenik ili dužnosnik ne zna što započeti i kako odraditi. To, dakle, uopće nije jednostavno. "Stari vlaj", bi rekli. Nije taj od jučer. Sam za sebe će reći, ne jednom i uz osmijeh: "Neka sam i lopov, ali sam pošten". Koncept je to koji teško ide u glavu našim remetinačkim kandidatima od vrha do dna vlasti. Poštenje nije u modi, a ako nekim slučajem i nisi lupež, poželjno je biti barem obična hulja. I što onda s ostarjelim anarhistom? Ignorirati, što drugo. Neka laje, i tako ga nitko ne sluša, nit' je ikoga briga.

IGNORIRAJMO ANARHISTE! Ironija je u sljedećem: sve snažnije civilno društvo, dika liberalne demokracije, sustavno i sve uspješnije bori se za prava, ili barem za glas isključenih i marginaliziranih. Ne selektiraju se pritom problemi i njihova težina. Istospolci se žele držati za ručice na cesti, hura, borimo se za držanje za ruke na cesti; biljojedi žele spašavati živote životinjama, hura, borimo se za prava životinja;

manjinci, osobe s invaliditetom, spolno, rodno, mineralno, kako god mu drago zakinuti, hura, dignimo glas i za njih; pa čak i huligani sa slamom u glavi ne smiju biti isključeni u borbi za svoje pravo da razbijaju, ni kriminalcima po zatvorima za ljudske uvjete – za sve dižemo glas.

Pa dobro, zašto onda tako dosljedno ignoriramo jednog dosljednog anarhista koji od Crvenog Peristila do danas ne radi ništa drugo nego dosljedno biva to što jest: umjetnik anarhist. Uporno, strpljivo, desetljećima. Trebaju nam reference? Pa ima ih, malo po malo uvukao se u enciklopedije i leksikone, ljudi su doktorirali na njegovu radu... Kakvo smo mi to društvo kad se uopće može dogoditi da ljudi poput Vesne Parun, Toma Gotovca ili V.D. Trokuta postanu socijalni slučajevi? Da bi onda neki političar, uobičajeno "bez kalibra i bez ideje" kazao "ja ću to srediti" i skupio nekoliko političkih poena smuljavši neku gradsku garsonjeru? Zašto bi ti kojekakvi bojadisari preskupih tunela i krijumčari energenata u duši, a grijachi stolica na položajima tijelom, uzimali bilo kakvu zaslugu u pomaganju ljudima koji su *zaista nešto napravili* za ovo društvo, ili da budemo do kraja patetični, za ovaj narod? A zašto bi "ti koja imaš nevinije ruke..." ili *Volim Zagreb* ili *Antimuzej* bili išta korisno ovom narodu? Pa, zadržimo se na tom nesretnom Antimuzeju, sasvim profitno i neoliberalistički: zato što bi bio velika točka na turističkoj i kulturnoj mapi Europe pa i svijeta, a točka bi bila ovdje. Ali, tim prostacima je i to previše apstraktno, ne vide što bi se tu imalo maznuti, nema tu brodova žita da nestanu put nekih *off shore* Maglenih otoka. Kad bi se samo malo raspitali, štogod pročitali, vidjeli bi da nije sve u žitu i sirovinama... O nekakvom načelu da je "dobro za mene što je dobro za društvo" ne želim ovdje ni snatriti.

I da, mi možemo imati birokratski problem komunikacije s anarhoidnim, vremenom pregaženim umjetnicima, ljudima koji su na rubu već i vlastitom, dragovoljnom marginalizacijom, koji se ne znaju "uštekati" u vrijeme i prostor i samima sebi postati uspješni menadžeri, promotori i kuratori, ali potpuno je nejasno kako smo mogli smetnuti s uma da su napravili sve što su napravili upravo zato što su takvi, neprilagođeni i neprilagodljivi, a ne drugačiji. Na koncu, nasljeđe je bjelodano, ugrađeno, jer kako bi inače lešinari tuđih ideja i sakupljači tuđeg perja rekonstruirali baš njihove performanse, radove, akcije i danas isfuravali svoje artistske pimprarije, kreirali "scenu"?

Tako ispada da u Čudnoj Šumi postoji i jedna Čudna Kula u kojoj sjedi Čudan Alkemičar, originalan lik među svim čudnošumskim umjetnicima i "umjetnicima" i da je upornošću, kroz desetljeća, smučkao nešto zanimljivo i originalno, nešto od čega bi država mogla imati koristi uz vrlo mala ulaganja. Ali isto tako ispada da lijepo može stati u red: na rep svih hrvatskih propalih investicija. S tom jednom ironičnom razlikom, zapravo već i karmičkom: u državnu propalu investiciju on je investirao čitav svoj život.

Pa, živjeli! ■

Rade Jarak, *Night shift*

Spavao sam poslijepodne
od dva do sedam
a zatim sam vodio ljubav
s prekrasnom djevojkom.

Navečer, nakon ljubavi
oko deset sati
krenuo sam
malo protegnuti noge
i uhvatiti svježinu noći.
Sjeo sam na terasu
ispred Pifa
kad unidu Pogačar i Horvat.
Što radiš tu?
Kako nisi na barikadama?
- Kakvim barikadama? – upitah.
- Pa tu, iza ugla u Varšavskoj.
Dode Karakaš i kaže
- Policija je loše volje,
jedva čekaju da ulete.
Jebote,
odjednom mi skoči adrenalin
i ja krenuh.

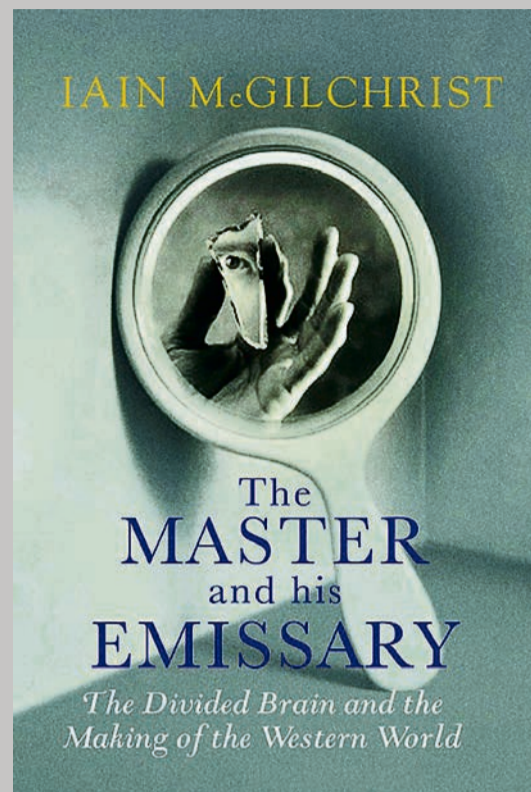
Na barikadi
uglavnom klinici, cure
dredloksi
intelektualci.
I jedan pijani tip
kao da je izišao
iz filma Spajki Lia.
(Jedva su ga se riješili)

Pričalo se da murja
kreće oko tri ujutro.
Svi su bili sigurni
pa i ja.
Čekalo se.
(Premda je
moja teorija bila
da će krenuti oko
četiri, pet
kad je rulja najpospanija.)
Čekalo se.
Čekalo.

Počela je da pada kiša.
Klinici su razapeli
neki najlon, kao
sibirski šator.
Mi smo stajali
u zaklonu
ispod banke.
(Folksbank
pička im materina).
Stajao sam na kartonima
iz kontejnera,
jer sam imao tanke donove
na plesnim cipelama.
Na smeću ispred
Benetona
Ružić je našao nekakvu
štangu.
Čekali smo
u sjeni kao zadnja,
odlučna falanga.
Taktika je bila
sjesti na pod
ako murja krene.
(Ali tko zna što
bi tu bilo, više volim
taktiku “Udari
i bježi”)
Čekalo se.
Čekalo se sranje.
Fajt.
Fajt s interventnom policijom.
S pokemonima
sa štitnicima i kacigama.
Oko tri, četiri
došla je Urša
vođa ekipe.
Čekalo se, ali ništa.
Kišica.
Murja na kiši.
Pokemoni na kiši.
Zaštitari na kiši.
Oko pet nazove me Denis
i kaže: Hajdemo na
Jakubove kape.
I u sedam
smo na Dolcu
jeli školjke.

KAPETAN KOMA PREPORUČUJE

Iain McGilchrist

U knjizi *The Master and his Emissary* neuro-znanstvenik Iain McGilchrist daje umjetno disanje prilično zaboravljenoj i omalovaženoj raspravi o razlikama između lijeve i desne moždane hemisfere. No on to čini *for real*, usta na usta, ispod reflektora, u kupaćim gaćicama i preplanulih mišica. Fascinantan *neuro bay watch*. Abecedu znamo otprije: desna hemisfera sklonija je *holističkoj međupovezanosći* a lijeva *autističkom perfekcionizmu*. Svaka od hemisfera nameće svijetu, vlastitom specifičnom “obradom podataka”, svoje vrijednosti i bori se s vrijednostima druge hemisfere. Moderna zapadna civilizacija, primjerice, poticala je u nama neravnotežu velikim favoriziranjem “vrijednosti” lijeve hemisfere. No samo zato što je mehanicistički pristup svijetu, kao posljedica preferiranja lijeve hemisfere, pretjerano “neljudski”, ne znači da je pristup desne hemisfere “istinitiji” ili izvorno “ljudski” – nijedan ne donosi “konačnu” istinu, nego samo različite poglede na istu stvar. McGilchrist mudro preporučuje balans.

Stare teorije o različitim svojstvima moždanih hemisfera umišljale su da su određene funkcije (jezik, mašta, razum, emocije) locirane samo na jednoj od hemisfera, no nova istraživanja pokazuju da se svaka funkcija obnaša na objema hemisferama. Pa zašto onda uopće imamo dvije hemisfere? Zato, tvrdi McGilchrist, što o svakoj od hemisfera treba razmišljati kao o nekoj vrsti *osobe*, sa specifičnim načinom mišljenja/konstruiranja svijeta, vrijednostima i preferencijama pa je do rascijepljenosti došlo kako bi se izbjeglo da ta dva načina mišljenja smetaju jedan drugome, jer bi se zajedno mogli potirati – a dobro nam dođu *oba*, jedan za “po doma”, drugi za “u kazalište”. (Postavlja se onda glupo pitanje – a zašto nemamo tri, ili sedam, hemisfera? Zar ne bi bilo bolje da imamo 11 osoba u sebi, 11 različitih vrijednosnih sustava?)

Ako ste oduvijek nekako *osjećali* da “znanstveni opis” svijeta *nije sve*, da tu mora biti *još nešto*, i ako ste pritom mislili da vam to *šapće* neko vaše duboko, izvanvremensko, duhovno “biće”, sad se možete slobodno razočarati – to vam je samo šaptala desna hemisfera vašeg mozga, istog onog mozga čija je lijeva hemisfera posložila tu sliku svijeta koja vam cijelo vrijeme nije bila uvjerljiva. Ispada da *dubinska* razlika između zapadnjačkog i istočnjačkog mišljenja, između razuma i mistike, između analize i intuicije ne postoji – sve su to samo različiti trikovi istog mozga. Zaista je riječ o različitim *vrijednostima*, čak “osobama” u nama, ali i jedne i druge stvara isti mozak. Mozak može stvoriti čak i svijet koji ga naizgled nadilazi, *also* – na zapadu ničeg novog: nema ničeg izvan mozga. Pa ti vidi. (Ili je sve to samo očajnički način redukcionističkih znanstvenika da dopuste “mistiku” bez priznavanja njezina “postojanja”. Tipa – “bog” nije iluzija; on je *realna* vrijednost koju *izmišlja* – mozak.) – **Zoran Roško**

TEREN KAO PRIZEMLJENJE TEORIJE

AUTORICA, BEZ NAMJERE SINTEZE ŠIRIH TEORIJSKIH RASPRAVA O PROBLEMU, NASTOJI UOKVIRITI DOMETE "TERENA" KAO PODRAZUMIJEVANE, OSPORAVANE, ALI NEIZBJEŽNE ETNOLOŠKE ZNANSTVENE PRAKSE, POSEBNO SE OSVRNUVŠI NA MJESTA GDJE NUŽNOST NJEZINIH OGRANIČENJA MUTIRA U SPECIFIČNE STRATEGIJE MANIPULACIJE ZNANJEM I/ILI AKADEMSKOM MOĆI

INES PRICA

Terenska istraživanja ostaju najintragantnijim mjestom proizvodnje i ozakonjenja etnološkog znanja, bilo da se i nadalje podrazumijevaju u nekoj prešutnoj formi ili se odbacuju u samim epistemološkim temeljima; i onda kada se neposredno kulturno iskustvo smatra znanstveno nezamjenjivim i kada se ukazuje na imanentno krivotvoriteljsku prirodu njegova predstavljanja. Kao što pojam *empirijskog znanja* koji podrazumijeva, obuhvaća doista raznorodan sadržaj – od evidencije unaprijed zadatih kulturnih elemenata do nedokučive potrage za iskazom kulturne drugosti – tako je rastezljiv i modus *etnografije* kao tekstualizacije iskustva terena. Uključujući i potpunu određenost dokumentiranja, kada bi predstavljala svojevrstni "usmeni znanstveni žanr", nju je, u sumi dosadašnje povijesti discipline, moglo predstavljati sve u rasponu od statističkih grafikona i arhivskih natuknica do "crtica" s puta i znanstvenopopularnih romana.

DOLAZAK I ODLAZAK S TERENA Zahvaljujući tako stečenom, meta-metodološkom statusu, s terenskih su istraživanja zauvijek skinute olakšice primarne, pripreme ili čak poluprofesionalne faze "skupljanja grade". Do jučer, barem kada je riječ o domaćim okolnostima, rutinirani istraživač u očekivanim situacijama i poznatom okruženju, danas je zamišljen stručnjak sklon samopromatranju i *terenskoj refleksiji*, spreman da početnu nesigurnost i nedoumice "dolaska", ali i također samopotvrđujući finale "odlaska s terena", bezrezervno i katkad bespoštedno podijeli sa svojim čitateljima. Na mjestu nerefektiranih opisa objekata i pojava, spremnih za daljnju intelektualnu obradu, sada nastupaju isповjediti pasaži profesionalnih subjekata, pometenih intervencijom stvarnog doživljaja u stečevine akademskog obrazovanja pa je za izmijenjeni, gotovo inverzni status *terenskih činjenica* zaslužan prije svega oprez pred teorijom, bilo da je on potekao iz "traume" istinske informiranosti ili iz sekundarnih izvora akademskog folklor. U oba slučaja, i kada složenošću uvjeta prijeti posvemašnjim odustajanjem, *trajnim ostankom kod kuće*, ili kad je tek uputa o objavljivanju u nekom "boljem" časopisu, taj oprez je neporeciv prežetak kraja stoljeća, šum koji se prenosi učionicama i hodnicima institucija: *teren* više jednostavno "nije više ono što je nekad bio", kako to u naslovu svoga nedavnog zbornika jednostavno uobličuju James D. Faubion i George E. Marcus (*Fieldwork is Not What It Used to Be: Learning Anthropology's Method in a Time of Transition*, 2009.).

Daleko od "besplatnog" izvora podataka, to je prostor nestalnih kriterija političke ispravnosti terenskih odnosa i okoštalih kriterija njihove tekstualne verifikacije. U domeni ovih posljednjih, znanstvena je *samoobjava*, rutinom izdavačkih naputaka shvaćena kao "najlakši" oblik odricanja od pune odgovornosti plasmana znanja, u svakom slučaju već odavno izgubila svoju lustrativnu snagu. Izmaknuta mogućnosti da se i nadalje ostvaruje u onom naivnom obliku koji je Clifford Geertz izrugao kao profesionalnu deformaciju antropološke "metafizike prisustva" (*bio sam tamo*), objava narušena istraživačeva autoriteta sada teče mahom kroz uvjerenja o vlastitoj kapacitiranosti za nošenje sa složenim uvjetima *bivanja tamo*, pri čemu status fragmenta "nekad poznatih kao kulturne činjenice" teži povlačenju u pozadinski plan, u nekoj vrsti krijumčarenja pozitivnog znanja o svijetu. Koliko je to blizu ili daleko od mnogobrojnih uzora postavljenih u posljednjim desetljećima, velikim dijelom i kao nedostižne ideale epistemološki i etički ispravnog etnografskog pisma,

teško je reći. No zamjena deskripcije za inskripciju koja se može okarakterizirati završnim ishodom prijepora oko izvještavanja s terena, u skladu je s temeljnim iznalaskom kulturne ili opće teorije – objavom neizlječivog jaza istraživačkog i stvarnog subjekta u konstrukciji znanstvenoga znanja. Na taj način, budući da je u konceptu empirije nataloženo cjelokupno aporično nasljeđe zapadne epistemologije, neizvjesnost strategija njegove reprezentacije posljedica je nužnosti orijentiranja daleko izvan, ionako kontroverzne, povijesti same disciplinarne prakse. Riječ je o nezgodi koja je stručnjaka iz disciplina koje su, zahvaljujući kontingentnoj prirodi predmeta, i nadalje zadržale fukoovski status rubnih, "ekscenih" ili korektivnih diskursa za sustav društvenih i humanističkih znanosti, postavio pred hijerarhiju izvanznanstvenih argumenata o dohvatljivosti i jezičnoj artikulaciji cjelokupnog ljudskog iskustva. S ovoga su navodno bezinteresnog položaja, često i posve nekorektno "vraćana nazad" u prosudbu disciplinarne prakse, mahom svedena na ukaz njezine manipulativne, "neosvjete" prirode.

Nakon što su, usprkos oštro postavljenih kontroverzi koje su odonda uglavnom "stavljene na čekanje", ponovno reinstalirana u svojoj punoj fenomenološkoj snazi – što se, nimalo slučajno, podudarilo s tzv. tranzicijskim momentom preraspodjele političke moći i akademskih interesa – suvremeni je status terenskih istraživanja možda najtočnije opisati kao latentan. Lakoća s kojom se danas tko u stanju otputiti na to mjesto neizvjesnih fizičkih i konceptualnih granica ovisi o brojnim motivima i ograničenjima, o mjeri u kojoj smo spremni nositi se s njegovom znanstvenom i socijalnom poviješću, ali i o karakteru "kognitivne gladi", ili onoga što je od nekog autentičnog istraživačkog poriva preostalo u općoj prevlasti pragmatičnih, akademskih i komercijalnih, ali također i isповjeditih, autorefleksivnih i "samočestitajućih" zahtjeva nad ovom teorijski izmrcvarenom, ali fenomenološki vitalnom znanstvenom praksom.

— POSEBNU POGODNOST ZA REPRODUKCIJU ZNANSTVENO OVJERENIH SOCIJALNIH SUBORDINACIJA PRUŽILO JE OZRAČJE POST-SOCIJALIZMA, KOJE JE U EUFORIČNOM ODBACIVANJU IDEOLOŠKIH NAMETA OBEZAKONILO I GOTOVO KOMPLETNO NASLJEĐE LOKALNIH INTELEKTUALNIH ZAJEDNICA —

TERENSKA KONTROVERZA I ZNANSTVENI KONTEKST Od osamdesetih godina prošlog stoljeća postavljena u centar etiko-epistemoloških debata, problematizacija etnološkog terena razvija se unutar ambivalentnih dometa. Kao unutardisciplinarni poziv za raščišćavanjem neuglednog nasljeđa znanstvene povijesti, rasprava je odredila dosegljive ciljeve antropologije kraja stoljeća, kao mnoštva manjinskih diskursa određenih kulturnom razlikom i subalternitetom, pojačala kriterije obznanjivanja mjesta istraživanja i upisa autorske svijesti te ustolčila etnografiju kao složeno pismo intersubjektivnosti i tentativnog pregovaranja konfliktnih kulturnih vrijednosti (usp. Vered Amit, ur. *Constructing the Field. Ethnographic Fieldwork in the Contemporary World*, London, 2000.; Akhil Gupta i James Ferguson, ur. *Anthropological Locations:*

Boundaries and Grounds of a Filed Science, Berkeley, 1997.). Ondje gdje je "zapela" ili pak pragmatično stala na granicama znanstvenosti, rasprava se nadalje razvija u metadisciplinarnim teorijskim okvirima opće i nerazriješene zabrinutosti za konstruktivistički karakter zbilje i logocentristički karakter reprezentacije.

Dvostrukost ove kritičke namjere moguće je tražiti i u idealu etnografske dijalogičnosti s prijeloma stoljeća, koji je u sebi, osim uže disciplinarnih zahtjeva za korektivnim (istraživačkim i tekstualnim) praksama, krio i radikalnu zamisao teorijske prethodnosti nad svakim oblikom znanstveno stečenog znanja, sve do potpune određenosti empirijskoga jamstva društvenih i humanističkih znanosti. Unutar ovoga meta-disciplinarnog diskursa znanstvena je praksa koja je, poput etnologije, snažno naslonjena na "metafiziku" iskustva i prisutnosti, moglo bi se reći, stradala kao žrtveno janje cjelokupnog preustroja znanstvenih disciplina. Ako su iz tog, paradigmatički kriznog momenta ostale društvene znanosti izišle gotovo neoštećene u svojoj metodološkoj samouvjerenosti, onda je to i zbog toga što su dugovi dijelom otplaćeni iz domene antropologije, kao svojevrstnog rezervoara dokumentarnog sadržaja za meta-uide u opću europocentričku manipulaciju nad jezikom i smislom. No makar mu je u tom svojstvu bilo predviđeno ništa drugo nego namirivanje savjesti do završne "bolonjske kapitulacije", antropološki diskurs pokazuje se najvitalnijim mjestom ponovne akademske restabilizacije društvenohumanističkog sustava znanja. Etnografija kao tekstualna evokacija terenskog iskustva, sada se, s doduše određenim ekskluzivitetom etnološkog (antropološkog) disciplinarnoga vlasništva te izmaknuta iz svoga "prigluhog" epistemološkog statusa, pojavljuje u obzoru novih paradigmi s osovinskim pretenzijama, kao jamstvo njihove, sada teorijski stečene, empirijske vjerodostojnosti.

Prvi puta istinski izložena reperkusijama metadisciplinarnih rasprava, ili "teroru teorije", kako se ponekad karakteriziraju njezini neoperabilni i razmjerno nedobronamjerni učinci, "ugrožena" je (etnološka i antropološka) znanstvena zajednica odgovorila izrazito nejednoliki kada je riječ o recepciji i metodološkom posvajanju njezinih složenih argumenata.

No zazor od teorije i njezinih smrtonosnih implikacija, koji je zasigurno jedan od tih efekata, pokazao se više nego pretjeranim, barem kada su u pitanju nedodirljivost ili pak ponovna stabilizacija kurikulumu i istraživačkih projekata. Mnogi od iznalazaka samokritičkoga razdoblja preuzeti su u operabilnim paketima receptura "osvjetešenoga pisanja", često se preokrećući u karikaturu vlastitih autentičnih poziva. Srednjostrujaški odgovor na dalekosežne domete antropološke kritike u velikoj se mjeri sveo na retoričko osiguranje od političke nekorektnosti, s prevlašću ornamentalne "eliminacije seksizma", koja je, kao i u nas, svjesno ili nesvjesno preuzela na sebe ulogu zamračivača *lanca ekvivalencije* podčinjavanja i otpora. Ustoličeni ideal interdisciplinarnosti "obavlja se" kroz imperativ citatnosti i nesavladivo, automatizirano bujanje bibliografije, dok se u sjeni selektivnih i često diskriminirajućih odluka anonimnih recenzenata odvija ista bitka za gole činjenice, suho zlato komercijalnih društvenih znanosti. Osvještavanje socijalne pozadine istraživačke situacije moguće je sada uglavnom iščitati kroz već konfekcijske signale autorske autorefleksije, briga za tekstualnost se

REIFIKACIJA UMJETNOSTI

ZAGREBAČKI SALON JE UISTINU TROGODIŠNJA NACIONALNA SMOTRA NEČEGA ŠTO SE NEKAD ZVALO LIKOVNOM UMJETNOŠĆU I ARHITEKTUROM TE NEČEGA ŠTO SE NEKAD ZVALO PRIMIJENJENOM UMJETNOŠĆU I DIZAJNOM

SILVA KALČIĆ

45. zagrebački salon, Dom HDLU-a, Zagreb, od 8. do 30. svibnja 2010.

Tržište je naslov ovogodišnjeg 45. zagrebačkog salona (likovnih umjetnosti), koji će u slijedu obuhvatiti nadolazeći Salon mladih. Kustos 45. salona Branko Franceschi nudi temu na koju umjetnici odgovaraju svojim radovima, istaknuvši na njima cijenu, koja može biti i samo simbolična – bilo previsoka, bilo gotovo obesjećena. Svi su radovi na izložbi ponudeni na prodaju, čime HDLU zakonsku mogućnost prodaje radova svojih članova ugrađuje u temu izložbe. Franceschi u uvodniku kataloga *Salona* polazi od eseja Donalda Kuspita *Art Values or Market Values?*, koji se bavi stvarnošću i suštinom mehanizma hipertrofirano međunarodnog tržišta umjetnina, na kojemu je umjetničko djelo postalo zamašnjakom ostvarivanja viška novčane vrijednosti, zbog koje ga se – kao način oplodnje investicije, a što je u suprotnosti s duhom tradicionalnog mecenatstva – kupuje, skuplja i, na koncu, stvara.

UMJETNINE VS. AUTOMOBILI I JAHTE Zagrebački salon je uistinu trogodišnja nacionalna smotra nečega što se nekad zvalo likovnom umjetnošću i arhitekturom te nečega što se nekad zvalo primijenjenom umjetnošću i dizajnom. Poslanje je ovogodišnjeg izdanja "... da Salon posluži kao platforma za istraživanje, raspravu i provjeru statusa tržišta umjetnina kao primarnog strukturalnog problema cjelokupnog korpusa nacionalne vizualne umjetnosti" i da pridonese "legalizaciji tržišta umjetnina, uključivanju naših umjetnika na međunarodno tržište, tu su i aktivacija i popularizacija domaćeg kolekcionarstva te pokretanje sajma umjetnina u Zagrebu". Radove za izložbu odabrao je međunarodni žiri, sastavljen od inozemnih privatnih kolekcionara i galerista – Josie Browne, Anna Daneri, Hans Knoll i Sanja Vukelić. Šteta što je izostala Neda Young, gotovo mitska američka kolekcionarka i članica boarda podupiratelja Guggenheim rođena na Korčuli, koja mnogo bolje poznaje hrvatsku suvremenu umjetnost.

U programu Zagrebačkog salona održano je predavanje Mareka Classena, suosnivača i direktora svjetski poznatog projekta *online* baze podataka o umjetnicima, izložbama, galerijama, muzejima i umjetninama *Artfacts.Net*. Umjetnicima koji se bave performansom ili prostornim instalacijama vrijednost na grafikonu umjetnosti raste svaki put kad naprave izložbu, dok svega desetak posto njih sudjeluje na aukcijskim prodajama umjetnosti. Gotovo istodobno, u Zagrebu na poziv Muzeja suvremene umjetnosti gostuje *Frédéric Elkaim*, direktor odjela za naobrazbu kolekcionara u aukcijskoj kući Drouot, koji Patriciji Kiš u *Jutarnjem listu*

izjavljuje kako "milijardi samo umjetnine vole više od auta i jahti". Održavši predavanje na seminaru o tržištu umjetnina, odsjeo je u apartmanu s četiri zvjezdice u zgradi Muzeja, odakle se noću može izaći i šetati po cijelom muzeju, izvještavaju mediji. U skoro pa neposrednoj blizini Zagreba prošle godine simbolički je u venecijansku renesansnu carinarnicu umještena Fondacija François Pinault, francuskog biznismena koji je vlasnik Converse, Samsonitea, Guccija, ali i aukcijske kuće Christie's, koju je preoteo od tvrtke koja je i sama brend, LVMH. Pinault je, pak, brendirao svoj život ženidbom sa Salmom Hayek. Showbiznisiranje umjetnosti u nas je još nepoznata pojava.

UGODAN KAUČ UMJETNOSTI Postoji li tržište suvremene umjetnosti u Hrvatskoj? Svakako će podizanje monumentalne zgrade i pogon Muzeja suvremene umjetnosti Zagreb doprinijeti prestrukturiranju sustava vrijednosti i osobnog ukusa široke publike i potencijalnih ulagača u nešto što je ulaganje u robu na temelju osobnih ukusa ili predviđanja rasta cijene robe, kao dio svjetske trgovine "ne-nužnom" robom (*luxury goods*), u dvijetisućitima do recesije najpropulzivnije industrije na svijetu, što je prihodovala više od trgovine oružjem ili *human traffickinga*. Isto tako, korporativni novac već utječe na stidljivo formiranje tržišta suvremene umjetnosti u Hrvatskoj, kroz sustav otkupnih nagrada. Neke privatne galerije suvremene umjetnosti koje su, međutim, vodili biznismeni, smatrajući da je to posao u koji se svatko razumije (kao što je prosječan građanin mišljenja da suvremenu umjetnost svatko može napraviti), posustale su – poput zanimljivog B.O.P.-a na Ribnjaku, koji je zastupao dobre umjetnike poput Ivane Franke i Silvija Vujičića. Sve više hrvatske suvremene umjetnike zastupaju galerije u inozemstvu: primjerice, Davida Maljkovića, nakon što ga je producentski potpomogao kustoski kolektiv WHW, zastupa amsterdamska Annet Gelink Gallery; Gorana Petercola i Gorana Trbuljaka, kao i grupu IRWIN, zastupa ljubljansko-berlinska Galerija Gregora Podnara, bivšeg umjetničkog direktora ljubljanske Galerije ŠKUC; Mladena Stilinovića inteligentno (posredno) predstavlja supruga, ugledna teoretičarka umjetnosti Branka Stipančić – dok se domaće galerije uglavnom bave prodajom djela starih majstora.

Zato je zanimljiv moment izložbe Salona paralelni postav malobrojnih domaćih privatnih galerija suvremene umjetnosti, pa tako i zagrebačke Galerije Laval Nugent, koja razvija projekt PR-a za hrvatske umjetnike u svijetu. Kolekcionari poput

Marinka Sudca stvaraju sustav arhiviranja i institucionaliziranja moderne i suvremene hrvatske umjetnosti, paralelan nužno tromom stroju "službenih" institucija. Sudčev virtualni muzej, s tendencijom postvarenja, zaživjet će na *web* stranicama, nužno prevedenima na engleski jezik, te *online* publicistikom. Zanimljivi najavljeni projekti novih poduzetnika, poput samoposluživanja sa suvremenom umjetnošću, zaustavljeni su recesijom. Ipak, postoji jedan paralelan i gotovo nevidljiv način na koji tržište umjetnosti funkcionira u Hrvatskoj, a na čemu Grupa ABS, još uvijek izvan sustava, temelji recentne radove – kroz mrežu potpora gradova i države, dobivanje gradskih prostora za ateljee i zaposlenja na akademijama, kojih se mnogo otvorilo u post-tranzicijsko doba.

SLIKA JE ČETVEROKUTAN PREDMET "Slika je jednostavan, najčešće četverokutan predmet, koji zauzima određen prostor u stvarnom svijetu." (Lovro Artuković). Slikarstvo je medij i tehnika koja je više puta iznova rehabilitirana u povijesti umjetnosti 20. stoljeća, na način "povratka korijenima", a nagrada Zlatanu Veheboviću, koji je svoj rad na izložbi 45. zagrebačkog salona "zacijenio" na realnih 48 tisuća kuna, potvrđuje dominaciju medija slikarstva na izložbi. Vehebovićev rad "ne podilazi estetskim očekivanjima", nego "predstavlja izazov za svaki lagani tržišni, ali i interpretativno-kritički plasman" (iz obrazloženja priznanja AICA-e) u tradiciji *genre* slikarstva, barokne dijagonalne kompozicije, monumentalnih dimenzija, a za motiv ima i sam slikarski oslikan prizor, trivialan predmet-*souvenir*, sentimentalni isječak prirode sa začetaka kulta turizma, figuricu koja prikazuje Alpe dijagramatske siluete.

Zamjetljive su i slike apsolutno slikarstva Marina Majića, trećenastranog autora, te Josipa Tirića i Sebastijana Dračića, čija se izložba *Every man for himself* otvara u Galeriji SC na dan izlaska *Zareza* iz tiska. Dračić je izvrstan slikar tekstura, asemblaža materijala građanskog interijera na način "spremišta" opterećenog misterioznim simbolizmom prizora (par muških cipela u sjeni možda priziva Magrittea), no čini se zanimljivijim od neobaroknog Artukovićevog *Spremišta*.

ARS I TECHNÉ Začudno je malo na izložbi zastupljena fotografija, primjerice zanimljivom vizualizacijom Kristova lica u naborima platnene vrećice odložene na stolicu u radu Branke Cvjetičanin. "Lijepa" je "video-slika" Dana Okija (26.05.2008.),

– UMJETNICIMA KOJI SE BAVE PERFORMANSOM ILI PROSTORNIM INSTALACIJAMA VRIJEDNOST NA GRAFIKONU UMJETNOSTI RASTE SVAKI PUT KAD NAPRAVE IZLOŽBU –

s prizorom plicaka Bačvica, kojim su strateški, na usporenom videu nalik na animiranu sliku, tvoreći ritmizirani ornament, rasporedene figure nalik na Dijkstrine "klnce", u igri picigina. Intelektualna dosjetka na kojoj se mnogi radovi temelje čini se da je iscrpljena od smrti, dok su drugi loš, ili nedovoljno dobar, zanatski rad; taj problem izvedbe djela još je razvidniji kod domaćeg *product* i modnog dizajna te primijenjenih umjetnosti, koji su dakle i *ars* i *techné*, gdje i najzanimljivija rješenja ostaju na razini skice ili prototipa.

Zanimljivo je da komisija Upravnog odbora Hrvatskog društva likovnih umjetnika, na čelu s predsjednikom Josipom Zankijem, za ravnateljicu te institucije u ožujku bira Gaellu Gottwald. Njezina vizija razvoja HDLU-a predviđa promoviranje hrvatskih umjetnika, kao scene, u svijetu, s naglaskom na pozicioniranje na tržište suvremene umjetnosti. Čini se da je to strateška linija, čiji je pravac zacrtan konceptijskom eskapadom 45. zagrebačkog salona. Nova ravnateljica HDLU-a je i umjetnica i kustosica. Vera Horvat Pintarić u nedavnom intervjuu Patriciji Kiš za *Jutarnji list* izjavljuje kako je "povijest umjetnosti luksuzan studij: učiti gledati i razvijati opažanja može se jedino na remek-djelima, i to u originalu, a to znači putovati". U domaćim uvjetima, baviti se tom strukom uglavnom podrazumijeva desetljeće volontiranja, putovati možeš ako vodiš turističke grupe, a mogućnost interdisciplinarnog usavršavanja te studijskih i specijalističkih boravaka u inozemstvu je minimalna, dodatno umanjena u ratnim i poslijeratnim okolnostima, naspram slike nesputane mobilnosti bez granica i *passa*. izložba Salona je očito povod za mnogo šire rasprave od samog pitanja tržišta koje je dakako neizbježno.

Nakon Zagrebačkog salona, valja iznova zaključiti da je u domaćim okolnostima tzv. likovnih umjetnosti i dizajna premalo produkcije za previše smotri i manifestacija, pa je potrebno pribjeći raznim smicalicama, poput tematskih i anti-konceptijskih izložbi, kako bi se našlo opravdanje za svaki novi postav već videog. ■

Zlatan Vehebović, *Bez naziva*, 2010.

KATARINA ZLATEC

DANAS KUPI, SUTRA BACI

KATARINA ZLATEC, STUDENTICA PRVE GODINE DIPLOMSKOG STUDIJA NA STUDIJU DIZAJNA PRI ARHITEKTONSKOM FAKULTETU U ZAGREBU, SMJER - VIZUALNE KOMUNIKACIJE, OVAJ MJESEC DOBILA JE PRVO ZNAČAJNO STRUKOVNO PRIZNANJE U KARIJERI - NA MEĐUNARODNOM FESTIVALU KREATIVNE KOMUNIKACIJE MAGDALENA 2010. U MARIBORU OSVOJILA JE GLAVNU NAGRADU MAGDALENA GRAND PRIX, ZA SVOJ DKSB KATALOG

BOJAN KRIŠTOFIĆ

— O DRUŠTVENOJ ODGOVORNOSTI DIZAJNERA TREBALO BI VIŠE RAZGOVARATI I VODITI RAČUNA. JESAM ZA DIZAJN KOJI ĆE VODITI BRIGU O SVOJIM POSLJEDICAMA, DIZAJN KOJI JE KRITIČAN I EKSPERIMENTALAN I POMICHE GRANICE —

Magdalena, međunarodni festival kreativne komunikacije, jedna je od najznačajnijih strukovnih manifestacija u regiji pa tako i dobitak glavne nagrade na festivalskom natječaju – Magdalena grand prix – nosi specifičnu težinu. Što tebi ova nagrada znači? Kako bi se taj uspjeh mogao odraziti na daljnji tijek tvoje karijere u dizajnu? S obzirom da je zahvaljujući Magdaleni sada počela tvoja afirmacija u regionalnim okvirima, hoćeš li nagrađeni rad slati na još neke inozemne ili domaće natječaje? Općenito, smatraš li da su natječaji za mlade dizajnere najbolja metoda afirmacije, usavršavanja, stjecanja novih iskustva i svijesti o konkurenciji?

– Nagrada je potvrda mom radu općenito što meni kao studentici puno znači. Nisam joj se uopće nadala, bila je veliko iznenađenje. To mi je dodatni poticaj da dalje nastavim sa svojim radom, ulaganjem u svoje znanje i svojim razvojem kao dizajnerice. Već sam do sad stupila u kontakt s mnogim meni novim ljudima iz tog svijeta, zahvaljujući festivalu i nagradi. To mi se čini kao bonus nagrada i sigurno će utjecati na daljnji tijek mog napredovanja. Što se tiče slanja radova na druge natječaje, trenutačno je još jedan u planu, ali ne želim se previše sad koncentrirati na to. Tu je kraj akademske godine, a tu su i neki drugi, novi projekti koji me zaokupljaju i koje bih željela čim kvalitetnije ostvariti. Mislim da ću u buduću pokušati čim više sudjelovati na natječajima, do sad sam to činila rijetko i ne bez straha. Natječaji su definitivno dobra metoda za sve navedeno.

OBLICI EDUKACIJE

Kakva je tvoja generalna ocjena ovogodišnje Magdalene – organizacija, izložbe, popratna događanja? Meni se čini da su ove godine izložbe, ako izuzmemo onu natječajnu, bile manje zanimljive,

ali je zato organiziran cijeli niz atraktivnih radionica, od radionice dizajna knjiga do radionice stop animacije. Kakva su tvoja iskustva sa studentskim radionicama dizajna, koliko je takav način rada i edukacije bitan za prosječnog studenta?

– Znam da je u festival uloženo mnogo truda, ali nedostataka je na žalost bilo. A i voljela bih da sam mogla doživjeti više od cijelog festivala od samo jednog poslijepodneva. Radionice su odličan oblik edukacija za prikupljanje novih znanja, iskustava i za sklapanje poznanstava. Zanimljivo je raditi s novim ljudima i na temama s kojima se možda ne susrećeš svaki dan. Ja sam sudjelovala na nekoliko radionica i nevjerojatno mi je koliko čovjek kroz takav timski rad može naučiti o sebi. Svakako radionice većem uz ljepša iskustva vezana za moje obrazovanje.

Pričaj nam malo o svom prvonagrađenom radu *DKSB Catalog*. Rad je suptilno, ali uvjerljivo socijalno angažiran i sadrži jasnu kritiku jednog segmenta kapitalističkog sistema proizvodnje i potrošnje, no cijela je ideja izvedena vrlo duhovito i nepretenciozno, a ton komunikacije izvrsno pogoden. Slijedi klasično pitanje – što te inspiriralo u kreaciji rada, bilo u sadržajnom, bilo u vizualnom smislu? S kojim si ciljem pristupila poslu? Reci nešto više o uvjetima u kojima je rad nastajao.

– Rad je nastajao tokom cijelog prošlog semestra na Studiju dizajna. Radila sam ga uz mentorstvo profesora Stipe Brčića i asistenta Luke Borčića te uz veliku pomoć kolegice Petre Milički. Zadatak je samoiniciran, što znači da sam sama odredila temu i područje interesa. Inspirirao me zagrebački sajam Jakuševac, takozvani Hrelić, a i buvljaci općenito. Ta tržnica na kojoj se mogu naći nevjerojatne stvari, potaknula me na razmišljanje o današnjoj proizvodnji i količini materijalnih dobara koje cirkuliraju svijetom. U istraživanju koje je uslijedilo dotakla sam se različitim područjima (ekonomija, marketing, ekologija, sociologija...) da bi došla do poruke koju želim komunicirati i do samog koncepta. Rad je kritika hiperprodukcije i konzumerizma – dva fenomena koji zajedno čine začarani krug. Unutar tih problema, koncentrirala sam se na marketing što je meni kao dizajnerici bliže područje. Medij, estetiku i ton sam preuzela upravo iz svijeta na koji sam se željela osvrnuti. Konkretno i jednostavno rečeno, rad je katalog u kojem se nalaze predmeti koji su uglavnom uzeti s buvljaka (stari, korišteni, ali ne nužno i neupotrebljivi), a predstavljeni su na način na koji se danas predstavljaju i prodaju novi proizvodi. Osim predmeta, s Hrelića su preuzete i neke “marketing metode” (pretjerani opisi i sniženja, akcije i povici kojima prodavači na buvljaku mame ljude). Naziv kataloga *DKSB* kratica je za “Danas Kupi, Sutra Baci” – uzrečicu koja se također često može čuti na Hreliću.

DRUŠTVENA ODGOVORNOST STRUKE

Primila si prvu nagradu i u kategoriji dizajna omota glazbene ploče, CD-a ili DVD-a za studentski rad na albumu *Pet Shop Boysa*. Koliko te ovaj segment dizajna zanima i misliš li dalje razvijati svoj rad i u tom smjeru, ili su ti neki drugi žanrovi suvremenog dizajna srcu ipak draži?

– Dizajn omota glazbenih albuma je vrlo lijep posao i to je definitivno područje kojim bih se rado bavila. Ali mom srcu je puno toga drago i ne mogu reći da sam se već sad odlučila za specijalizaciju. Voljela bih raditi na projektima za kulturu i projektima koji su društveno angažirani. Od medija, najviše volim knjige,

a kao sredstvo izražavanja tipografiju i fotografiju.

Proteklo su desetljeće grafički i in dizajn u međunarodnim okvirima obilježile žešće polemike na temu društvene i socijalne odgovornosti dizajnera, etičkih standarda struke, relacije između dizajna kao komercijalne practice industrije i dizajna kao načina individualnog izražavanja, onoga što se danas pomodno zove *graphic authorship*. Kakvi su tvoji stavovi prema tim pitanjima? Je li tvoj senzibilitet bliži dizajnu u komercijalnom smislu ili više eksperimentalnim, istraživačkim, kritičkim vodama? Ili možda misliš da se nitko ne mora definitivno opredijeliti, a ovakva podjela samo banalizira cijeli problem?

– Svakako se slažem da bi o društvenoj odgovornosti dizajnera trebalo više razgovarati i voditi računa. Jesam za dizajn koji će voditi brigu o svojim posljedicama, dizajn koji je kritičan i eksperimentalan i pomiče granice. No, nisam ni ekstremni protivnik tzv. komercijalnog dizajna. Stvari ni u ovom slučaju nisu crno-bijele. Promjene bi se trebale desiti na više razina da bi do njih došlo i u dizajnu. Problem je u svijesti ljudi, a on postoji bez obzira na zanimanje. Ja za početak mogu razmisliti o vlastitim akcijama i vlastitoj odgovornosti. Za početak bi bilo divno kad bi to iskreno učinio svatko za sebe – pustite me da još malo budem idealist.

Mali rezime tvoje dosadašnje dizajnerske teorije & prakse. Kako si doživjela studij, koliko ti je pomogao da se osoviš na noge? Iduće akademske godine bi trebala diplomirati. Kakvi su daljnji planovi, ima li ih ili je još prerano brinuti se o metodama preživljavanja u tzv. stvarnom svijetu?

– Ove godine završavam prvu diplomsku godinu na Studiju dizajna pri Arhitektonskom fakultetu u Zagrebu. Mogu reći da sam mnogo naučila, ali svjesna sam da mogu (i želim) još mnogo više. Radila sam na nekoliko projekata izvan fakulteta, tako da sam se imala prilike susresti i sa stvarnim prilikama i klijentima. Razmišljam o odlasku na daljnje školovanje, ali tu se naravno nameće pitanje financija. Još jednu godinu sam ovdje, namjeravam je što bolje iskoristiti, a dalje ćemo vidjeti. **E**

KIST I MAČ

FRAZETTA JE STRIP-CRTAČ KOJI JE POSTAO BREND, TVORAC VIZUALNE DEFINICIJE ŽANRA MAČA-I-ČAROBNAŠTVA, sword-and-sorcery

MARIN RADIŠIĆ

Frank Frazetta (9. veljače 1928. – 10. svibnja 2010.) – odlazak jednog od najpoznatijih i najutjecajnijih ilustratora fantastike koji je zauvijek oblikovao likove Conana i Tarzana

Dana 10. svibnja 2010. godine napustio nas je Frank Frazetta (u mladosti je odbacio jedno “z” u prezimenu, odnosno dvaput udvojena slova), američki slikar i ilustrator koji je svojim djelovanjem tijekom druge polovice 20. stoljeća izvršio ogroman utjecaj na suvremenu neo-pop kulturu. Njegove naslovnice za knjige, magazine i stripove, omoti za muzičke albume i filmski plakati lako su prepoznatljivi u moru radova drugih autora i izdvajaju ga zbog jedinstvenog, nevjerojatno snažnog i često vrlo dramatičnog crteža koloriranog “sirovim” koloritom. Frazettinim opusom dominira tema divlje i neukrotive snage životne energije potencirane smrtnom prijetnjom u sukobu, u kojem borbu za preživljavanje umjetnik prikazuje u svoj njezinoj silini. U središte kompozicije postavlja herojske likove “veće od života”, na pozornici sačinjenoj od mita, magije i strave.

OD TARZANA DO RINGA STARRA Roden 1928. godine u New Yorku, Frank Frazetta odrasta u talijanskoj zajednici Brooklyna. S navršene tri godine već prodaje svoje crteže članovima rodbine, a u šestoj kao veliki poklonik stripova Tarzan Hala Fostera i Terry and the Pirates Miltona Canniffa i sam crta vlastite priče u slikama. Kao nadarenog osmogodišnjaka roditelji ga upisuju u ekskluzivnu Brooklyn Academy of Fine Arts gdje studira sljedećih osam godina, od čega prve četiri pod tutorstvom klasicizmu sklonog talijanskog profesora Michaela Falange. U petnaestoj počinje zarađivati u stripovskom studiju Bernarda Baileyja gdje pomaže brišući višak linija na crtežima iskusnijih kolega i tuširajući, nakon čega dogovara posao za čak nekoliko izdavača stripova i idućih godina “brusi” zanat usavršavajući se u različitim žanrovima: od “funny-animal”, westerna, avanture i misterije pa do fantastike i povijesne drame. Ranih pedesetih godina prošloga stoljeća ostvaruje seriju naslovnica za tada vrlo popularni znanstveno-fantastični strip *Buck Rogers*, što mu donosi posao suradnika cijenjenog autora Ala Cappa na pasicama novinskog stripa *L'il Abner*. To je i vrijeme kada pohađa Cartoonists and Illustrators School (kasnije School of Visual Arts) u kojoj mu je mentor Roy Gerald Krenkel, umjetnik poznat po radu u *fantasy* žanru, a od onih koji su nedvojbeno izvršili utjecaj na mladog Franka svakako je i već spomenuti Harold Rudolf Foster koji prvi adaptira Tarzana za strip, kod nas ipak mnogo poznatiji kao tvorac slavnog viteza Okruglog stola, Princa Valianta.

Nakon devetogodišnjeg rada na pasicama za *L'il Abner* Frazetta 1961. samovoljno napušta sigurnost stalnog dobro plaćenog posla i jedno vrijeme crta za muške magazine, između ostalih i *Playboy* u kojemu surađuje sa Harveyjem Kurtzmanom, Willom Elderom i Jackom Davisom na stripu *L'il Annie Fannie* gdje je zadužen za ženske likove. (Ovo veselo društvo poznato

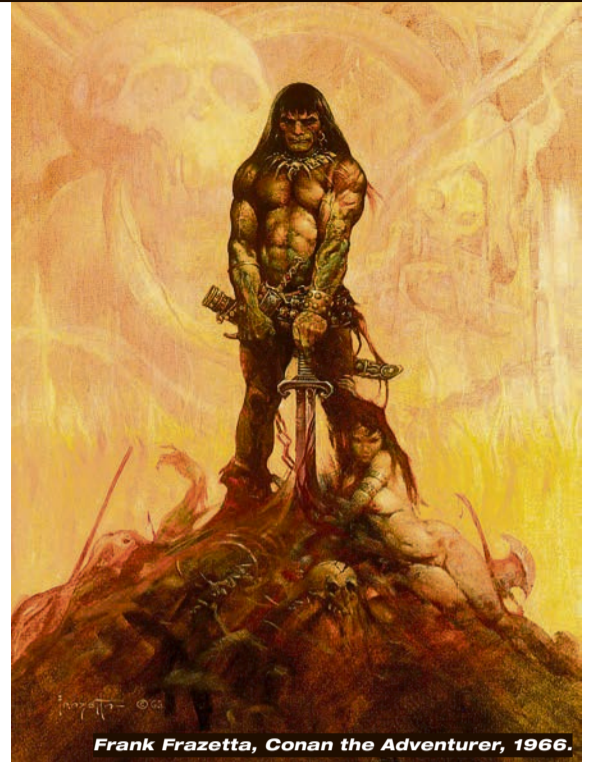
po ismijavanju svih segmenata američkog društva i načina života, odgovorno je inače i za pokretanje kultnog magazina *Mad*.)

1964. godine pustolovni romani Edgara Ricea Burroughsa o Tarzanu i Johnu Carteru od Marsa postaju zanimljivi novoj generaciji čitatelja i Frazetta se prihvaća izrade naslovnica meko ukoričenih (paperback) knjiga za nekoliko različitih izdavača. Odmah po objavljivanju njegov rad prepoznat je kao drugačiji i puno kvalitetniji od ostalih, čime u velikoj mjeri doprinosi boljoj prodaji. Pokazuje se da ta izdanja mnogi kupuju upravo zbog naslovnica, dok ih unutarnji sadržaj manje ili uopće ne zanima! Iste godine, humoristički *Mad* objavljuje mu karikaturu člana The Beatlesa, Ringa Starra, koja ne prolazi nezamiječeno od filmske industrije i on ubrzo izrađuje svoj prvi filmski plakat za komediju *What's New Pussycat?* kompanije United Artists. (Tijekom duge i plodne karijere načiniti će plakate i za filmove kao što su *Hotel Paradiso* Petera Glenvillea, *The Fearless Vampire Killers* Romana Polanskog, *Gauntlet* Clint Eastwooda.)

SLIKANJE VATROM Pored onih za Edgara Ricea Burroughsa, Frazetta tijekom druge polovice šezdesetih i prve polovice sedamdesetih godina slika naslovnice za knjige još jednog američkog pisca pulp literature – Roberta Ervina Howarda, oca “sword and sorcery” podžanra unutar fantastične proze, danas najpoznatijeg po djelima *Conan the Barbarian* i *Kull*. Frankova vizija Howardovog hiborijanskog doba s osvajačkim pohodima i uzavrelom krvi u žaru bitke uz silovit i nezaustavljiv galop zapjenjenih konja oduševljava publiku, priskrbljuje mu gomilu vjernih obožavatelja i ujedno neposredno utječe na mnoge ilustratore i crtače stripova širom svijeta. Dovoljno je spomenuti Johna Buscemu, jednog od najboljih autora u čitavoj povijesti izdavačke kuće Marvel Comics ili Simona Bisleyja, proslavljenog naslovnica za *fantasy* magazin *Heavy Metal*. Gledajući seriju ilustracija za Conana, ali i mnoge druge radove koji uključuju duh barbarizma, postaje nam savršeno jasno zašto Frazettin rad nazivaju “slikanje vatrom”, što je i naslov dokumentarnog filma o njemu iz 2003. godine. Zanimljivo je da je Frazettin savjetnik za vizualizaciju Conanovog svijeta bio bivši mentor, suradnik i dugogodišnji prijatelj Roy Krenkel. Dvojac udružuje snage i u radu na naslovnica za stripovske horror magazine *Creepy* i *Eerie* izdavača Warrena, i to na način da Krenkel crta početne grube skice koje potom Frazetta po potrebi mijenja i završava u ulju na platnu ili dasci. Karakteristično za njega je da će, bez obzira na motiv, sve učiniti većim, opakijim, mahnitijim, opasnijim, još životnijim, ali isto tako i još mrtvijim. On sam objašnjava zašto: “Iako stvari vidim onakvima kakve jesu, radije ih slikam prema dojamu kakav ostavljaju u mojoj svijesti. Na primjer, ako zaista preispitate svoje strahove, shvatit ćete kako su oni zapravo preuveličavanje

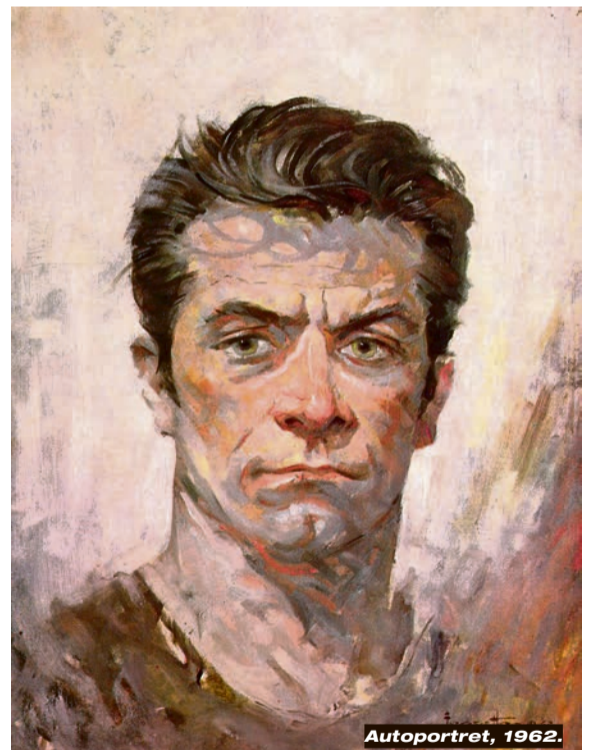
stvarnosti. Vaš um stvara slike neprestano ih bojeći u tonove drugačije od realnih. U svom radu pokušavam uhvatiti takve slike. Učinit ću da nadiru ravno prema vama, veće, snažnije i kudikamo više prijeteće jer se bavim emocijama straha, a ne anatomskim proporcijama”.

NASLOVNICA OD MILIJUN DOLARA 1983. Frazetta zajedno s redateljem Ralphom Bakshijem producira dugometražni animirani film *Fire and Ice* za koji osmišljava izgled likova i slika plakat, ali ova pustolovna fantazija ne uspijeva ostvariti veći uspjeh na blagajnama kinodvorana. Do kraja dekade, između ostalih, naslikat će i četiri djela s motivom demonskog ratnika lica uvijek sakrivenog u tami sjene pod kacigom s rogovima i s teškom ratnom sjekirom u rukama, zvanog *The Death Dealer*. Opaki, mračni jahač s jedne od najpoznatijih Frazettinih slika, od svojeg prvog pojavljivanja 1973. godine, postao je ikona žanra. Američka hard rock skupina Molly Hatchet koristi ga 1978. godine za omot svog debut albuma. Od 1988. ovaj lik se pojavljuje kao protagonist pisanih romana, od 1995. i stripova, a načinjeno je i više skulptura i akcijskih figura (naravno, sve uz odobrenje “tate” Franka). Pored Molly Hatchet, i druge grupe sličnih glazbenih usmjerenja (npr. Dust, Nazareth, Yngwie Malmsteen, Wolfmother) još od ranih sedamdesetih pa sve do danas upotrebljavaju Frazettine slike ilustracije za neke od omota svojih izdanja. Devedesetih godina prošlog stoljeća majstor je i dalje aktivan, a radovi mu nimalo ne gube na snazi i sugestivnosti koja ga je učinila slavnim. Izdavač Verotik objavljuje mu *Arcanum* – zbirku ilustracija načinjenih samo u olovci tijekom 1993. godine, a izlazi i čitav niz luksuznih, bogato opremljenih knjiga koje predstavljaju umjetnikov život i djelo. Od 2000., na žalost, uslijed ozbiljnih zdravstvenih problema, Frazetta slika sve rjeđe da bi potkraj života s velikog imanja u Pennsylvaniji preselio na umirovljeničku Floridu gdje umire od moždane kapi. Koliku popularnost je uživao od strane struke i brojnih poklonika i kakav status ima kod kolekcionara, možda najbolje pokazuje podatak da je 2009. godine njegovo djelo *Conan the Conqueror (Berserker)*, to znači “odjeven u medvjedu kožu”, a s vremenom riječ počinje dobivati značenje “obuzet

Frank Frazetta, *Conan the Adventurer*, 1966.

– VIZIJA HIBORIJANSKOG DOBA S OSVAJAČKIM POHODIMA I UZAVRELOM KRVI U ŽARU BITKE UZ SILOVIT I NEZAUSTAVLJIV GALOP ZAPJENJENIH KONJA ODUŠEVILA JE PUBLIKU, PRISKRBLILA MU GOMILU VJERNIH OBOŽAVATELJA I NEPOSREDNO UTJECALA NA MNOGE ILUSTRATORE I CRTAČE STRIPOVA ŠIROM SVIJETA –

Autoportret, 1962.

mahnitim bjesom”, što ga je svojim ratnicima udahnjivao Odin) kupio za milijun dolara Kirk Hammett, vodeći gitarist Metallice; riječ je o razradi prve naslovnice zbirke od četiri pulp priče nadahnute nordijskom mitologijom Roberta E. Howarda i L. Spraguea de Campa, na kojoj je Conan prikazan kao mišićav dugokosi ratnik koji stoji na hrpi kostura u koju zabada mač, dok mu napadno razgoličena djevojka grli nožni gležanj, a zelenkasta svjetlost naglašava mišićavost ratnikova tijela. Frazettina vizualizacija Conana Barbarina snažno je, uz Wagnerovu glazbu, utjecala na oživotvorenje toga lika u ekranizaciji Johna Miliusa iz 1982., s Arnoldom Schwarzeneggerom u naslovnoj ulozi. **E**

FESTIVAL EUROPSKE KRATKE PRIČE

Od 30. 5. do 4. 6. 2010. u Zagrebu i Rijeci

DEVET ŽIVOTA JEDNOG FESTIVALA (A BIT ĆE IH JOŠ!)

S krojiti izdanje festivala (znaju svi koji su ih krojili) nije lak posao. Čini ti se ponekad da ti je cijeli život otišao na pripremu tog malog čuda, od razmjene prvih mejlova s piscima, preko tisuću i jedne praktične stvari bez koje ne ide pa sve do objavne špice na nekoj od festivalskih pozornica dobrih godinu dana kasnije.

Ali ono što spašava stvar (pored potpora pokrovitelja i sponzora, naravno!) jest osjećaj da svako festivalsko izdanje, osim što uzima, ima i daje – ni manje ni više nego – cijeli jedan život.

Pisci koji postaju lica, glasovi i smijeh; tekstovi koji neponovljivo odjekuju i nastanjuju se u mjestima koja volimo i poznajemo, jedinstvena kemija koja između publike, izvođača i organizatora nastaje samo jednom, samo ovaj put – to je ono kako mi osjećamo, i kako radimo ovaj festival. Već devet godina zaredom.

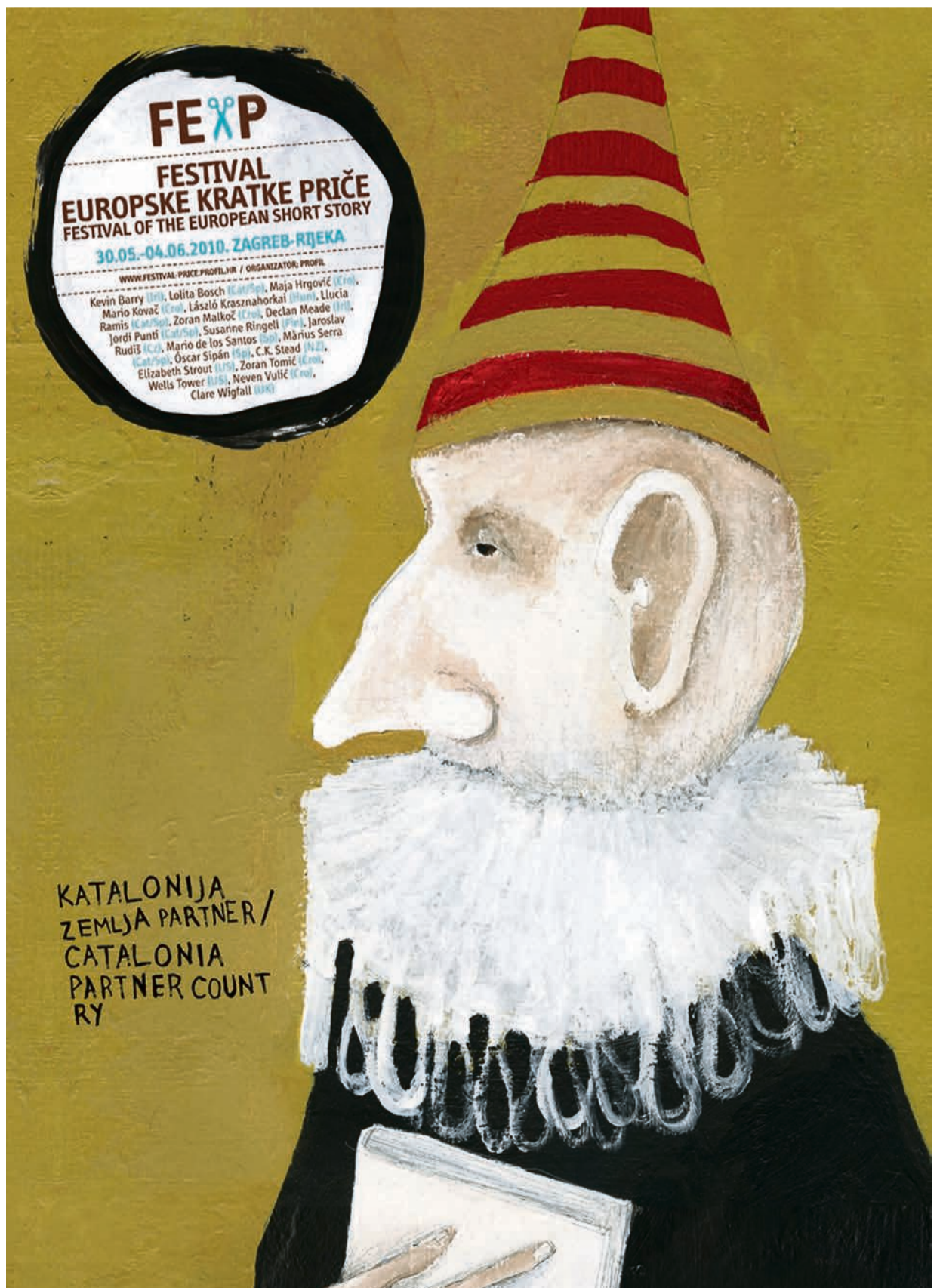
Pisati o devetom izdanju FEKP-a može se zato samo nagađajući, kao i o svemu što se još nije dogodilo.

Ipak, znamo sljedeće: neobično smo sretni što će vrlo posebnu notu FEKP-u 2010. dati vrlo posebna zemlja partner – Katalonija. Katalonski pisci sve su prisutniji na policama hrvatskih knjižara, ali držimo da bi ih i domaća publika i domaći nakladnici mogli/trebali/voljeli i više. Zato niz čitanja i predstavljanja, zato prevoditeljska radionica na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zadru. Katalonsku književnu reprezentaciju na ovogodišnjem FEKP-u (veliko hvala Institutu Ramon Llull!) čine Lolita Bosch, Jordi Puntí, Lluçia Ramis i Marius Serra – dodite i provjerite zašto!

Ali da ne bude da je sve palo na (istina snažna) katalonska pleća: svoje knjige u Zagrebu i Rijeci predstavljat će i dvoje Amerikanaca – dobitnica Pulitzerove nagrade za književnost 2009. Elizabeth Strout i najbolji mladi pisac 2009. po izboru *Village Voicea* Wells Tower. Gost nam je i jedan od najuglednijih pisaca engleskog govornog područja, osvajač ovogodišnje prestižne nagrade *Sunday Timesa* za kratku priču – Novozelčanin C.K. Stead, a uz njega (napokon Europejci!) – dinamični duo irske književnosti: pisac Kevin Barry i urednik Declan Meade; finska autorica koja piše na švedskom Susanne Ringell i engleska autorica koja piše u Berlinu – Clare Wigfall; i još dvojica koje je zarobio Berlin (ili se dogodilo obrnuto): kulturni mađarski pisac László Krasznahorkai i češki autor Jaroslav Rudiš, čiji kult (hvala na pitanju!) također dobro napreduje. Korisnu naviku da svake godine predstavljamo kulturne djelatnike od kojih bismo koješta mogli naučiti nastavljamo i sljedećim pozivnicama: Oscaru Sipánu i Mariu de los Santosu, piscima i urednicima španjolske nakladničke kuće Tropoeditores te Alexandri Buchler, direktorici organizacije Literature Across Frontiers, a naravno, tu su i sjajni hrvatski autori s novim knjigama: Maja Hrgović, Mario Kovač, Zoran Malkoč, Zoran Tomić, Neven Vulić te jedan i jedini Senko Karuza...

Treba li nakon toga komentara?

Dodite i proživite (deveti) život s nama! **E**

Kevin Barry, U brda

U ovoj zemlji, rekao je, netko te vidi da se penješ na brdo i odmah si jebeni kreten. Samo zato što ne visiš u pubu ili ne sjediš pred televizorom i gledaš sranja. Reći ću ti ovo, Teresa, radije bih se vani penjao na brda, nego slušao neke od ovdašnjih jebivjetara.

Teresa je kimnula, uzdahnula, mijauknula.

Fino smo se danas penjali, rekao je. Dobro ste se držale, cure. Nortfejsice su odradile svoje, ha? North Face su sjajne čizme. Za dobru čizmu vrijedi dati koju funtu više. Nema smisla gnjaviti se s jeftinim čizmama, Teresa. Goretex je izvanredan materijal, mi to znamo, i nema toga tko se neće s tim složiti. Pouzdan, ma ne bi me ni mrtvog uhvatili u nečem drugom. I sušeno voće vam je pomoglo, je l' da? Odlično. Puno je bolje od čokoladice Mars, znaš? Vidiš, sušeno voće i orašasti plodovi polako otpuštaju energiju, a to je upravo ono što ti treba u posljednjoj etapi malo težeg uspona.

Nad njegovim sumornim nosom nadvile su se moćne obrve. Glavu mu je poput kacige krasila kosa žućkasta i gruba poput žice. Bio je muškarčina od metar i osamdeset.

Pa, Teresa, reče, ovo je Wicklow, i ožujak je, što si očekivala? Nisu ti ovo Kanarski otoci. Uostalom, ti to ni ne osjećaš s tim flisom na sebi. Slušajući vas dvije, čovjek bi pomislio da ste u brdima kao doma. Ha? Navele ste me da u to povjerujem, je li, Teresa?

Upoznali su se te zime u planinarskom društvu u Dublinu. Društvo se reklamiralo lecima u sportskim trgovinama i pokojim neuglednim oglasom u novinama. Sastanci su se održavali utorkom, tijekom cijele godine, u dobro osvijetljenom *lounge baru* blizu grada: svi su bili dobrodošli. Dolazili su uglavnom ljudi sa sela, a većina njih dobrano je prošla cvijet mladosti. Uslijedila bi dva sata sramežljiva razgovora uz razvučeno piće. Istini za volju, Teresu i njezinu prijateljicu Marie nisu toliko zanimala brda koliko su ih zanimali zdravi muškarci, a Brian se doimao pouzdanim, imao je dobar posao u laboratoriju na sveučilištu, nije previše pio, i bio je visok i vitak. Nikada za sebe ne bi rekao da je dobra partija, ali tako vam je to.

Pa čuj, moglo bi se reći da nisam baš sjajan s ljudima, Teresa, rekao je. Evo, otvoreno ću ti priznati, nikad mi nije bilo lako sa ženama. Već dugo nisam bio u vezi. A kad smo već kod toga, mrzim tu riječ. Znam otići na piće ili na ručak, što već, s kolegama s posla, i samo slušam moja veza ovo, moja veza ono, bla bla bla. Druga riječ je partner. Isuse! Kako mrzim tu riječ. Moj partner ovo, moja partnerica ono, pa slobodno dovedite svog partnera, imate li partnericu. Daj, odjebite. Čujete li što vam govorim? Odjebite! Partner, ma ne znam, kao da se radi o badmintonu.

Ležali su zajedno goli u krevetu, nisu još vodili ljubav.

Bit ću posve iskren s tobom, Teresa, a zašto i ne bih? Nisam bio sa ženom već četrnaest godina. Ma kakva suša, Teresa, to nije dovoljno dobra riječ. Sad ćeš se, naravno, zabrinuti. Mislić se, što to nije u redu s tvojim muškarcem? Ali ne, nemoj, poslušaj me, molim te. Ovo je nešto sasvim čudno za mene. Gotovo kao da ne razumijem što mi se događa. Ležati ovdje s tobom meni je naprosto nevjerovatno.

Plan je bio sljedeći: ostaviti auto u Wicklowu, uspon do prijevoja Tobar, nešto prezalagajiti, par pića, prespavati u pansionu s doručkom, spustiti se sljedeće jutro. Rezervirali su tri sobe. Kakve su to bile komplikacije. Brian je, naravno, morao imati sobu za sebe, ali što s djevojkama? Odluče li podijeliti sobu, to bi značilo jedna drugu osuditi na neuspjeh, a što ako te noći do nečega dođe? Na kraju je svaka uzela svoju sobu. Zašto ne uzmemo svaka svoju sobu, rekle su, kad je tako jeftino. I rat je potihom objavljen. Brianu su se time otvorila dvojna vrata, iako on sam toga nije bio posve svjestan.

Pansion je vodila sitna ženica koja je u kasne noćne sate – i to svake noći – voljela razgovarati sa svojom tetom, koja je bila mrtva već dvadeset godina. To poslijepodne, kad su došli, stavila je naočale i, kao da izvodi neki važan obred, otvorila knjigu gostiju. Knjiga gostiju pružala joj je osjećaj ugone, a tijelo bi joj preplavili trnci. Pomalo bi joj se zavrtjelo i obuzela bi je neka djetinja razdraganost. U trenutku otvaranja knjige bila je poput mačke s klupkom vune. Upitala je Marie i Teresu jesu li sigurne da ne žele zajedničku sobu, jer ima jednu krasnu dvokrevetnu, jeftinije bi prošle. Djevojke su je prostrijelile pogledom, rekle ne, hvala, ne, uzet ćemo odvojene. Brian je pocrvenio.

Više para nego razuma! ustvrdio je.

Ludo, rekla je ženica.

Povukli su se u svoje sobe, i svatko je od njih osjetio zahvalnost na kratkom predahu od društva. Bili su samci, u četrdesetima, i godinama su živjeli sami pa im je tako dugo jutro provedeno s drugima predstavljalo izazov. Sobe su bile gotovo jednake. U svakoj je bio uzak krevet s kvrgavim madracem. U svakoj je bio ormar za odjeću, toaletni stolić, čaša za vodu, šalica i tanjurić,

čajnik i čajne vrećice, te vrećice kave Bewley's koje su tamo stajale još od prošlog tisućljeća. Svaka je soba imala svoju kupaonicu, koju je nemarno ožbukao sredovječni nećak sitne ženice, čovjek koji je obožavao zaviriti u čašicu, bio je ovisan o sirupu protiv kašlja i pogled mu je vječito bio mrk, prkostan. Mariena je soba gledala na pocinčan limeni krov šupe uz stražnji dio kuće. Sjedila je na krevetu, pogleda prikovana za zelene tapete. Tapete su prikazivale prizor iz džungle. Zelena je boja bila tu da smiri. Iz Teresine sobe, tik do njezine, dopirao je zvuk tuša.

Ne ispuštaj tu kuju iz vida, rekla je samoj sebi.

Da me pitaš kako je sve to počelo, Teresa, rekao je Brian, da me posjedneš na kauč i kažeš, no dobro, kako je sve to počelo? Pričaj mi o svom djetinjstvu, sva ta sranja? Dobro, naravno da korijen problema leži upravo tamo.

Stvarno? rekla je Teresa.

Otac mi je iznenada umro, rekao je, kad mi je bilo osam godina. Da, znam, šmrč šmrč. Ali kako je umro, to je najgore od svega. Bilo je to tako naglo. Pravi šok. Krvarenje u mozgu. Bili smo na praznicima. Bili smo na plaži! O, da. Jednog trenutka leži tamo u kupaćima, već sljedećeg leži mrtav. Moj brat i ja igrali smo se u pijesku. Jesi li ikad bila u Lahinchu, Teresa? Nevjerojatne dane, i eto nas tamo, valjamo se po pijesku, pretvaramo se da smo Buck Rogers na Mjesecu, ili što već, i nakon nekog vremena kažemo hajmo do mame i tate po kolu i čips, znaš, i onda se vratimo, a ona je na koljenima u pijesku i rida. Viče, Johne! Oh, Johne! Johne! A moj otac leži na ručniku vrata oblivena krvlju. Ne bi vjerovala koliko je to krvi bilo.

Jesi li znala, rekao je, jesi li znala, Teresa, da krv tada zapravo izlazi na uši?

Ma daj me nemoj? rekla je Teresa.

No ono što mi je najjasnije ostalo u sjećanju nije plaža, nego povratak u Sligo sljedećega dana. Brat i ja bili smo u šoku, ali prilično nesvjesni svega – kad su ga stavljali u mrtvačka kola u Lahinchu, jedino o čemu smo uspjeli razgovarati bilo je koliko će mrtvačkim kolima trebati da stignu u Sligo. Sve smo izračunali. Ako se kola kreću brzinom od osam kilometara na sat, a do Sliga je 160 kilometara, to je dvadeset sati! Uopće nam nije palo na pamet da će kola voziti normalnom brzinom sve dok ne dođemo kući. Mislili smo da će ići sporo kao na sprovodu, cijelim putem kroz Clare i Galway. I toga se najjasnije sjećam od svega, nije li to čudno? Mi u autu, iza mrtvačkih kola, s majkom nakljukanom tabletama, ukomirana je, ujak vozi, a tip koji vozi mrtvačka kola kroz Clare ispred nas juri valjda preko sto na sat. I jedino se sjećam tog lijesa kako poskakuje u stražnjem dijelu mrtvačkih kola, a ja si mislim, o, Isuse, ma to ne može biti dobro, ma nikako.

Nekoliko dana nakon toga, ja i brat opet napucavamo loptu, Teresa, pa mi smo samo djeca, mi smo Buck Rogers, i jednostavno nastaviš biti dijete, tako je to. Ali hoćeš li iz svega toga izaći normalan?

Nakon duge jutarnje šetnje i uspona do prijevoja Tobar sjeli su u pub na ručak. Juhica, tost, šalice kave. Pub je vrvio izletnicima, a nedavno su ga i renovirali. Posve nov aparat za kavu grgoljio je poput uzbudene tetke. Vreva uobičajena za vrijeme ručka polako je jenjavala, ustupivši mjesto tromim poslijepodnevnim satima, koji su najavili svoj dolazak pomalo ratoborno zijevnuvši. Oni koji polude, uvijek polude poslijepodne. Bila je tu i neizostavna šačica dnevnih cugera staklastih pogleda koji su živahno raspredali, šireći

svoje veselje natopljeno krivnjom. Tišina se spustila na troje izletnika, zarobivši ih u svom čvrstom, nesavladivom stisku.

Pa, rekao je naposljetku Brian, ne znam za vas dvije, ali ja ću izaći i upiti što je ostalo od danjeg svjetla.

Ma nemoj mi reći da opet ideš hodati? rekla je Marie, kojoj se još nije sasvim vratio dah nakon jutarnjeg napora. Marie je bila lijepa no turbna žena, očiju vječito ispunjenih grozom i kišom.

A zašto ne? rekao je on. Pa nismo li već dovoljno dugo mrtvi?

O, Isuse, rekla je Marie, noge mi otpadaju od boli. Jeste li samo vidjeli te listove? Imam listove kao olimpijski sprinter.

Ma daj!

Mora da je na groblju sjajan dan! rekla je Teresa.

Upravo tako, odvratio je Brian. Zašto sad odustati, kad ti je krenulo? Možemo jednostavno napraviti krug sve do Drumeenaghadra, i onda se spustiti natrag u selo. Hajde, Marie, zaboga? Osjećat ćeš se odlično.

Ma, ne znam, rekla je. Možda ću se ipak vratiti i malo odmoriti. Ma, ne znam. Baš ćete me posramiti!

Marie, hajde! rekao je Brian.

Onda se vidimo poslije, rekla je Teresa.

I sad, ne samo da su njih dvoje otišli i hodali još tri sata, nego su se poslije još sat vremena zadržali u pubu ispijajući piva Smithwick, dok je Marie sjedila u svojoj sobi i zurila u tapete s džunglom. Otišla je u kupaonicu popiškiti se, i dok je tako sjedila, malen oblak prašnjave žbuke sanjivo joj se spustio na glavu. Bilo je osam sati – osam! – kad su se vratili u pension. Pokušala se našaliti, stvarno se trudila.

Već sam mislila da ležite mrtvi negdje u nekoj močvari! Evo, samo što nisam nazvala gorsku službu spašavanja.

Ma prestani, rekao je Brian i pocrvenio.

Bilo je teško šaliti se s time. U njezinim je očima tinjalo nešto veoma blisko mržnji. Otišli su utroje na odreske u restoran u stražnjem dijelu puba. Marie je mislila, dopuštam li joj da prelako odnese pobjedu? Teresa je mislila, mnogo je ljepša od mene, oduvijek je bila, možda se samo zavaravam? Brian je mislio, jedino o čemu danas pišu u tim ženskim časopisima o tome je koliko si dobar u krevetu.

Mogao bih pojesti cijelu kravu, rekao je Brian.

To me uopće ne bi čudilo, rekla je Marie, koja je za sedam minuta sredila pola boce finog španjolskog vina.

Divno je vidjeti takav apetit, rekla je Teresa.

Kako li je samo smirena i podmukla, pomislila je Marie. Što se dogodilo na toj šetnji?

Na šetnji se dogodilo to da se Brian prisilio da razumno sagleda stvari. Marie je, došao je do zaključka, jednostavno prezgodna za njega: kod nje ne bi imao nikakve šanse. Teresa je, s druge strane, stajala zadnja u redu kad su se dijelile brade i imala je oči poput vrane. Pa, to mu je zasigurno davalo prednost? Brian je bio dobro upoznat s nesmiljenom lukavošću prirodne selekcije, znao je da je ljepša životinja očit izbor, no prirodna selekcija brzo padne u drugi plan kad prijeđeš četrdesetu i drkaš u čarapu u siva jutra u svom jednosobnom stanu, gdje su ti dnevna soba, blagovaonica i kuhinja jedna te ista prostorija.

I tako su Brian i Teresa pri povratku u selo uspješno izveli nešto što je nalikovalo očijukanju.

Bože, Briane, danas smo bome dobro napunili pluća svježim zrakom, rekla je Teresa.

Pazi, od toga se lako pošasavi, rekao je Brian.

To je, po njegovim standardima, za razliku od njegova uobičajenog ponašanja, bilo sočno i provokativno. I odjednom, kao da je hodala tik uz njega. Ruka bi joj svako malo dodirnula njegovu, a blago gumeno trljanje njihovih čizama od Goretexa bilo je sasvim dovoljno da ga prožme uzbuđenjem. Zar je to zaista sve što je potrebno, pomislio je, tek jedna topla zamjedba?

Kakav odrezak, rekao je Brian.

Izvrstan je, rekla je Teresa, baš kako treba.

Nema boljeg od dobrog komada mesine, rekla je Marie, dok se igrala prženim krumpirićima na tanjuru. Konobarice! Još jednu bocu, molim.

Večeras si se odlučila opustiti, Mar! rekla je Teresa.

Zašto ne, jebote? rekla je Marie. Ima 'ko sitno za automat s cigaretama?

Nisam znao da pušiš, Marie, rekao je Brian.

Imam ja hrpu skrivenih talenata, rekla je.

Kriomice je skrenuo pogled prema Teresi, a ona je složila lice koje je govorilo: u svilenim rukavicama, mali, pristojno ćemo joj dati do znanja. Brian je postajao sve vještiji u čitanju pogleda iz Teresinih vranastih očiju.

Nakon odrezaka, uslijedio je još jedan mučni sat u pubu. Sporo pivo za Teresu i Briana, brza votka za Marie. Teresa i Brian pomno su se pripremali za dugu noć ispunjenu užicima.

Kad su se vratili u pension Svetog Ignacija Lojolskog, rekli su laku noć, vidimo se ujutro, u cik zore! Brian je skrenuo lijevo prema broju devet, Marie i Teresa desno prema šest i sedam.

Popij čašu vode prije spavanja, Mar, rekla je Teresa.

Odjebi i crkni, rekla je Marie.

Pola sata nakon toga Marie je čula kako Teresa

izlazi iz sobe. I više se nije vratila. Sjedila je uz upaljeno svjetlo i s blagom glavoboljom. Popela se na krevet i izvadila bateriju iz detektora za dim, a zatim ponovno sjela i pušila.

Prvim busom! rekla je naglas.

Promotrla je džunglu na tapetama. Vjerojatno neko mjesto poput Mozambika, pomislila je. Na pamet joj je pala pjesmica iz jedne reklame. Um Bongo. Um Bongo. Pije ga cijeli Kongo.

Ne smeta ti ako malo pričekamo, zar ne? rekao je. Hvala, ljubavi. Samo... sve se ovo zbilo tako iznenada, znaš? Ali ti, ah... ma valjda ti je jasno koliko sam sretan što sam ovdje s tobom, zar ne? U to nema sumnje!

Slažem se, odvrtila je Teresa sramežljivo.

Teresa je zaključila da se sjajno zabavlja. Ta intimnost, osjećala je, to je doista moćna stvar. Da, zaista je uživala u cijelom tom iskustvu, ali uživat će još više kad bude kod kuće na svojem kauču, sama sa svojom mačkom, uz prigušena svjetla i dupkom punu čašu dok na radiju vrte pjesme u noćnom programu. Tek će tad dopustiti da je užitak dokraja preplavi.

Iz kuhinje se začuo zvuk čajnika u kojem je voda upravo zakuhala, zvuk spravljanja čaja, zvuk para papuča koje klize ulaštenim linoleumom.

Mislila sam obojiti zidove u plavo, Minnie, rekla je sitna ženica. Što ti misliš, Minnie? Plavo?

Čuj, Teresa, rekao je Brian. Posve sam spreman dati ovome još jednu šansu. Nemam uopće problema s vraćanjem u akciju. Hajde, primakni se malo bliže. Oh, ovo je čarobno. ■

S engleskoga preveo Bruno Štefić

KEVIN BARRY (Irska) debitantsku zbirku priča *There Are Little Kingdoms* objavio je 2007. godine i odmah osvojio nagradu Rooney za irsku književnost. Na kazališne daske njegove su priče dosad postavila kazališta Meridian Theatre iz Corca i Keegan Theatre iz Washingtona. U proljeće 2011. godine izaći će mu roman *City of Bohane*, a 2012. i druga zbirka priča. Barryjeve kratke priče objavljene su u mnogim časopisima i antologijama kao što su *The New Yorker*, *The Stinging Fly*, *The Dublin Review*, *Short Fiction* i *Phoenix Best Irish Stories*. Autor je scenarija za kratkometražni film *The Ballad of Kid Kanturk* i trenutno radi na scenariju za dugometražni film *Memorabilia*. Živi u Irskoj, u okrugu Sligo i u slobodno vrijeme po knjižarama uhodi svoje potencijalne čitatelje.

Llucia Ramis Laloux, Luka

1. Sjećam se ježa kojeg su izgrizli mravi, pronašli smo ga pokraj kuće i željeli smo ga nahraniti mlijekom iz tetrapaka. Ujutro je bio mrtav. Sjećam se kako je moj brat želio kušati mrava jer ih Kinezi jedu i stavio ga je živog u usta, no ispljunuo ga je jer ga je bockao. Sjećam se kako je moja sestrična izvukla zračnicu nekakve automobilske gume s broda i kako je iz nje iskočio rak pa se moja sestrična uplašila i ispustila kotač koji je zgnječio raka te su mu iznutrice izletjele na usta, *štrc*. Zatim smo ga bacili u vodu i plutao je. Sjećam se kad sam jednom, podigavši deblo, otkinula rep gušterici koja je bila ispod njega i kunem se da je zapištala. Moja sestrična, moj brat i ja dugo smo promatrali taj otkinuti rep.

Ne dolazim često ovamo i ove uspomene nemaju nikakve veze s nostalgijom.

2. Noću sam zamišljala da živim u internatu. U mojim fantazijama roditelji su mi upravo umrli i tamo sam bila nova. Udobno smještena pod poplunom, u sobi koju u stvarnosti nisam dijelila ni s bratom, zamišljala sam druge postelje, s djevojčicama čije sam disanje mogla čuti pokraj sebe. Bila sam jako tužna jer su bile zločeste prema meni, čak su i profesorice bile takve. Smišljala sam plan za bijeg. U tim beskrajnim noćima zamišljala sam da sam jedno siročće koje sanja o skorom bijegu. A onda bi me mama, koja je mirisala na kremu za lice, došla poljubiti i ja bih zaspala. Jutrom bi nas zviždukom dozvala kroz hodnik, kao da smo ptice. Ušla bi u moju sobu i digla rolete. Potom bi to isto ponovila i u bratovoj sobi.

3. Iznenadila me dok sam stoječke piškila, s jednom nogom sa svake strane wc-a. Upitala me: Što radiš? Odgovorila sam: Vježbam. Zanimalo ju je za što točno. Rekla sam joj da se moram pripremiti, budući da ću uskoro postati dječak. Moja majka nije razumjela. Morala sam joj objasniti da, kad se rodiš kao djevojčica, sa četrnaest godina postaješ muškarac, jednako kao što i dječaci sa četrnaest godina promijene spol. Moja majka je zakolutala očima i odgovorila da to nije točno. Ma što nije točno. Da to nije tako, uporno je tvrdila. Pomislila sam da mi se obraća kao da sam kakva glupača pa sam je podsjetila kako je moja starija sestrična, prije nego što je došla u ove godine, bila dječak. Moja majka je to zanijekala: tvoja sestrična je uvijek bila žena. Razljutila sam se, ma kako mi je mogla proturječiti u nečem tako očitom, jer ja sam se jako dobro sjećala da je moja sestrična bila momčić i da se zvala Juan. Moja zaprepaštena majka kiselo se nasmiješila, ali ja sam to primijetila i upitala sam je što je, što je tako smiješno, zašto me želi prevariti u nečem tako važnom, što je mislila, da se ne sjećam ili je možda mislila da sam tuka. Rekla mi je da ne smijem koristiti tu riječ. Tuka, tuka, tuka, ponavljala sam. A onda sam pobjegla u svoju sobu da ne dobijem papučom po stražnjici.

4. Prestala sam osjećati s jedanaest godina, jednog dana kad sam se vraćala iz škole s Tončicom. Zvali smo je tako jer je bila visoka jedva metar i žilet. Zapravo mi nije bila prijateljica, ali išle smo u isti razred i živjela je pokraj autobusne postaje na koju sam dolazila, tako da smo išle zajedno. Ponekad bih odlutala u mislima jer su mi razgovori s njom bili dosadni i jer je uvijek inzistirala da užinam s njom u njezinoj kući. Tončica je bila jako siromašna, ili sam barem ja tako mislila. Živjela je u bijednom stanu sa sestrama, psom, mačkom, šest ribica, kanarincom i kameleonom. Taj je stan, pun dlaka i zamračen spuštenim roletama, užasno smrdio. Njezinu majku vidjela sam samo jednom, i sada znam da je bila pijana. Kad bih izišla iz te kuće, uvijek me svrbjela glava pa bih se okupala čim bih došla kući. Roditeljima bih rekla da smo imali dodatni sat tjelesnog; da im kažem istinu, kaznili bi me jer se ponašam kao luđakinja.

5. Za vrijeme odmora igrali smo se junaka. Zavezali bismo kućne ogrtače oko vrata kao da su plaštev i glumili smo da nam je već sedamnaest godina, jer bismo tada mogle izlaziti s momcima. Zamišljale smo svoje prinčeve na bijelom konju, uglavnom filmske zvijezde poput Supermana. Itziar je bila jako visoka i ružna, baš gadna. Nosila je flaster na jednom od debelih stakala svojih naočala. Kosa joj je bila raščupana i siva, nokti dugački. Zubi su joj bili razdvojeni i sitni. Njoj iza leđa zvali smo je vješticom, ali bila nam je prijateljica. Šuškala je u govoru. Da je moram pretvoriti u kakvu životinju, bila bi zmija, nema sumnje. Jednog dana je rekla da će postati muškarac.

6. Čovjek ju je slučajno udario pa nastavio trčati ne obraćajući pozornost na nas. "Jebote", uzviknula je Tončica, a ja sam se posramila jer mi doma nisu dopuštali izgovarati tu riječ. Iznenada je shvatila da joj ruka krvari. Nisam znala što učiniti. Smučilo mi se. Ona se od šoka rasplakala. Ja sam vidjela samo krv prljavu od psa, mačke i ribe, od dlaka, kameleona i kanarinca, i gadila mi se ta krv. Neka gospođa je došla vidjeti što se događa. Upitala je gdje su joj roditelji, gdje joj je zdravstvena iskaznica, pitanja na koja Tončica nije znala

odgovoriti. Rekla je da će je odvesti na hitnu. Tončica mi je ponavljala da je ne ostavljam samu. Za svojih jedanaest godina, odgovorila sam jako ozbiljno: "Ne, Tončice, moram ići, ako mi pobjegne autobus, moji roditelji će se zabrinuti. Bit će ti dobro s tom gospodom". I tako sam je ostavila s još jednom neznankom.

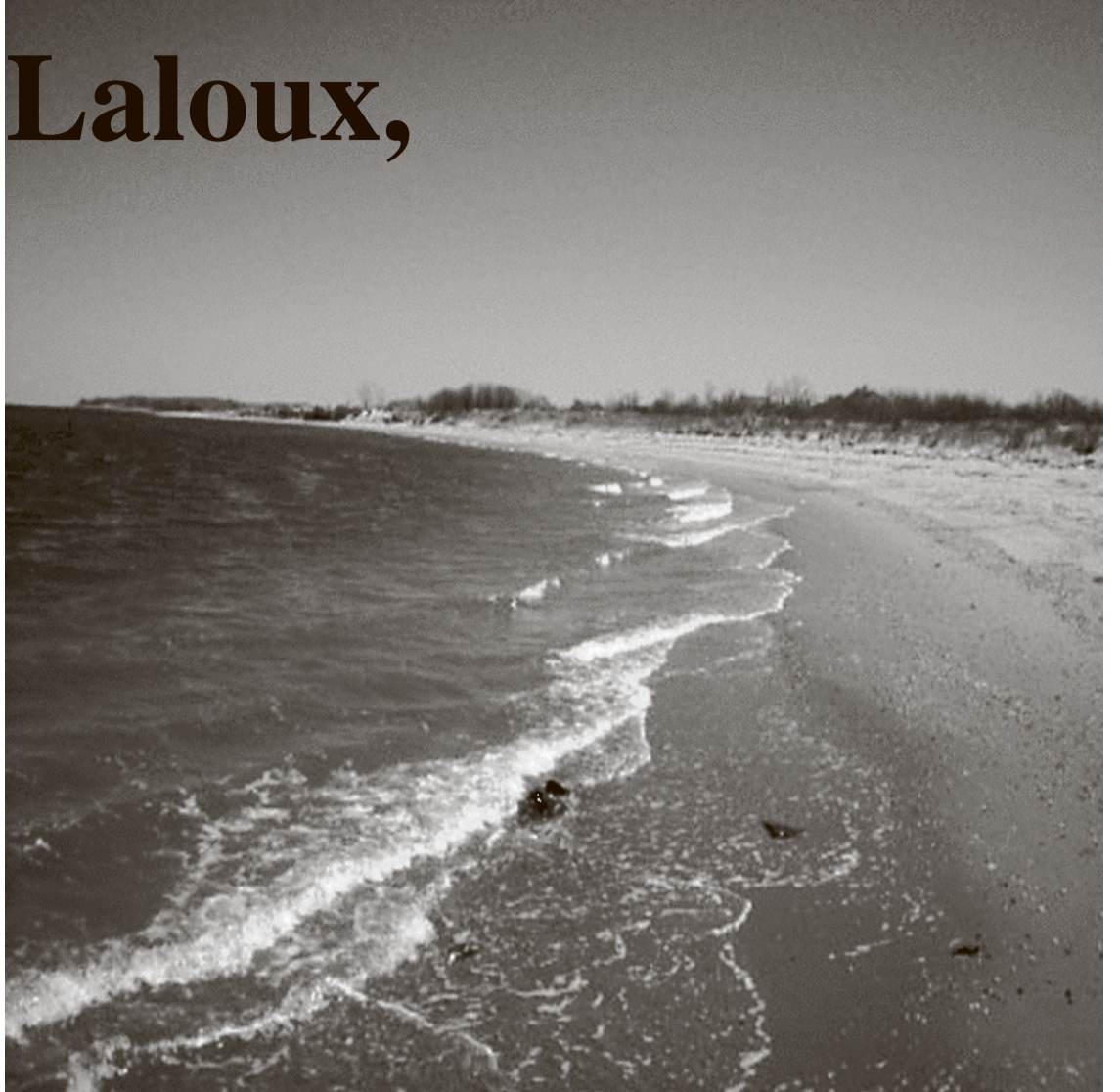
7. Želiš li da se vjenčamo? Sklupčan podno mojih nogu, oboje izvaljeni na krevetu od dva spojena madraca, goli i znojni usred ljeta, čovjek postavi pitanje koje me zaprepasti. Odgovorila sam mu da je vrijeme za postavljanje glupih pitanja između šest i šest i petnaest ujutro i da me sada treba odvesti kući. Sjećam se njegovog imena, ali neću ga zapisati, za svaki slučaj. Za slučaj da je njegova prisutnost snažna kao što je i ta noć još uvijek u mom sjećanju. Shvatila sam da bih mu jednog dana rekla DA. Nismo se više vidjeli.

8. Žute gajbe za boce. Naše kockaste stražnjice na tim gajbama, želite li još malo kave? Igrali smo se mame i tate, a ja sam uvijek bila gošća. Da, molim vas, koljena do brade; naša koliba od mreža. Ponekad i lutke. Ali obično se nisam igrala lutkama. I slani bakini keksi.

9. Ono tamo je ruka? Moja sestrična ju je otkrila. Trčali smo prema stijenama u japankama. Čovjek je zaudarao na ribu i oko vrata mu je kružio roj muha. Bio je bez glave. Ne sjećam se da smo vikale i bježale, niti da smo ga željele dotaknuti štapom. Ne sjećam se ni kome smo otišle reći ni kada. Samo znam da je došla policija jer su mi tako rekli, i da sam se te noći popiškila u krevet. Već sam bila starija, bit će da sam imala devet godina.

Sada moje tijelo pluta. ■

S katalonskog prevela Ivana Šaškor

LLUCIA RAMIS LALOUX (Katalonija, Španjolska) rođena je 1977. godine u Palmi. Novinarka i spisateljica, autorica je dvaju romana: *Egosurfing*, za koji je 2010. dobila nagradu Josep Pla, i *Coses que et passen a Barcelona quan tens 30 anys*. Bila je glavna urednica književnog časopisa *Quimera*, pisala je za kulturni podlistak dnevnika *Diario de Mallorca*, a danas piše za dnevni list *El Mundo*. Njezine pripovijetke i kratke priče razasute su po različitim antologijama – *Antologiji mladih majorkanskih pisaca*, *Odio Barcelona*, *Matar en Barcelona* te u časopisima *Lluc*, *Zut* i *Casatomada*. Trenutna recesija ne pogađa je previše, jer ionako živi na njezinu rubu.

László Krasznahorkai, Račun

Palmi Starijem, u Veneciju

Obratio si nam se, a mi smo znali što hoćeš pa smo ti poslali Lukreciju, i poslali smo Floru, i poslali smo Leonoru, i poslali smo Elenu, a zatim je otišla Kornelija pa je otišla Diana, i tako je to išlo od siječnja do lipnja, od listopada do prosinca, otišla je Ofelija pa je otišla Veronika, otišla je Andriana i otišla je Danae, zatim Venus, malo-pomalo svaka je debela i krepka kurva i kurtizana prešla tvoj prag, glavno je bilo, kao i svim Mlečanima, da čelo bude visoko i čisto, da ramena budu široka i obla, a grudi široke i bujne, da se tijelo prelije, da se razlije preko ionako prenisko spuštene *camicie*, i nek pogled sa zanosnih obraza hitro padne na svjež, slatke, te dvije poželjne dojke, kako si stalno objašnjavao Fredericu, koji je išao po narudžbu, a zatim je i Frederico objašnjavao nama, da, kao prošli put, nek bude takva, široka i bujna poput te doline, Val Seriana, odakle si došao, cerekao se Frederico, jer po njemu ti si tražio tu lombardsku dolinu odakle potječeš, i ispričao je to što su potvrdili i ostali, da tebe baš i ne zanima ništa drugo osim toga, barem ništa od onoga što krije mračnu tajnu puti tamo dolje, samo ovdje gore valoviti, zlačani pramenovi, blistav par očiju, blago razmaknute usne, dakle glava, i zatim sve što se prostire tamo dolje niže od brade, od širokih, oblih ramena, taj pruženi krajolik mirisna tijela, ostalo ne, od njih si uvijek tražio da spuste naramenice, ramena, kako si ih upozorio, hoću vidjeti uvijek i posve otkrivena, ali uz to htio si vidjeti i udubljen svod bijelih čipkastih rubova *camicie* od jednog ramena do drugog, taj svod koji se sad pružao malo iznad oslikanih bradavica dojki, ali koji se nekad ocrtavao poput nebeskog svoda, po sredini duboko spuštenog nad tvoje selo, iznad doline Seriana, to im nisi objasnio, to je shvatio samo Frederico nakon nekog vremena, ali nije ni on objasnio, a tebi postaviti pitanje, posebno o tvojim slikama, nikako se nije moglo, naime zašto slikaš tako – pa ne debele – nego tako strašno goleme žene, nisi dopuštao nikakva pitanja, ionako si lako gubio strpljenje, a od nestrpljivosti često bi im naredio da posve otkriju grudi, ali zatim, kako su rekle, gotovo uvijek bi dopustio da dijelom navuku haljinu, tako nisu ni znale što hoćeš od njih, neke su se bojale, jer već su toliko toga čule, i premda su bile spremne na sve, ipak su se bojale da se s tobom, kod tebe, u tvojoj *bottegi* traži nešto što one neće moći pružiti, ali kako su rekle, nisi ti htio ništa, štoviše, često bi se dogodilo da ih ne zadržiš, platio bi, a one ni zrno grožđa ne bi dobile, nakon što bi dovršio slikati te goleme žene, nisi se dao ni u postelju odvesti, samo su cijelo vrijeme morale stajati, ili sjediti na nekoj sofi, stajati, ili sjediti satima i ne micati se, samo čekati i strahovati, što li će se dogoditi, jer ubrzo te počeo pratiti glas da taj iz Bergama, kako su se one izrazile, uopće ne jebe, neće ih ni pipnuti, govori im tihim, obično ugladenim riječima, kamo da stanu, kamo da sjednu pa ih samo gleda, gleda kako one gledaju njega, a na koncu, nakon što je prošlo vremena, kaže im da spuste još niže *camiciu* na lijevom ramenu, ili da još više uskomešaju nabore haljine, ili da oslobode jednu dojku, uvijek s udaljenosti s koje ih nisi mogao dotaknuti, sjediš na stolcu s naslonima za ruke, govore su dame kad bi ih dvojica slugu ispratila na mol i kad bi se vratile *masceratom* koji je vani čekao sve vrijeme, nikad im se ne približavaš, i ne dopuštaš da te diraju, kao oni, cerekale su se, koji su samo željeli buljiti u njih, a zajahali bi muškarca, ali ti ne, pričale su nam djevojke, ti, ne zato... samo ih gledaš, a one moraju nepodnošljivo dugo stajati, dugo sjediti, pa naravno, to im je već bilo poznato, u Veneciji je bilo koliko hoćeš slikara koji su mogli sebi priuštiti da kurva ili čak *cortigiana onesta* dođe k njima, one su već stajale i sjedile za svakakve umjetnike, neke su koji put bile i kod velikog Bellinija glavom i bradom, da bi potom, uz opći smijeh, vidjele sebe kao Bogorodicu ili svetu Magdalenu ili svetu Katarinu u crkvi San Giovanni e Paolo ili u Scuola di San Marco, to je već bilo uistinu zabavno, a i jesu se lijepo zabavile, ali u tvom slučaju, Lombardanine, nakon tebe iz Seriane, uobičajeno bi veselje nekako izostalo kad bi nakon posjeta jedna od njih pred ostalima iznijela što je bilo, jer stalno su ponavljale da im u tvom slučaju ništa nije jasno, a nikako ne razumiju zašto ih pretvaraš u takve ženetine, ja uopće nemam tako goleme ramena, mrmrljala je Danae, a ni ja nisam tako debela, pokazivala je bokove Flora, i zaista, u tim predimenzioniranim oblinama uistinu je bilo nešto neobjašnjivo, naime, unatoč pretjerivanju ostale su lijepe i privlačne, nikome nije bilo jasno kako ti to uspijeva, a

nadasve s kojom svrhom, ali sve to tvoje slikanje bilo je tako čudno, to su sve govore, jer kao da slikanje uopće nije bilo cilj, nego samo da vidiš nešto na njima, ili u njima, zato im je bilo sve neugodnije i neugodnije, jer taj pogled, to se ne može izdržati, rekle su, tako bi razrogačio oči, tako gnusno da bi se i iskusna kurva uznemirila i oborila pogled, ali onda bi se izderao na njih da te pogledaju u oči, inače nisi loše postupao s njima, samo što ih nisi ni prstom taknuo, to nisu mogle shvatiti, zapravo su osjećale strah pred tobom i zato nisu rado išle k tebi, premda bi pošteno platio, čak i najgoroj si dao nekoliko bijednih *scuda*, a što bi tek dobila svjež mlada kurva ili *cortigiana onesta*, iako ti ne spadaš među bogate, samo poznate, tebi ipak ne ide tako dobro, slike ti stoje tamo na gomili, kako se priča, slike Lukrecije i Danae i Flore i Elene, prodao si više svetačkih slika, gdje je Danae postala Marija, Flora sveta Katarina s djetecom ili pred lijepim krajolikom, no, sve je to rasprodano, to znamo, ali gdje je naručitelj htio dobiti sliku ljubavnice, a ti nisi naslikao ljubavnice, jer one su ostale Lukrecija i Danae i Flora i Elena, no, tamo već nisi uspio uvijek uvjeriti naručitelje bludnike da su im one po volji, i tako je takvih uvijek bilo u *bottegi*, nabacanih straga, više nego što si mogao prodati – a kad bi sam odao svoje nezadovoljstvo, i uvijek si iznova pokušavao s njima, zato si nam s vremena na vrijeme slao poruke preko Frederica i tražio u raznim oblicima, ali uvijek istu ženu, i to nije bilo teško shvatiti, nakon toliko tisuća i toliko desetaka tisuća i stotina tisuća raznih narudžbi iz Carampane nama je bilo očito već od tvoje prve godine u Mlecima da hoćeš uvijek istu ženu pa smo ih takve i slali, otišle su Lukrecija i Flora i Leonora i Elena i Kornelija i Diana, i išlo je to od siječnja do lipnja, od listopada do prosinca, otišla je Ofelija, i otišla je Veronika, otišla je Andriana i otišla je Danae, zatim Venus, ali od siječnja do lipnja, od listopada do prosinca htio si isto, a to smo tek naknadno shvatili, nakon duga razmišljanja, zašto naše dame slikaš tako debele i u čemu je tvoja tajna, da te goleme žene na platnima ipak izgledaju tako vraški lijepo, ali shvatili smo na koncu, barem netko od nas, ja, sasvim sigurno, da ti doista hoćeš stalno isto, dolinu Seriana, besramniče jedan, između kurvinih ramena i grudi, htio si tu dolinu, gdje si rođen i koja te možda podsjeća na majčinu dojku, premda si zgodan muškarac, lijepa stasa, ali posebno lica, to zna svatko tko te poznaje, a to je dakako zapelo za oko svakoj drolji, i pošle bi one i besplatno, ali tebi nisu trebale, samo da gledaš njihove oči, bradu, ramena, prsa, zato su te ubrzo zamrzile, jer nisu imale pojma što hoćeš, tako smo im morali objašnjavati da se smire i odu, kad si ih već naručio, jer tako lako toliko *scuda* ne mogu nigdje zaraditi, a povrh toga odijevaš ih u prekrasne haljine, jer se sve one moraju prurušiti pa smo i zbog toga sumnjali da si u gadnoj potrazi za nečim, i prolazile su godine, i došle su nove Flore i Lukrecije i Veronike i Ofelije, i sve su bile različite, ali tebi su bile sve iste, morale su skinuti visoke *calcagnetti* već na vratima, no zapravo su morale skinuti sve, jer osim gaćica skinuo bi s njih gotovo sve u čemu su došle, i dvojica slugu obukla bi ih u neku jednostavnu čipkastu *camiciu* i što je još trebalo, na kraju u predivan

foto: Nan Goldin

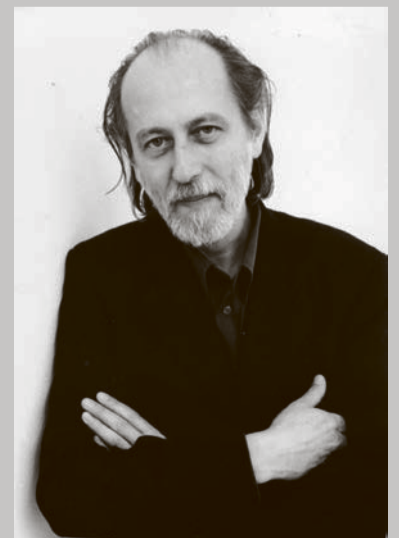

izvana i iznutra, i ne zanima ih drugo, samo želudac i lisnica, ali uglavnom su sve prazne, pa ih ti tako tražiš stalno iznova, a mi ih šaljem stalno u novu obliku, i odlaze opet Kornelija i Flora i Elena i Venus da svojim pogledima pronadu kod tebe tu točku, da te pogode, jer očito i sam to hoćeš, zato si ih spriječio u svemu što bi inače učinile, zato im ne dopuštaš da se skinu, nisu tu zato da pokažu grudi i sve što imaju, jer znaš da je bit životinje u odgadanju, u odugovlačenju, naime, nek samo obećaju pogledom da možda, još samo malo, ili drugi put, premda je moguće i to da se već sljedećeg trenutka kad opašemo remen time odjednom sve otkrije, da samo obećaju tim pogledom to što ti želiš uhvatiti, i to što očito želiš ovjekovječiti na slici, i ako ti je sretan dan, taj pogled te pronade, i obeća ti da evo, sada, no, sada, možda... jer odgadanje je bit tog vraškog bića koje te drži zarobljenim, i svakog muškarca u Veneciji i na svijetu, i premda ti stalno želiš naslikati taj sljedeći trenutak, trenutak ostvarenja obećanja, i uhvatiti ga, postoji dobar razlog zašto to ne možeš, svim bojama i potezima na platno možeš staviti samo ono što je prije ostvarenja tog obećanja, sve to, cijeli razvoj, a taj razvoj krije se u pogledu koji dobiješ za svoje *scude*, ako ga dobiješ – iako slika za kojom žudiš prikazuje nešto drugo, to nikad nitko ne može naslikati, jer to je nepokretna slika, eden ostvarenog obećanja, kad nema pokreta i ništa se ne događa, a još je teže objasniti da se o toj nepokretnosti, stalnosti, nepromjenjivosti ne može ništa drugo reći: ništa, jer u ostvarenom obećanju izgubi se ono što se obećalo, u ostvarenom obećanju iščezne, uništi se predmet žudnje pa tako žudnja ograničava samu sebe, silovito žudiš, i nema više, jer žudnja nema nikakvu stvarnost, na nju, na stvarnost može se ukazivati samo unaprijed, iz vremena prije, jer na čudan način vratiti joj se poslije, iz onoga nakon nje, i približiti joj se straga, sjećanju je to posve nemoguće, to, to sjećanje u svakom slučaju zavodi na krivi put, možda mu je baš to zadaća, da povjerujemo da se nešto dogodilo, da smo dobili nešto za čime smo prije žudjeli, premda nas baš ono, sjećanje, udaljava od predmeta, i nudi krivotvorine umjesto stvarnog, to stvarno, naime, ne može dati, to, naime, ne postoji, ali naravno to ionako nije tvoj put, ti si slikar, ti živiš u žudnji, dakle u zabludi si od početka, ti obmanjuješ sebe da će *camicia* jednom pasti i u tom obećanju i sam si grešnik, grešnik kojem će strašna kazna biti dosudena na sudnji dan, ti si zasad još daleko od toga, dovodiš sama sebe u zabludu, ti još žudiš za time, i ne razmišljaš, nego luduješ, bjesniš za time, ostaneš bez daha, sjetiš se i pošalješ Frederica, a mi tebi pošaljemo Danae, Veroniku, Andriana i Venus, šaljem ih, šaljem svaki put kad od Frederica čujemo što sad želiš... ali, naravno, doći će jednom dan kad ćemo podvući crtu, kad ćemo zbrojiti sve što si tražio, i tada, Palma Stariji, tada, Iacopo Negretti, nema više, to će biti kraj, i poslat ćemo ti račun, na to možeš računati. ■

S mađarskoga preveo Adam Walko

ogrtač ili haljinu protkanu zlatom ili ponekad samo plav ili zelen baršunasti kaputić, i tiho bi ih zamolio da oslobode jednu dojku, spuste *camiciu* niže, a zatim si samo buljio satima u ta široka, meka, obla ramena, nevino iskrivljeni osmijeh na licu, a u međuvremenu kao da nisi primjećivao užarenu vrućinu nad rosnom kožom golih grudi, nisi ti primjećivao ništa od toga što su ti nudile, jer tebi ne treba uzak struk, mliječno bijeli trbuh, bujna stražnjica i nikakva kuštrava stidnica, nisu te zanimale razmaknute usne i koljena i bedra, toplo krilo i izazovan miris iznad oblaka parfema, ti bi ostao ravnodušan kad bi neka iskušala sve one riječi i poglede i uzdahe koje je jedine poznavala od tisuću čari zavedenja, ti bi samo odmahnuo da ne, da prestanu, i da ne, prekljnjem vas, nipošto se nemojte micati, nek samo mirno sjede na sofi, i gledaju u tebe, nek ne skreću pogled, ni na tren, ali što ovaj hoće, čudile su se sve, od Lukrecije do Venus, što znači ta blesava igra s tim glupiranjem da ja buljim u njega, bulji on u mene, pa tko smo mi, malene djevice iz čipkarske radionice?!, ili što, povisile bi glas, i sve su djelovale doista bijesno – ali ne, mi smo znali da tebi nisu one potrebne, nego nešto sasvim drugo preko njih, ja osobno uvijek sam mislio (da sad više stvarno ne govorim u ime *ruffiana*, nego kao netko tko stoji iza *ruffiana*, blizu Serenissime, a kao muškarac još bliže Carampani, ali očito iz navedenog ionako već znaš tko govori) da si ti posve izuzetan muškarac, kojeg ne zanima ništa drugo osim da potraži i pronade u ženi najsablažnjivije profinjenu, vrašku putenost, da za tebe žena znači samo golo tijelo, a ja se slažem s time, i razumijem te, jer i po meni mi smo samo tijelo, ali od tog tijela, ako ga vidiš u trenucima svježine, od tog tijela što isparava svježinu doznaješ koliko je duboka i tajanstvena i neodoljiva ta želja u tebi kojom žudiš, od koje bi pomahnitao da je ostvariš, zbog koje na kraju žrtvuješ sve samo da bude tvoja – premda se radi tek o malo kože, i malo rumenila na koži, zatim malen otužni osmijeh, ponekad samo kako spusti ramena pa kako sagne, a onda polako podigne glavu, i jedna mala plava vitica, malen izazovni pramen kose slučajno padne na sljepoočnicu, a taj pramen obećava nešto, pojma nemaš što, ali umro bi da to ne možeš imati, i možda upravo zato, siguran sam da je i tebi posve jasno, one se zapravo ne otkrivaju i izlude muškarca dok skidaju haljinu, oh, baš naprotiv, obično kad provire grudi, trbuh, krilo, stražnjica i bedra, pa, time obično dode kraj svakoj neobuzdanoj tlapnji, nego kad odjednom u treptaju mutna svjetla svijeca zabljesne životinja u njihovu pogledu, jer za tim pogledom ludite svi, za tom lijepom životinjom, a ta životinja je golo tijelo, zato biste krv prolili, za tren kad je ta životinja u djeliću sekunde neobjašnjivo lijepa, to zablista ponekad u pogledu Kornelije i Flore i Elene i Venus, kad si svjestan toga, jer već prilično dugo živiš na ovome svijetu, kako danas izgledaju ona Kornelija, ona Flora, ona Elena i ona Venus – naborale su se sve one

LÁSZLÓ KRASZNAHORKAI (Mađarska) rođen je 1954. godine u Gyuli. Nakon objavljivanja prvih priča napisao je i svoj prvi roman *Sátántangó* (1985.) za koji je napisao i scenarij prema kojem je Béla Tarr 1994. snimio film. Suradnja između pisca i režisera bila je vrlo uspješna pa je iz nje proizašlo još nekoliko filmova. Krasznahorkai je dobitnik mnogih nagrada, između ostalog nagrada József Attila, Tibor Déry, nagrade njemačke radijske postaje SWR, nagrada Kossuth i Sándor Márai. Poučavao je u SAD-u i u nekoliko je navrata boravio u Kyotu na poziv Japanske fundacije. Krasznahorkai od 2007. živi u Berlinu, gdje je i predavao kao gostujući profesor na tamošnjem sveučilištu. Napisao je i *Kegyelmi viszonyok* (1986.), *Az urgai fogoly* (1992.), *A Théseus-általános: titkos akadémiai előadások* (1993.), *Kegyelmi viszonyok* (1997.), *Megjött Ézsaiás* (1998.), *Az ellenállás melankóliája* (2000.), *Este hat; néhány szabad megnyitás* (2001.), *Északról hegy, Délről tó, Nyugatról utak, Keletről folyó* (2003.), *Rombolás és bánat az Ég alatt* (2004.), *Háború és háború* (2006.), *Seiobo járt odalent* (2008.).
www.krasznahorkai.hu

Susanne Ringell, *Teta Emilia*

Teta Emilia je slaba na ekshibicioniste. Nije da čezne za njima, ne, nikako, ali ako naleti na kojega od njih – a uvijek naleti (je l' nešto s njom nije u redu ili njih doista ima posvuda?) – ona nasjedne, postane njihova žrtva. Ne može se otrgnuti. Suosjećanje je to što je drži prikovanu uz njih. Razrogačene oči i šake stisnute u džepovima, gotovo se ne da izdržati koliko je neugodno, a, osim toga, često na kraju ništa ne bude. Upravo je to najstrašnije – što ništa ne bude. Jesu li svi ekshibicionisti impotentni? Ili su se ti gotovo impotentni ekshibicionisti specijalizirali baš za nju, sredovječnu ženu s grudima i nogama? Prošaranih očiju i oprezno izraženih interesa za ljude i prirodu. Ekshibicionisti su valjda ultimativna kombinacija upravo toga dvoga, ljudi i prirode, jer neočekivano se pojave baš negdje u prirodi. A jesu ljudi, to ne smijemo zaboraviti. Teta Emilia to ne zaboravlja, ne zaboravlja ona ljude poput tebe i mene, koji odjednom iskoče iza nekog drveta, u šumarku, na puteljku, u parku, iza neke kuće. Muškarci. Muška bića. Teta Emilia nikada nije vidjela ekshibicionisticu i na tome je doista zahvalna. To bi zbunjivalo, bilo bi prekomplikirano. Ne, teta Emilia misli da pokazivanje golotinje nije nešto gdje bi trebalo inzistirati na ravnopravnosti.

Teta Emilia ponekad misli tako, a ponekad teta Emilia pokušava misliti ovako: Koja sreća da sam baš ja naišla! Možda sam poštjedjela neko dijete, mršavu djevojčicu uznemirenih i neshvatljivih snova, možda sam svojom prisutnošću poštjedjela srčanog bolesnika, nekoga tko se boji mraka, nekoga tko je za ovo spreman još manje od mene. Ili spriječila susret s nekim divljakom, jer čovjek mora misliti i na dobrobit ekshibicionista. Mogao je naletjeti na primitivca, koji bi ga prebio na mrtvo ime i objesio na najbliže drvo. Teta Emilia ne voli nasilje. Ne voli kad se ljudima dogodi nešto loše. I tako se teta Emilia pripremi i gleda, gleda te izmučene, prestrašene, nesretne ekshibicioniste koje joj je život donio.

Ali, jedno bi rado pitala, njih bi pitala, samo što nikada nije bilo prilike za to. Teta Emilia voljela bi znati kamo da gleda kako bi ubrzala proceduru. Sad malo kruži

pogledom gore-dolje, ali čini se da to rijetko zadovoljava. Da bulji samo u njegova mališu ili da ga gleda u oči ili da pogledom obuhvati cijelu pojavu?

Teta Emilia ne zna točno kome da se obrati s tim pitanjem. Ali jedno zna: bolje je kad ekshibicionist svrši. To nekako bude olakšanje i za nju. Teta Emilia mrzi dugo, besmisleno drkanje, to je tako ponižavajuće za sve uključene. **E**

Sa švedskoga prevela Željka Černok

SUSANNE RINGELL (Finska) rođena je 1955. godine u Helsinkiju gdje i danas živi. Piše na švedskom. Na tamošnjoj Akademiji dramske umjetnosti diplomirala je glumu 1981. Deset godina kasnije napustila je kazališne daske kako bi se posvetila pisanju. Vezu s teatroj održala je pisanjem drama i radijskih drama. 1995. godine dobila je nagradu Prix Italia za radijsku dramu *Vestalen*, a 2004. osvojila je Prix Europa Radio France. Književni debi imala je 1993. godine s kratkim pričama i otada je objavila sedam knjiga. Okušala se u raznim književnim vrstama (kratka priča, poezija, jedan roman preveden na francuski), no većinom piše kratke – ili vrlo kratke – priče. Njezina djela često su prožeta dubokom melankolijom s dozom humora. U jesen 2010. joj izlazi nova zbirka kratkih priča *Vattnen*.

Jaroslav Rudiš, *Kolinje*

Rico svaki dan svrati u Cantonu na tri piva. Zaposlen je kao radnik na gradnji tunela kod Bavarskog kolodvora. Njegove su oči kao dva mračna tunela, glava kao izudarana lopta s plavom kosom ošišanom na četkicu, a ruke kao motike koje mu rastu iz snažna vrata. Sjedi na terasi, promatra bijelu macu koja nešto traži u tegli s cvijećem. "Mic-mic", zove, ali mačku ne zanima.

"Mačka ima okus kao kunić, ali jesti kuniće nije lijepo", odašilje šalu kroz zrake rujanskog sunca. Pogleda Ulrike i Ritu za susjednim stolom, obje su za glavu više od njega, ali fora ih nekako zaobide. Kad dođe konobar, Rico upita vrijedi li još dogovor za kolinje.

"Kakvo kolinje?", zanima Ritu. Konobar pozove cure da dodu k njemu u subotu. "Privatno. Svinjska gozba u čast jeseni kod mene doma."

"Kolinje kod kuće? Vi ste nastrani ili što?", naceri se Ulrike.

"A šunku kod nas jedeš za doručak, je l' da?"

"Možda jedem šunku, ali ubiti životinju? Sam si rekao da ne bi ubio ni goluba, a svinju bi?", pridruži se Rita.

"Ja ne bih, ali Rico će to obaviti. On je školovani mesar."

Subota je ujutro. Uzak prozor u bijeloj kupaonici konobarova stana gleda na zatvor u kojem su za bivšeg režima pogubljivali ljude. Konobar je jednom otišao pogledati zatvor s grupom turista iz Münchena, očekivao je da će ga ćelija smrti potresti, dirnuti. Istina, bilo je hladno i odvratno u skladu s očekivanjima – goli zidovi, mjesto gdje je stajala giljotina i slično – ali više su ga dirnule noge cure koja ih je vodila i s kojom je završio u nekom baru, onda na podu svoje kuhinje i još dvaput biciklima na kupanju na jezeru.

Konobar sada prijateljima i curama nalijeva u čaše beherovku koju mu je Andreas dovezao iz Češke, gdje je bio s mamom na izletu, pušta glazbu i kaže da je u hladnjaku dovoljno piva. Rico kaže da će piti tek nakon obavljenog posla, tako je rekao, zato da mu udarac bude precizan, a um čist – to je najvažnije – pa izvuče iz torbe malena prestrašenog odojka.

"Prekrasan je, ne možete to učiniti", kaže Rita.

"Od bratića iz Querfurta. Čista ekologija", kaže Rico, a konobar pogleda odojku u uši, ne oči, nego njegove male uši. Ne zna zašto, ali ganu ga.

"Pa ne znam baš", kaže.

"Što ne znaš?", pita Rico.

"Jednostavno ne znam."

"Pa neću ga valjda odvesti natrag? Grije li se već voda?"

"Da."

"Onda dobro."

Rico iz naprtnjače izvlači nož, sjekiru i kuke te sav pribor stavlja na perlicu rublja i stolicu. Svima kaže da se odmaknu i sprema se udariti prašćića u glavu.

"Ja ovo ne mogu podnijeti, idioti jedni", uzvikne Ulrike, ali ne miče se s mjesta.

"Trebalo mi mira", kaže Rico, djeluje strogo, ali onda iznenadujuće nježno dodaje:

"Jednostavno zažmirite".

Cure još malo cvile, bude se u njima majčinski osjećaji, ali ne uspijevaju otrgnuti se od tog prizora. Onda se to dogodi. Rico zažmiri, možda je odjednom to previše i za njega, udari, ali sjekira promaši čelo odojka, razbije pločice na kadi, a prase se da u bijeg. Rita i Ulrike vrište i poskakuju, Andreas se zalije pivom i u općem kaosu zdere s vrata kupaonice poster grupe Lost in Leipzig, posljednji koji je konobar preostao. Ulrike bježi na hodnik i van iz stana, prase za njom, prestigne je na stepenicama i nestane na ulici.

Ulrike vrišti, a Rita je vuče za sobom po Bernhard-Görling-Strasse, odojak krivuda između ljudi i automobila iz suprotnog smjera koji trube, zaustavlja se pokraj kontejnera, utrči u dvorište, istrči iz susjednog, kreće preko parka i još dalje kroz prolaz prema aveniji, gdje na vreći za spavanje sjedi Mario i mota prvu jutarnju cigaretu. Andreas se spotakne o njega.

Odojak bježi ulicom uz Cantonu, izbjegne kola hitne, tramvaj i dvoje umirovljenika u trabantu, trči po pruži sve do raskrižja kod Bavarskog kolodvora, provuče se ispod ograde i izgubi se dolje u tunelu koji kopaju od Bavarskog prema Glavnom kolodvoru.

Konobar ne može doći do daha, odavno govori sam sebi da mora prestati pušiti i početi se baviti sportom. Rico briše znojno čelo.

"Sranje", kaže Rico.

"Sranje", kaže konobar.

"Na poslu ću imati gadnih pizdarija", reče Rico.

"Živjela jesen", dodaje Andreas i izvlači pljosku s beherovkom.

"Nije lijepo jesti prašćiće", kaže Ulrike i odlazi s Ritom na doručak u Cantonu. **E**

S češkoga prevela Branka Čačković

JAROSLAV RUDIŠ (Češka) rođen je 1972. u Turnovu na sjeveroistoku Češke. Po završetku studija njemačkog jezika, povijesti i novinarstva u Liberecu, Pragu, Zürichu i Berlinu okušao se u nekoliko profesija, od novinara do menadžera punkerskog benda. 2002. godine Rudiš je primio nagradu Jiří Orten za svoj prvi roman *Nebe pod Berlínem*, a potom se i proslavio grafičkom trilogijom *Alois Nebel* (2003. - 2005.) koju je objavio u suautorstvu s umjetnikom Jaromírom Švejdíkom. Njegov drugi roman, *Grand Hotel*, objavljen je 2006. godine, a Rudiš je napisao i scenarij za film pod istim imenom u režiji Davida Ondříčka. Treći mu je roman *Potichu* objavljen 2007. godine. Jaroslav Rudiš živi na potezu Prag – Lomnice nad Popelkou – Leipzig, piše za kazalište, radio i film te povremeno nastupa s rock bendovima U-Bahn i Jaromír 99 And The Bombers. Knjige su mu prevedene na njemački, poljski i srpski.

ČOVIK OD TRLIŽA

U POVODU PRVOMAJSKOGA PERFORMANSA *Radnici su požderali svoj praznik PINA IVANČIĆA, KUNS (KLUB UMJETNIKA NA SUŠAKU), RIJEKA, KAO I NJEGOVA PERFORMANSA ...a Dio Polla, IZVEDENOGA NA PULSKOM ŽELJEZNIČKOM KOLODVORU 7. SVIBNJA, NARAVNO, OVE GODINE*

SUZANA MARJANIĆ

Podsjetimo kako je Željko Jerman otvorio svoj esej *Čovik od žira* o Pinu Ivančiću, tom pulskom multimedijalnom umjetniku i zasigurno najžilavijem performeru, u svojoj knjizi *Zagubljeni portreti*. Esej, dakle, nosi naslov *Čovik od žira*, s obzirom da je Pino Ivančić, kako Jerman nadalje navodi, poznat u našim umjetničkim krugovima kao vegetarijanac ili kako ga je, pridodaje nadalje Jerman, "jedan gostioničar u Juršićima (mjestu između Pule i Žminja), dok nas je nudio pršutom i skužio da on ne jede meso, nazvao – Čovik od žira" (usp. Željko Jerman, *Zagubljeni portreti*, Zagreb, Meandar, 2006.). Ovaj hranidbeni podatak neka nam posluži kao socijalno-gastronomski poveznica s Ivančićevim prvomajskim performansom *Radnici su požderali svoj praznik*, što ga je izveo u riječkom KUNS-u (Klub umjetnika na Sušaku), a u okviru kojega je pročitao tekst o Karamustri, radniku koji je završio na Birou za zapošljavanje te nakon što je dobio poziv za jedan posao, piše ispovijest tipa *biobio*.

PERFORMANS U TRLIŽU Zadržimo se stoga na tom auto/biografskom tekstu, a koji ide u pravcu da su Karamustri humane i humanitarne demokratske promjene donijele otkaz, a uz to i tisuću kuna državotvorne socijalne pomoći. I tako Karamustrin *biobio* nastavlja: "Srećom oduvijek je bio asket i isposnik pa je nekako preživljavao. Danas su ga pozvali u Ured za zapošljavanje i ponudili mu posao čistača u brodogradilištu. Službenik ga je zamolio da na brzinu napiše kratki životopis i evo što je napisao. Dakle, rodio sam se prije pedeset godina kao neiskvarena genijalna budala, mogli ste me uvjeriti u sve – jedino ne u postojanje Boga i komunizma. Te dvije stvari nisam mogao probaviti. Bio sam u fazi umjerenog optimista. Radeći s ljudima počinjem lagano tonuti u pesimizam, i tako je bilo do vojske. U vojsci moja slika svijeta počela je tamniti. Tad sam na svoju nesreću počeo puno čitati, gledati i uspoređivati. Počinjem osjećati prve naznake gadenja. Bila je to agnostička faza s naznakom skepticizma. Poslije toga dolazi period osamdesetih i traženja sebe – putujem Evropom, doživljam kulturološke šokove, opet uspoređujem i postajem umjereni skeptik i egzistencijalist, slika svijeta je sve tamnija. Veliki boljševik drug Tito odlazi svetom Petru na raport, a kod nas ispred dućana vijore se dugi repovi za kavu i ulje; postajem skeptik i to tvrdi, ali naginjem u cinizmu. Zagazivši u tridesete godine, gledajući ogromnu količinu bedastoće, gluposti i idiotizma, otrovan od svega postajem cinik. Stvaram vlastitu predstavu o Bogu Stvoritelju i vlastitu religiju u koju ponekad ni sam ne vjerujem. Devadesetih, kad smo se svi onako sočno poubijali među sobom, postajem totalni nihilist što podrazumijeva anarhizam

gradansko-liberalnog tipa, a ljudi su mi se zgadili za sva vremena. Sad se nadam poslu čistača".

Naravno, taj je *čitalački* performans Pino Ivančić u KUNS-u kostimografski označio izvedbom u radnom odijelu/trližu (*trliž/trliš* – naziv za radno odijelo u Istri i riječkoj regiji), a nakon pročitane Karamustrine biografije (radnička biografija "Nepoznatog Nekog" *iliti* "Svatkovića"), pojeo je s tanjura dva karanfila kao i onaj simbolički iz revera radničkoga odijela, što je očito bilo Ivančićevo svakodnevno odijelo u doba dok je radio u brodogradilištu Uljanik. Nije naodmet spomenuti da su voditelji KUNS-a najavili taj radnički performans sljedećom uvodnom rečenicom: "Performans legendarnog pulskog umjetnika, dugogodišnjeg radnika brodogradilišta Uljanik". Prvomajski se performans, kako saznajem od našega umjetnika-radnika, nastavio u zajedničkom happeningu okupljenih u KUNS-u kada je kuhar donio "grah, gra, pasulj", što već, za nastavak prvomajskoga derneka.

KONZERVA RIBICE, MESNOG DORUČKA ITS. Tragom tog socijalno-gastronomskoga performansa *Radnici su požderali svoj praznik* podsjetimo svakako na Ivančićev performans *Tuna fishing* iz 1986. godine, koji je nastao kao hommage Daljevoj istoimenoj slici iz šezdesetih godina, gdje je Pino Ivančić uveo radničku ikonografiju, translaticirajući Daljeve tune u riblje konzerve-sardine koje su tijekom onodobnoga, a i sadašnjega, *soc-pol* (socijalno-političkog) okruženja figurirale kao svakodnevna radnička gastronomska ikona, naravno, uz komad kruha u radničko-brodogradilišnim marendama. Ili kao što je *kritičar-komentator* zanimljivoga nadimka Teo the Teo zabilježio u *Studentskom listu* te davne 1986. godine povodom spomenutoga performansa: "Stiže umjetnik u svojem svakodnevnom radničkom odijelu, tu je i konzerva tunjevine. Nožetinom ubada i probada konzervu. Izložba je otvorena. Pukla je prva instalacija. Mnogima zasigurno nije jasno da u performancima riječ *instalacija* nema veze sa strujom ili telefonom, ali, eto, Pino, dokazuje da je ipak pukla instalacija". Ili Pinovim pojašnjenjem: "U socijalizmu i kapitalizmu jedino što radnik otvara (mislim na svečano otvaranje raznih objekata, manifestacija i porinuća brodova) je njegova konzerva ribice, mesnog doručka itsl. za marendu".

Uostalom, povodom prvomajskoga performansa *Radnici su požderali svoj praznik* možemo se prisjetiti i Ivančićevih provokacija sa socijalnim ciljem koje je davnih sedamdesetih oblikovao u nizu akcija *prodorom realnog* pod nazivom *Ulaz trliža/tihi čin* iz 1978. godine kada je na izložbe i kulturne manifestacije dolazio odjeven u radno, radničko odijelo, inače, njegovo svakodnevno odijelo za preživljavanje (usp. Pino Ivančić: "Iz

trliža", razgovarao Antun Marčić, *Studentski list*, br. 763, 21. ožujka 1980.).

...A DIO POLLA I ADDIO POLA Završno, zadržimo se na performansu *...a Dio Polla*, što ga je Pino Ivančić izveo 7. svibnja na željezničkom kolodvoru u Puli, koja, dakle, zaista ima kolodvor, istina, gotovo prometno nevidljiv. Tako na pitanje zbog čega je za performans *...a Dio Polla* odabrao mjesto pomalo sablasnoga pulskoga željezničkoga kolodvora te kada je zadnji vlak s toga kolodvora krenuo prema Zagrebu, Pino Ivančić odgovara sljedećim autobiografskim podacima: "Za mene super ambijent, neke asocijacije na odlaske i dolaske (u tuđinu, JNA/vojsku), moja fascinacija tom željeznicom kad smo odlazili na vlak u 13,28 h za Ljubljanu, gore bili u 18,30 h, odgledali koncert, predstavu ili neko događanje pa nazad na stanicu na noćni vlak u 0,30 h za Pulu. U 5,30 h bili u Puli te u poduzeća, škole ili doma, kako tko... A od kada se Juga raspodijelila, sve je pošlo u k... Prekinute veze (ego tripovi vlastodržaca) i granica kao u priči. Imamo nekoliko putničkih veza do Lupoglava i Buzeta i jednu za Ljubljanu/Maribor... Eto, na primjer za Zagreb ideš u 9,20 h, a u Zagrebu si oko 15,15 h s presjedanjem na autobus za Rijeku".

I tako je vremenskim određenjem polaska zadnjega vlaka, oko 19,30 h, s prvoga perona pulskoga željezničkog kolodvora počeo crnohumorni rapsodični performans *...a Dio Polla*. A to je *putešestvije* bez odlaska, odnosno Ivančićev monolog o gradu s jednim gradskim kazalištem i off-Dr. INAT-om, s naglaskom na političkim i kulturnim aktualijama, pratio zvuk harmonike Gordane Batečić. Osim toga, da glazbena kulisa te kolodvorske rapsodije bude potpuna, u tom je monološkom performansu sudjelovala i česta suradnica Ivančićevih performansa Ivana-Nataša Turković koja je, prateći Ivančićev *povijesni* monolog o Puli, svirala gitaru i potihom pjevala pjesme Fabrizija De Andréa. Na pitanje zbog čega baš taj kantautor, Ivančić odgovara: "De André ima jednu pjesmu o povratku/bivanju buntovnika, i tu sam pjesmu želio ostaviti za kraj kad odlazim s perona, ali smo se na licu mjesta složili da Nataša ipak neobavezno, s obzirom na sam performans, otpjeva tu pjesmu, kao što se i dešavalo na stanicama nakon koncerata, kad su se ljudi vraćali doma i u čekanju uz gitare pjevali, ili sami ili bi pjesmu prihvatili i ostali koji su se nalažili na peronima. Uostalom, tad se skoro najviše njegovih pjesama pjevušilo".

— PRVOMAJSKI JE PERFORMANS PINO IVANČIĆ KOSTIMOGRFSKI OZNAČIO IZVEDBOM U RADNOM ODIJELU/TRLIŽU, A NAKON PROČITANE RADNIČKE BIOGRAFIJE "NEPOZNATOG NEKOG" ILITI "SVATKOVIĆA", POJEO JE DVA KARANFILA S TANJURA I ONAJ SIMBOLIČKI IZ REVERA —

Zanimljivo, ali upravo je istoga dana i u isti sat, da ironija pulske željeznice bude još veća u odnosu na tzv. metropolu, u zagrebačkoj Gradskoj knjižnici održan Književni petak povodom objavljivanja prijevoda knjige *Povijest putovanja željeznicom* Wolfganga Schivelbuscha (preveo Boris Perić). A vrlo naš ministar Kalmeta upravo se nekako tih dana odvažio ukinuti dio željezničkih pruga, npr. nimalo nevažnu liniju Pleternica – Našice, liniju u blizini koje je npr. u vrijeme Prvog svjetskog rata putovao Krleža. Ili kako je to Krleža zapisao u dnevniku, da gledajući Motajicu na *drugoj*, bosanskoj obali Save, koju iz "kapelobatrinske k. und k. verköstigungsstationske perspektive" (iz perspektive carske i kraljevske opskrbne postaje) promatra *već* pet mjeseci, očekuje da se pojavi "onaj prokleti požeški voz koji nikako neće da stigne iz Pleternice" (*Davni dani*, 22. svibanj 1917.).

Naravno, uz taj Ivančićev monološki performans kao glazbena kulisa našla se i moćna, zaista moćna pjesma *Addio Pola* Francija Blaškovića, s obzirom na naslovnu dadaističku igru riječima Ivančićeva performansa *...a Dio Polla*. ■

ATEISTIČKE MOLITVE

UZ PREDSTAVU *Buđenje proljeća* FRANKA WEDEKINDA, U REŽIJI OLIVERA FRLJIĆA TE IZVEDBI ZAGREBAČKOG KAZALIŠTA MLADIH, ZATIM I UZ Crkvu AUTORICE YOUNG JEAN LEE U REŽIJI SAŠE BOŽIĆA I TROSTRUKOJ PRODUKCIJI EUROKAZA, KAZALIŠTA SLIJEPIH I SLABOVIDNIH NOVI ŽIVOT TE MSU-A, KAO I UZ *Anđela uništenja* U REŽIJI DARIA HARJAČEKA, POSTAVLJENOG U TEATRU &TD.

NATAŠA GOVEDIĆ

— I PREMDA SE LAKO MOŽE DOKAZATI DA KRIŽ I SVASTIKA DOISTA DIJELE ISKUSTVO PROGONA IDEOLOGIJSKIH PROTIVNIKA, MOJE JE PITANJE MOŽE LI POZORNICA DOKINUTI CRKVU, MOŽE LI JE OSPORITI, ILI S NJOME IPAK DIJELI ČITAV NIZ ZAJEDNIČKIH OBILJEŽJA? —

Postoji trenutak u kojem *polis*, napredujući u svojem zajedništvu, prestaje biti *polis*.
Aristotel, *Politika*

Redatelj Oliver Frljić na ZeKaeM-ovoj pozornici tvrdi kako je crkvu potrebno i točno izjednačiti s fašizmom. U predstavi *Buđenje proljeća*, Frljićeva je meta pristanak malograđanske sredine da joj crkva skroji i brnjicu i lijes i križ i propovjedaonicu i pozornicu i ludačku košulju. Crkva je proteza, koliko i “električna stolica” duhovnosti – u njezinim rukama roditelji postaju ubojice svoje tinejdžerske djece, a djeca zatim postaju ubojice vlastite još nerođene djece, umirući od komplikacija pri nestručnom obavljanju abortusa. U istom izvedbenom projektu, glumci su samo administratori određene ideologije koju proziva redatelj. Glumci mirno sjede i gledaju u daljinu, disciplinirano ustaju, deklamiraju, hodaju, vraćaju se na mjesto, karikaturalnom jednostavnošću simuliraju scene iz seksualnog odnosa svećenika i djeteta, razapinju tijela na križeve, zakivaju tijela u ljesove, puštaju da ih opkoli horda verbalnih progonitelja, preslaguju križeve u svastike. Glumci su tako pretvoreni u nešto nalik službenicima političke teorije, s kojom se slučajno slažem, ali ne slažem se s načinom na koji je izvedbeni agitator na samoj pozornici istisnuo daleko kompleksniju figuru izvodača. Agitator može samo proglašavati i objavljivati (svejedno propovijeda li desnu ili lijevu dogmu), dok glumac može isto ono što William Blake pripisuje socijalnom performeru daleke Judeje: “Isus je bio posvemašnja vrlina, jer je reagirao iz impulsa, a ne prema pravilima”. Nije mi jasno zašto svi ZKM-ovi glumci u *Buđenju proljeća* izgledaju kao navinute lutke. Zašto nigdje nema njihova impulsa? Zašto se bitka protiv jedne stege mora voditi sredstvima neke druge stege? Zašto imam dojam da se Frljićeva predstava odvija kao bilo koji redateljski teatar starog kova, čiji “voda puta” nije tu da pruži

autorske dozvole svojim “sljedbenicima”, nego je tu da nam “objavi istinu”? U svakom slučaju, gledajući ostatke Wedekinda, sažete na prepričavanje komada, osjećam se instrumentalizirana, a ne slobodna misliti svojom glavom. Vrlo slično Medvešekovim predstavama, u kojima sam također gurnuta prema “poruci u boci”, tijekom *Buđenja proljeća* pratim kako predstava inzistira na razbijanju boce. Je li to doista obračun s idolima propovjedaonice – ili samo lupanje po ljušturi propovjedaonice? U vremenu u kojem upravo ljevičari poput Žižeka ili Badioua s pravim pravca-tim zanosom na usnama govore o tragičkom apsolutu Isusa Krista, na različite načine pokušavajući izmaknuti Isusov performativ šapama Crkve kao papinske organizacije, kazalište također priznaje da je utjecaj Vatikana daleko veći no što bismo mogli očekivati od “sekularnog” 21. stoljeća. I premda se lako može dokazati da križ i svastika doista dijele iskustvo progona ideologijskih protivnika, moje je pitanje može li pozornica dokinuti crkvu, može li je osporiti, ili s njome ipak dijeli čitav niz zajedničkih obilježja? Sudeći po predstavi koja se pokušava najneposrednije obračunati s crkvenim mehanizmom indoktrinacije, kazalište i crkva u najmanju ruku dijele prostor zajedničke utopije (isti prostor inače dijele ljevica i kršćanstvo, nemojmo se zavaravati). I kazalište i crkva postoje samo onoliko koliko stvaraju zajednicu, a ne onoliko koliko glasno zabiju čekićem svoje teze na vrata lokalne crkve u Wittenbergu. Inače se ne bismo s *Hamletom* već četiri stotine godina pitali zbog čega “moj unutarnji prostor” – koliko god da je okrenut onostranim vrijednostima i posljednjim pitanjima – umire kad se nema s kime povezati unutar ljudske zajednice pa makar ta smrt bila nazvana i mučeničkom te odigrana po strogim pravilima luteranskog samovanja.

PRODUKTIVNO PITANJE Najvažnije pitanje koje podstavlja Wedekind, “što bi se dogodilo kad bismo djecu izvadili iz škole i pustili da stasaju bez stalnih ponižavanja i discipliniranja”, u Frljićevoj je predstavi postavljeno retorički. Bez mogućnosti da bilo predstava bilo glumci na njega daju odgovor. Mene, pak, najviše od svega zanima izvedba koja bi imala projekcijsku snagu probati odgovoriti na to

pitanje. Kako bi izgledala jedna generacija koja raste mimo sustava ideološke krotkosti, točno onako kako rastu djeca vrtičke dobi. Igraju se, istražuju, imaju bezbroj znatljivih pitanja, veći dio dana provode u prirodi, ne moraju misliti u kategorijama koje je odobrilo neko ministarstvo, niti moraju internalizirati vrijednosti njihove (vjero)učiteljice. Poznato je da eksperimenti u ovom smjeru nikada nisu bili dugog daha, niti su čak imali pozitivne posljedice u smislu dječjeg stjecanja profesionalnih kompetencija (školski eksperiment Summerhilla ostaje zapamćen po Neillovoj sumornoj izjavi: "Radije bih da Summerhill stvori sretnog smetlara, nego neurotičnog premijera."). Jer nije toliko važno sustav represije zamijeniti sustavom anarhije ili ukidanjem akademskih izazova, koliko je važno ponuditi djeci mogućnosti kreativnog saznavanja i različitih nebirokratiziranih sadržaja, a to je još uvijek poduhvat ravan trajnom preseljenju ljudske civilizacije u svemir. Waldorfska edukacijska psihologija, koja inzistira na ručnom radu, zanatima i pseudoreligioznim ritualima kao zamjeni za intelektualno stimulativnu nastavu (osobno ne bih u Waldorfskoj učionici izdržala dulje od dva sata), baš kao i Montessori pedagogija sa svojim ukidanjem zvona, ali zadržavanjem klasičnog sustava ocjenjivanja, nisu bitno revolucionirali sustav školskog drila. I tu opet dolazimo do kazališta: nekadašnja ZKM-ova hit predstava *Knjiga o džungli* daleko je zanimljivija kao program slobodnog sazrijevanja, od bilo čega što nam nude država, škola i crkva.

Mogu li djeca odlaziti u školu onako kako odlaze na kazališne radionice? Mogu li se djeca iz dana u dan baviti samo svojim kreativnim potrebama? To bi svakako bio program kojemu bih se voljela pridružiti. I posvetiti. Ne samo jednom predstavom, nego čak rizikom pokretanja novih institucija.

KAKO MOLITI? Istog dana kad je u Zagrebačkom kazalištu mladih održana premijera *Budenja proljeća*, u Muzeju suvremene umjetnosti održana je premijera predstave *Crkva*, autorice Young Jean Lee i redatelja Saše Božića. Od načina na koji je u predstavu ušla publika, bez ikakvog naloga tiho razgovarajući i zauzimajući svoja mjesta kao da je u pitanju ispraćaj pokojnika (svako šuškanje moglo bi djelovati nepristojno), preko toga kako je riješen usporen, meditativni i pri tom provokativno "novoritualni" scenski pokret (Ksenija Zec) ili odigrana "nesposobnost" svećeničkih likova da ponude svojim slušateljima išta osim psihotičnih ispovijedi u prvom licu jednine, predstava *Crkva* u svakoj je sekundi svjesna sprege vjerništva i kazališta, podjednako ironizirajući, ali i kapitalizirajući ovo savezništvo.

Vrlo je teško odlučiti što je vjera. Kad se izvođači obrate publici s pitanjem "za što želite da se pomolimo", odgovori su veoma zanimljivi. Jedna žena iz publike traži da se pomolimo za sina koji ne može naći posao. Glumci onda izvode molitvu koja poantira potrebu da njezin sin aktivnije potraži posao i angažira se oko vlastite životne situacije. Druga traži da se pomolimo za sve prisutne u publici. I

kasnije će predstava postavljati pitanja što zapravo znači usmjeriti svoju pozornost prema tome da nekome želimo dobro, odnosno što znači baviti se uvjeravanjem ljudi kako je crkva definitivno najbolje mjesto za stjecanje unutarnjeg mira i uzajamne pomoći. Saša Božić na prvi pogled slijedi obrednost same crkve: niz anglikanskih spiritualnih pjesama približava nas misi kao zajedničkom pjevanju. No kad god neka od svećenica, a govorim o sjajnim glumicama imenom Dajana Biondić, Anita Matković i Ivana Starčević, preuzme riječ i otkrije nam svoje motive za boravak u crkvi, razlozi su poražavajući, konfuzni, ako ne i bizarni. Svećenica je osoba koja ne može živjeti u svijetu sekularne praznine, ali i osoba koja djeluje poput robota ispranog programom religijskih utjeha. Ljudska vrsta pokazuje se psihotičnom do te mjere da crkva odjednom funkcionira kao ubožnica, odnosno lokacija na kojoj vas nitko neće proglašiti ludim ako imate vizije ili ekspresivne noćne more. U predstavi sudjeluju i Vojin Perić te Marko Makovičić, pri čemu je fascinantno koliko je Vojin Perić u stanju posve mirno uvesti publiku u introspektivni prostor velikom sugestivnošću svog odmjerjenog i reskog glasa, dok Marko Makovičić "divlja" i nastoji nas svim silama uvjeriti da je propovijed neka vrsta obrednog plesa s mikrofonom, pri čemu spašavanje "drugih" stalno prelazi u mahnito tješjenje samog sebe (i obrnuto).

PJEV INTERELIGIJSKIH MELODIJA Predstavu *Crkva* moguće je opisati i kao kazališnu misu za sve vrste institucionaliziranih religija. Njihov jedini živi element sastoji se od mogućnosti da se čovjek obrati čovjeku, a ne da se svećenik obrati okupljenim vjernicima. Crkva, naravno, inzistira na tome da nam svećenik mora "otvoriti" unutarnji put, tako da obraćanje svećenika u ovoj predstavi postaje prava pravcata drama nesporenosti, netolerancije i netolerancija. Njujorška spisateljica i redateljica Young Jean Lee izjavila je kako ne može podnijeti nikakvo izravno politiziranje u kazalištu, ali baš zato je užasno zanima kako gledalište dramaturški suočiti s političnošću svakodnevnih ponašanja, a da pri tom publika "ne pobjegne odmah u svoje apolitične rupice". Zbog toga je njezina *Crkva* na prvi pogled doista simulacija neke neodređeno panteističke mise, s čarobnim napjevima koji funkcioniraju samo ako se zavuku izravno pod kožu gledatelja, za što su u Zagrebu zaduženi pjevači poput Ivane Starčević (publici poznate i kao glazbene zvijezde Anočićevih *Ka-uboj*), Petre Antolić i Čede Antolića. Režija Saše Božića fanatički je vjerna didaskalijama i inscenaciji komada čiju režiju u New Yorku potpisuje sama autorica: od toga da obje izvedbe započnu potpunim mrakom, kroz koji nam se obraća izvođač iz gledališta, zatim vodeći emocionalnu ugođenost publike prema glazbenim gospel numerama koje polako pune prazni prostor pozornice (sa svega jednom klupom i propovjedaonicom), sve do toga da su tri žene – tri svećenice – odjevene u haljine elementarnih boja (crvena, plava, žuta) i skladno koreografirane, stvarajući svojevrsni jamac retoričke uvjerljivosti čitavog komada. One, naime,

govore i pjevaju daleko izravnije od načina na koji smo navikli da nam se obraćaju u različitim religijskim ritualima. Govore onoliko neposredno koliko to dopušta kazalište. A kazalište dopušta daleko više nego što možemo zamisliti i podnijeti.

IRACIONALNI DOKAZ Zato je *Crkva* veoma uznemirujuća predstava. Što je dulje gledamo, to smo svjesniji da su njezine premise prepisane iz ljudske mahnitosti, odnosno da crkva opstaje ne samo zahvaljujući ideolojskom aparatu, nego i specifičnoj ljudskoj strasti prema fantastici i nadnaravnoj dramaturgiji, onome što se ne da isplanirati i stiže u obliku dara ili katastrofe, čiji zamah nikako da stavimo "pod kontrolu" deklarativnog ateizma. Bacimo li pogled na opus uvjerenog protivnika crkve, poput Luisa Buñuela, u njemu ćemo vrlo brzo pronaći čvrstu, nesalomivu vjeru u Iracionalno. Osobno smatram veoma zabavnim Buñuelov odgovor na pitanje zašto ne čita psihoanalitičke i vjerske kritike svog opusa: "Zato jer mi je draža moja imaginacija od bilo koje interpretacijske istine". To je dobar odgovor. Dramatičarka Young Jean Lee spremna je otići korak dalje i ustvrditi kako će vjere biti sve dok postoji potreba da nekolicina ljudi sjedne zajedno i zapjeva. Kod

nje je zabavno što tom pjevanju nije moguće naći nikakvo "objašnjenje". Ono se događa iz potrebe koju ne možemo podvesti pod učenje ove ili one vjeroispovijesti. Za neke gledatelje, moć pjesme je dokaz o povodljivosti ljudske grupe. Za druge je dokaz o njezinoj kooperativnosti i zadržanosti emocija. Oboje je točno i blisko materijalu s kojim svakodnevno rade i crkva i kazalište. Način na koji se živi glas obraća živom uhu istraživali su i politički demagozi, kapitalizirajući ga na različitim mitinzima pod znakom iste one svastike koje se dotiče i Oliver Frlić. U tom smislu *Budenje proljeća* i *Crkva* nisu udaljene predstave. Ali dok se jedna bavi metodologijom zavodenja retorikom spasa (*Crkva*), druga se bavi odbacivanjem već i same mogućnosti sofizma spasa, baš kao i odbacivanjem izvedbenih ukrasa (*Budenje proljeća*). Paradoksalno, mislim da *Crkva* na gledatelje djeluje daleko izazovnije od Wedekinda, naprosto zato što si daje truda oko niza glumačkih detalja. O da, kazalište je neusporedivo bolji performer od crkve.

ANDEO UNIŠTENJA Rijetko mi se pruža prilika da tri premijerna naslova, ujedno pod vodstvom trojice redatelja slične generacijske pripadnosti, dotiču slične probleme, tako da je ne kanim propustiti. *Andeo uništenja*, prema filmu Luisa Buñuela te u režiji Daria Harjačeka (mjesto izvedbe: Teatar &TD), također progovara o grupi buržoaske publike uhvaćene u istu onu crkvenu ritualiziranost kojom se bave i Oliver Frlić i Saša Božić. Ali Harjaček namjerno iz svoje predstave izbacuje sve Buñuelove obilate i dramatične asocijacije vezane za "plastične idole" i crkvena skloništa vjernika. Za Harjačeka, *Andeo uništenja* definitivno je drama o (odveć) racionalnom mehanizmu kazališta, kao i o njegovu neurotičnom ponavljanju jedne te iste situacije. "Ponavljamo jer se ovdje ponavlja", mogao bi glasiti moto Harjačekove inscenacije. Glumci na pozornici (Maja Katić, Ana Karić, Darko Japelj, Dean Krivačić) čak malo i protestiraju zbog toga što ih se reducira na opetovano igranje besmislenih radnji, ali jedina osoba koja se zbilja pobuni je Darko Japelj, zgrabivši pištolj i uperivši ga u Anu Karić. Tek tada Ana Karić odigra ono što NIJE buržoaska živjaldnost, ali u tom trenutku predstava završava. Ova gesta uspostave teatra (i teatralnosti) nakon sat vremena ponavljanja praznih gesti djeluje kao olakšanje, također nas pitajući zašto je suvremenom redatelju tako teško priznati da ljudska situacija neće biti "inovativno postavljena" ako preskočimo sve ono što pamtime kao izvedbeni izazov u povijesti teatra, ljudskog roda pa i u povijesti crkve. Mi smo bića koja mogu lajati na križeve, možemo režati na mjesečinu, možemo zavijati od užasa kad nas privode nastavi "ispravnog mišljenja", što nam daje veliki emancipatorski, i scenski, potencijal. Nisam sigurna koliko ga vide domaći redatelji, ali sigurna sam da mi njihove predstave djeluju više kao prikrivene (u slučaju Frlića i gnjevne) molitve za nenasilnu duhovnost, nego kao konačni raskid s vjerskim doktrinama. U sva tri slučaja, kazalište i crkva daleko su sličniji no što bi to voljela bilo jedna, bilo druga strana. ■

ANIMAFEST ZAGREB 01.-06. LIPNJA 2010.

20. SVJETSKI FESTIVAL ANIMIRANOG FILMA / KRATKOMETRAŽNO IZDANJE / KINA EUROPA / TUŠKANAC / MOVIEPLEX

KINO EUROPA

	UTO / TUE 01.06.	SRI / WED 02.06.	ČET / THU 03.06.	PET / FRI 04.06.	SUB / SAT 05.06.	NED / SUN 06.06.
11.00		IZBOR LUISA COOKA / LUIS COOK'S FAVORITES 70'		FOLIMAGE - LA RÉSIDENCE 74'	GEORGES SCHWIZGEBEL 72' Q&A	ŠVICARSKI STUDENTSKI FILM / SWISS STUDENT FILM 71'
14.00						ŠVICARSKA ANIMACIJA JUČER / SWISS ANIMATION YESTERDAY 73'
16.00	VELIKA / GRAND PANORAMA 1 72'	KAREL ZEMAN 75'	HRVATSKA ANIMACIJA / CROATIAN ANIMATION 1960-61 58'	CARTOON EAST 35'	HRVATSKA / CROATIAN PANORAMA 62'	ŠVICARSKA ANIMACIJA DANAS / SWISS ANIMATION TODAY 79'
17.00						FOLIMAGE - ŽABLJE PROROČANSTVO / RAINING CATS AND FROGS 90'
18.00		AARDMAN 1 65' Q&A	ACME FILMWORKS - NEKAD I SAD / THEN AND NOW 75' Q&A	AARDMAN 2 58' Q&A	ACME FILMWORKS - KRATKA I DUGA FORMA / SHORT AND LONG FORM 90' Q&A	
19.30	SVEČANO OTVORENJE / GRAND OPENING					
20.00	ANIMAFEST SPECIAL 45'	VELIKO NATJECANJE / GRAND COMPETITION 2 71'	VELIKO NATJECANJE / GRAND COMPETITION 3 71'	VELIKO NATJECANJE / GRAND COMPETITION 4 62'	VELIKO NATJECANJE / GRAND COMPETITION 5 70'	BEST OF ANIMAFEST 2010
22.00	VELIKO NATJECANJE / GRAND COMPETITION 1 69'	VELIKA / GRAND PANORAMA 2 73'	VELIKA / GRAND PANORAMA 3 75'	NAMJENSKI FILMOVI / COMMISSIONED FILMS 61'	DODJELA NAGRADA / AWARD CEREMONY	

KINO TUŠKANAC

	UTO / TUE 01.06.	SRI / WED 02.06.	ČET / THU 03.06.	PET / FRI 04.06.	SUB / SAT 05.06.	NED / SUN 06.06.
11.00		JEDANAESTERO U POKRETU / ELEVEN IN MOTION 35' Q&A	KAREL ZEMAN 75' Q&A	STUDENTSKO NATJECANJE / STUDENT COMPETITION 1 67'	STUDENTSKO NATJECANJE / STUDENT COMPETITION 2 65'	STUDENTSKO NATJECANJE / STUDENT COMPETITION 3 67'
14.00		STUDENTSKA / STUDENT PANORAMA 1 66'	STUDENTSKA / STUDENT PANORAMA 2 69'	FRÉDÉRIC BACK 1 60'	FRÉDÉRIC BACK 2 69' Q&A	FOLIMAGE - LA RÉSIDENCE 74'
16.00		ŠVICARSKA ANIMACIJA JUČER / SWISS ANIMATION YESTERDAY 73'	ŠVICARSKA ANIMACIJA DANAS / SWISS ANIMATION TODAY 79' Q&A	ŠVICARSKI STUDENTSKI FILM / SWISS STUDENT FILM 71'	HRVATSKA ANIMACIJA / CROATIAN ANIMATION 1960-61 58' Q&A	ACME FILMWORKS - KRATKA I DUGA FORMA / SHORT AND LONG FORM 90'
18.00	JACQUES DROUJIN 56'	STUDENTSKO NATJECANJE / STUDENT COMPETITION 1 67'	STUDENTSKO NATJECANJE / STUDENT COMPETITION 2 65'	STUDENTSKO NATJECANJE / STUDENT COMPETITION 3 67'	GOSTI IZ GALAKSIJE / VISITORS FROM GALAXY D. Vukotić; 82'	JEDANAESTERO U POKRETU / ELEVEN IN MOTION 35'
20.00	GEORGES SCHWIZGEBEL 72'	FRÉDÉRIC BACK 1 60'	FRÉDÉRIC BACK 2 69'	IZBOR LUISA COOKA / LUIS COOK'S FAVORITES 70'	JACQUES DROUJIN 56' Q&A	
22.00	STUDENTSKA / STUDENT PANORAMA 1 66'	STUDENTSKA / STUDENT PANORAMA 2 69'	VELIKA / GRAND PANORAMA 1 72'	VELIKA / GRAND PANORAMA 2 73'	VELIKA / GRAND PANORAMA 3 75'	
00.00		GOSTI IZ GALAKSIJE / VISITORS FROM GALAXY D. Vukotić; 82'		AV performance: Max Hattler, Noriko Okaku		

KINO MOVIEPLEX

	UTO / TUE 01.06.	SRI / WED 02.06.	ČET / THU 03.06.	PET / FRI 04.06.	SUB / SAT 05.06.	NED / SUN 06.06.

10.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FOLIMAGE - FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 51'
11.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 1 54' (4-7 god./yrs)	FOLIMAGE - FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 51'
13.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 2 62' (7-10 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 2 62' (7-10 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 2 62' (7-10 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 2 62' (7-10 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 2 62' (7-10 god./yrs)	FOLIMAGE - ŽABLJE PROROČANSTVO/RAINING CATS AND FROGS 90'
15.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 3 66' (10-14 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 3 66' (10-14 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 3 66' (10-14 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 3 66' (10-14 god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 3 66' (10-14 god./yrs)	FOLIMAGE - ŽABLJE PROROČANSTVO/RAINING CATS AND FROGS 90'
16.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FANTASTIČNI GOSPODIN LISAC / FANTASTIC MR FOX W. Anderson 87'
18.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FANTASTIČNI GOSPODIN LISAC / FANTASTIC MR FOX W. Anderson 87'
20.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FANTASTIČNI GOSPODIN LISAC / FANTASTIC MR FOX W. Anderson 87'
22.00	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FILMOVI ZA DJECU / FILMS FOR CHILDREN 4 71' (14+ god./yrs)	FANTASTIČNI GOSPODIN LISAC / FANTASTIC MR FOX W. Anderson 87'

AnimafestPRO & POPRATNA DOGAĐANJA / SPECIAL EVENTS

UTO / TUE 01.06.	KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 23.00 h Boom Pacha Boom	AnimafestPRO mala dvorana kina Tuškanac, Tuškanac 1 13.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Veliko natjecanje/Grand Competition 1 & 5 15.00 h PREZENTACIJA/PRESENTATION Midhat Ajanović Ajan 16.00 h PREDAVANJE / LECTURE: Ritam u crtanom filmu Rhythm in the drawn film Antoni Trayanov 18.00 h PREDAVANJE / LECTURE: PROŠIRENA ANIMACIJA / EXPANDED ANIMATION - Fernando Galrito KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 21.30 h Jewsefs	ČET / THU 03.06.	AnimafestPRO mala dvorana kina Tuškanac, Tuškanac 1 13.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Veliko natjecanje/Grand Competition 2 & 3 15.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Studentsko natjecanje/ Student Competition 1 & 2 16.00 h PREZENTACIJA KNIJGE / BOOK PRESENTATION: Ranko Muničić 18.00 h PREDAVANJE / LECTURE: OKRUGLI STOL/ ROUND TABLE 'Metodologija obrazovanja u animaciji' / 'Methodology of Training in Animation' KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 21.30 h Gute Nacht John-boy	SRI / WED 02.06.	AnimafestPRO mala dvorana kina Tuškanac, Tuškanac 1 13.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Veliko natjecanje/Grand Competition 1 & 5 15.00 h PREZENTACIJA/PRESENTATION Midhat Ajanović Ajan 16.00 h PREDAVANJE / LECTURE: Ritam u crtanom filmu Rhythm in the drawn film Antoni Trayanov 18.00 h PREDAVANJE / LECTURE: PROŠIRENA ANIMACIJA / EXPANDED ANIMATION - Fernando Galrito KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 21.30 h Jewsefs	PET / FRI 04.06.	AnimafestPRO mala dvorana kina Tuškanac, Tuškanac 1 18.00 h PREZENTACIJA / PRESENTATION: Cartoon Masters RADIIONICE / WORKSHOPS iStyle Apple Premium Reseller, Vlaška 63 11.00 h TOON BOOM WORKSHOP The power of digital storyboarding 13.00 h TOON BOOM WORKSHOP Discover advanced animation techniques KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 21.30 h Radost & Threesome	NET / SUN 06.06.	AnimafestPRO mala dvorana kina Tuškanac, Tuškanac 1 13.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Veliko natjecanje/Grand Competition 4 15.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Studentsko natjecanje/Student Competition 3 18.00 h PREDAVANJE / LECTURE: FANTASTIČNI GOSPODIN LISAC / FANTASTIC MR FOX - Christian De Vita RADIIONICE / WORKSHOPS Foaje kina Movieplex Movieplex cinema entrance hall 10.00 h MALA RADIIONICA CRTANOG FILMA / KIDS ANIMATION WORKSHOP iStyle Apple Premium Reseller, Vlaška 63 11.00 h TOON BOOM WORKSHOP Discover advanced animation techniques 13.00 h TOON BOOM WOKSHOP The power of digital storyboarding KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 21.30 h Beatles Revival Band	SUB / SAT 05.06.	AnimafestPRO mala dvorana kina Tuškanac, Tuškanac 1 13.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Veliko natjecanje/Grand Competition 4 15.00 h RAZGOVORI S AUTORIMA / MEET THE FILMMAKERS Studentsko natjecanje/Student Competition 3 18.00 h PREDAVANJE / LECTURE: FANTASTIČNI GOSPODIN LISAC / FANTASTIC MR FOX - Christian De Vita RADIIONICE / WORKSHOPS Foaje kina Movieplex Movieplex cinema entrance hall 10.00 h MALA RADIIONICA CRTANOG FILMA / KIDS ANIMATION WORKSHOP iStyle Apple Premium Reseller, Vlaška 63 11.00 h TOON BOOM WORKSHOP Discover advanced animation techniques 13.00 h TOON BOOM WOKSHOP The power of digital storyboarding KONCERT / CONCERT Strossmayerovo šetaliste bb 21.30 h Beatles Revival Band
------------------	--	---	------------------	--	------------------	---	------------------	--	------------------	--	------------------	--

filmovi primjereni djeci / films suitable for children

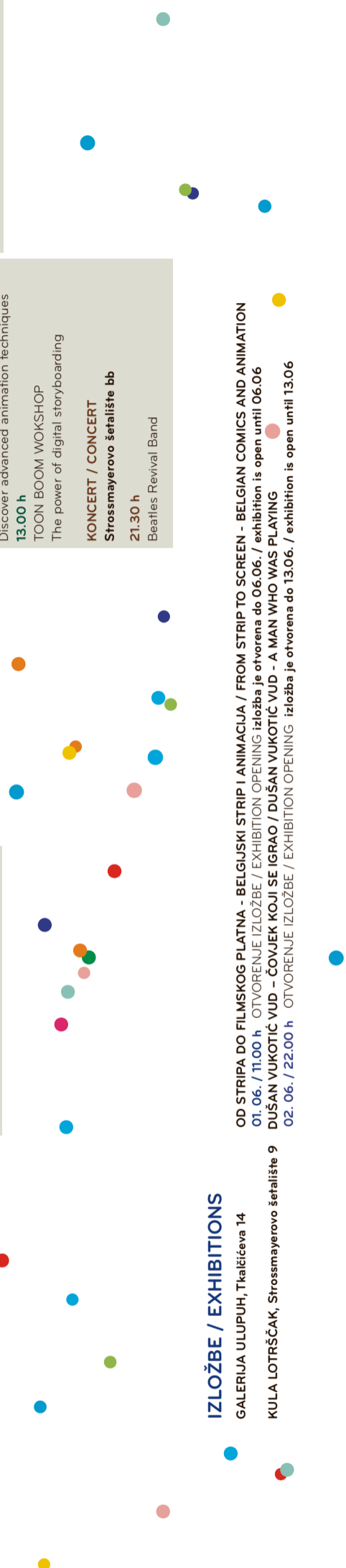
www.animafest.hr

IZLOŽBE / EXHIBITIONS

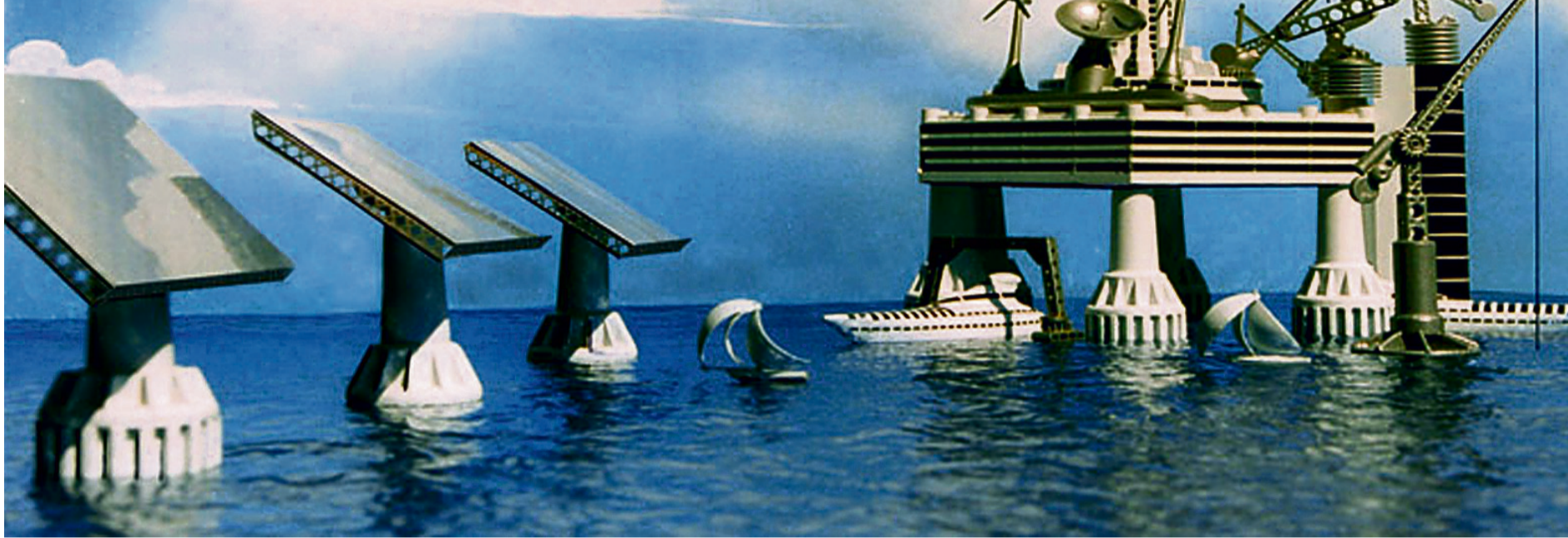
GALERIJA ULUPUH, Tkalčićeva 14

KULA LOTRŠČAK, Strossmayerovo šetaliste 9

OD STRIPA DO FILMSKOG PLATNA - BELGIJSKI STRIP I ANIMACIJA / FROM STRIP TO SCREEN - BELGIAN COMICS AND ANIMATION
01.06. / 11.00 h OTVORENJE IZLOŽBE / EXHIBITION OPENING izložba je otvorena do 06.06. / exhibition is open until 06.06
DUŠAN VUKOTIĆ VUD - ČOVJEK KOJI SE IGRAO / DUŠAN VUKOTIĆ VUD - A MAN WHO WAS PLAYING
02.06. / 22.00 h OTVORENJE IZLOŽBE / EXHIBITION OPENING izložba je otvorena do 13.06. / exhibition is open until 13.06

ALTERNATIVNO RJEŠENJE ZA SVJETSKU CIVILIZACIJU

VENUS PROJECT OBRAZOVNI JE INSTITUT KOJI DJELUJE IZ ZNANSTVENOG CENTRA SMJEŠTENOG U VENUSU, NA FLORIDI. NJEGOV JE CILJ POTPUNO PREOSMIŠLJAVANJE NAŠE KULTURE

THE VENUS PROJECT

Razmotrimo li gomilu izazova s kojima je današnje društvo suočeno, možemo sa sigurnošću ustvrditi kako smo znatno prekoračili vremenski okvir za preispitivanje našega vrijednosnog sustava, za promišljanje i procjenjivanje nekih problema i pretpostavki koje leže u samom temelju tog društva. Ova autoanaliza dovodi u pitanje samu prirodu toga što to znači biti čovjek, pripadnik "civilizacije" te kojim se izborima danas moramo prikloniti kako bismo osigurali sretniju budućnost svim narodima svijeta.

Trenutačno ne raspolazemo velikim brojem alternativnih rješenja. Jučerašnji odgovori više nisu primjenjivi. Ili ćemo nastaviti s našim zastarjelim društvenim običajima

— ALTERNATIVNA EKONOMIJA ZASNOVANA na resursima KORIST IZVLAČI IZ POSTOJEĆIH RESURSA, A NE IZ NOVCA TE OSIGURAVA PRAVEDNU RASPODJELU TIH RESURSA, NAJUČINKOVITIJE I ZA ČITAVO STANOVNIŠTVO —

i misaonim navikama, ugrožavajući u tom slučaju vlastitu budućnost, ili možemo primijeniti prikladniji vrijednosni sustav koji odgovara društvu u nastajanju.

Iskustvo nas uči da se ljudsko ponašanje može izmijeniti ili u smjeru stvaralačke ili rušilačke djelatnosti. Upravo je o tome riječ u projektu Venus – o usmjeravanju naše tehnologije i sredstava prema pozitivnim ciljevima, za krajnju dobrobit ljudi i planeta, te pronalaženju novih načina mišljenja i življenja koji ističu i slave goleme mogućnosti ljudskoga duha. Pri ruci nam je alat za osmišljavanje i izgradnju budućnosti dostojne ljudskih mogućnosti. Projekt Venus predstavlja odvažan, novi smjer za čovječanstvo koji za sobom povlači ništa manje nego potpuno preosmišljavanje naše kulture. Ono što slijedi nije pokušaj predviđanja onoga što će se učiniti, nego onoga što bi se moglo učiniti. Odgovornost za našu budućnost u našim je rukama i ovisi o onim odlukama koje ćemo donijeti danas. Najbolje sredstvo koje nam je danas dostupno jest naša vlastita oštromnost.

Dok društveni reformatori i instituti smišljaju strategije koje se bave samo površinskim

simptomima ne dotičući temeljno društveno djelovanje, projekt Venus tim problemima pristupa ponešto drugačije. Smatramo da ne možemo izdvojiti te probleme iz okvira današnjega političkog i monetarnog establišmenta. Prošlo bi previše godina prije nego što bismo postigli imalo važnije promjene. Vrlo je vjerojatno da bi one zatim bile razvodnjene i stanjene do mjere nezamjetljivosti.

Projekt Venus zagovara alternativno viđenje za jednu novu i održivu svjetsku civilizaciju neznanu svim dosadašnjim društvenim sustavima. Iako je ovaj opis umnogome sažet, on se temelji na godinama proučavanja i eksperimentalnog istraživanja velikog broja ljudi iz mnogih znanstvenih disciplina.

Projekt Venus predlaže svjež pristup – posvećen interesima ljudi i okoliša. To je dohvatljiva vizija svjetlije i bolje budućnosti, prikladna vremenu u kojemu živimo, ujedno praktično izvediva za pozitivniju budućnost svih naroda na svijetu.

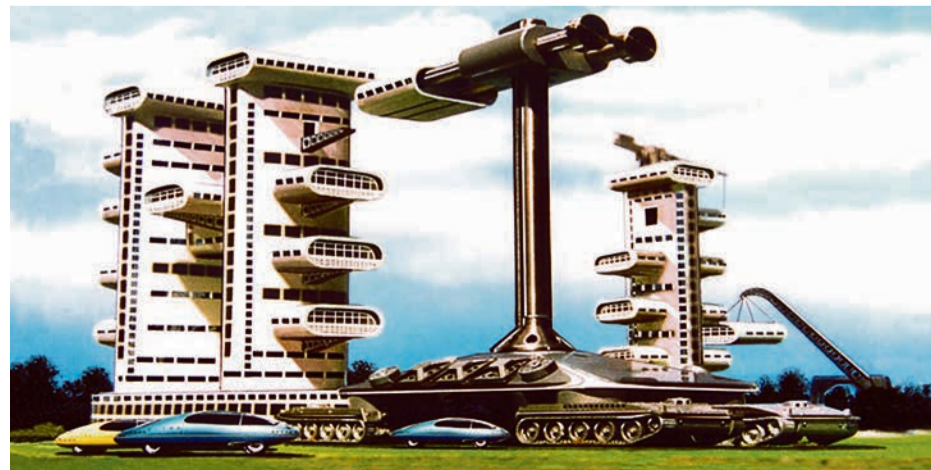
Projekt Venus zahtijeva izravan pristup tomu kako preosmisliti kulturu; zastarjeli nedostaci rata, siromaštva, gladi, dugova, onečišćenja okoliša te nepotrebne ljudske patnje shvaćeni su ovdje ne samo kao nešto

— DANAS JE MOGUĆE SVAKOMU OSIGURATI BLAGODATI VISOKOGA ŽIVOTNOG STANDARDA, SA SVIM PREDNOSTIMA KOJE MOŽE PRUŽITI RAZVIJENA CIVILIZACIJA —

što se može izbjeći, nego i kao nešto što je potpuno neprihvatljivo.

Jedna od osnovnih pretpostavki projekta Venus jest potreba da usmjerimo svoja nastojanja prema tome da svi zemaljski resursi postanu zajedničko naslijeđe svih naroda svijeta. Sve manje od toga za posljednicu će jednostavno imati isti onaj popis problema svojstven današnjemu sustavu.

Promjene su se tijekom povijesti događale sporo. Skupina za skupinom nesposobnih vođa smjenjivala je one koji su im prethodili, ali temeljni društveni i gospodarski problemi ostajali su isti jer su osnovni vrijednosni sustavi bili nepromijenjeni. Problemi s kojima smo danas suočeni ne mogu se politički i financijski razriješiti jer su u svojoj biti izrazito tehničke naravi. Možda ne postoji čak ni dovoljno dostupna novca za nužne promjene, ali postoji i više nego dovoljno dostupnih resursa. Upravo zbog toga Projekt Venus zagovara prelazak s monetarno utemeljenog društva na ostvarivu globalnu ekonomiju zasnovanu na resursima.

— NIJE NOVAC ONO ŠTO LJUDIMA TREBA, NEGO JE TO SLOBODAN PRISTUP STVARIMA NUŽNIMA ZA ŽIVOT. U EKONOMIJI ZASNOVANOJ NA RESURSIMA NOVAC BI BIO NEVAŽAN —

Mi shvaćamo da će prijelaz iz naše današnje kulture - koja je politički nespособna, vođena oskudicom i zastarjela - u novo, humanije društvo, zahtijevati kvantni skok i u mišljenju i u djelovanju.

ZASTARJELI MONETARNI SU-STAV Novčano utemeljen sustav razvio se prije mnogo stoljeća. Svi svjetski ekonomski sustavi - socijalizam, komunizam, fašizam pa čak i tobožnji sustav slobodnog poduzetništva - ustraju u isticanju društvene stratifikacije, elitizma, nacionalizma i rasizma, koji se u prvome redu temelje na ekonomskoj nejednakosti. Sve dok se jedan društveni sustav koristi novcem ili zamjenom robe, ljudi i nacije tražit će načine kako zadržati prednost u ekonomskoj utrci, a ako to ne mogu putem trgovanja, pribjeći će vojnoj intervenciji.

Još se koristimo istim zastarjelim metodama.

Naš sadašnji monetarni sustav nespособan je omogućiti visoki standard življenja svakom čovjeku, niti može osigurati zaštitu okoliša, zato što je ključni motiv dobit. Strategije poput smanjenja radnih mjesta ili stvaranja toksičnog otpada uvećavaju dobit. Razvoj automatike, kibernetike, umjetne inteligencije te preseljenje proizvodnih pogona, uvijek će uzrokovati da se sve više ljudska radna snaga zamjenjuje strojevima. Kao posljedica svega toga, sve će manje ljudi moći kupovati dobra i usluge, iako će naša sposobnost da proizvodimo gomilu stvari i dalje postojati.

Naši današnji, zastarjeli politički i gospodarski sustavi nespособni su primijeniti stvarne dobrobiti suvremene inovativne tehnologije kako bi postigli najveću korist za sve ljude te na taj način prevladali nejednakosti nametnute mnogima. Naša tehnologija juri punom parom iako su nam društvene zamisli ostale prilično statične. Drugim riječima, kulturna promjena nije išla ukorak s tehnološkom. Danas posjedujemo gomilu sredstava za proizvodnju dobara i usluga za svakoga.

Nažalost, suvremenu su znanost i tehnologiju, zbog osobnih interesa i novčane zarade, spriječili u postizanju najveće koristi tako što se namjerno potiče zastarijevanje proizvoda, što se katkad zove svjesnim sprječavanjem učinkovitosti. Na primjer, američko Ministarstvo poljoprivrede - čija bi funkcija, pretpostavljamo, trebala biti povećanje prinosa - zapravo plaća farmerima kako ne bi dosegli maksimalnu proizvodnju. Monetarni sustav nastoji zakočiti primjenu metoda za koje znamo da bi najbolje poslužile interesima ljudi i okoliša.

U monetarnom sustavu platna moć nije povezana sa sposobnošću proizvodnje dobara i usluga. Primjerice, tijekom ekonomske depresije, vidimo kompjutere i DVD-e na policama trgovina i automobile u izlozima, ali većina ljudi nije platno sposobna kupiti ih. Zemlja je i dalje ona stara zemlja; jedino su pravila igre zastarjela te stvaraju razdor, oskudicu i nepotrebnu ljudsku patnju.

Monetarni se sustav razvio prije mnogo godina kao pomoć pri kontroli ljudskog ponašanja u okolišu s ograničenim sredstvima. Danas novac ne služi usmjerenu ekonomiju prema dobrobiti sveopćeg pučanstva, nego onima koji upravljaju financijskim sredstvima svih naroda.

EKONOMIJA UTEMELJENA NA RESURSIMA Svi društveni sustavi, bez obzira na svoju političku filozofiju, vjersku pripadnost ili društvene običaje, naposljetku ovise o prirodnim resursima, tj. o čistom zraku i vodi, obradivoj zemlji te o tehnologiji i osoblju nužnom da se održi visok životni standard.

Jednostavno rečeno, alternativna ekonomija zasnovana na resursima koristi izvlači iz postojećih resursa, a ne iz novca te osigurava pravednu raspodjelu tih resursa, najučinkovitije i za čitavo stanovništvo. To je sustav u kojem su sva dobra i usluge dostupni bez uporabe novca, kredita, trgovanja ili bilo kojeg drugog oblika zaduživanja ili sluganstva.

Zemlja obiluje mnoštvom resursa, a naša današnja praksa njihova dijeljenja pomoću monetarnih metoda neprikladna je i kontraproduktivna za naš opstanak. Suvremeno društvo usavršilo je tehnologije i može osigurati hranu, odjeću, stambeno zbrinjavanje, zdravstvenu zaštitu, prikladan obrazovni sustav te razviti neograničenu opskrbu obnovljive energije, energije koja ne onečišćuje okoliš, kao što su geotermalna i sunčeva energija, energija vjetera, plime itd. Danas je moguće svakomu osigurati blagodatni visokoga životnog standarda, sa svim prednostima koje može pružiti razvijena civilizacija. To se može postići pomoću inteligentne i humane primjene znanosti i tehnologije.

Ekonomija zasnovana na resursima omogućila bi da se tehnologija upotrebljava za prevladavanje oskudnosti resursa tako što bi se koristili obnovljivi izvori energije, kompjutorizirana i automatizirana proizvodnja i skladištenje, kreiranje sigurnih i energetske učinkovitih gradova te usavršeni transportni sustavi, što bi omogućilo opću

zdravstvenu zaštitu i bolje obrazovanje te, povrh svega, tako što bi se uspostavio novi sustav inicijative utemeljen na brizi za čovjeka i okoliš.

Mnogo ljudi smatra da je tehnologija previše prisutna u današnjem svijetu te da je ona glavni uzročnik onečišćenja okoliša. To nije točno. Zloraba ili kriva uporaba tehnologije ono je što bi nas trebalo najviše zabrinjavati. U humanijoj civilizaciji tehnologija bi, umjesto da zamjenjuje ljude strojevima, skratila radni dan, uvećala dostupnost dobara i usluga te povećala vrijeme za razonodu. Kada bismo iskoristili nove tehnologije u podizanju životnoga standarda za sve ljude, onda nam njihova primjena više ne bi bila prijatna.

Kako biste bolje shvatili značenje ekonomije zasnovane na resursima, razmislite o ovome: kada bi sav novac na svijetu bio odjednom uništen, a tlo, tvornice i ostale resurse ostali netaknuti, mi bismo i dalje mogli izgrađivati sve što poželimo i ispunjavati svaku ljudsku potrebu. Nije novac ono što ljudima treba, nego je to slobodan pristup stvarima nužnim za život. U ekonomiji zasnovanoj na resursima novac bi bio nevažan. Resursi, proizvodnja i podjela proizvoda - to je jedino što bi nam trebalo.

Kada bi obrazovanje i sredstva bili dostupni svima, bez cjenika, ne bi postojale granice ljudskim mogućnostima. Iako je to teško zamisliti, čak bi i najbogatijim ljudima današnjice bilo mnogo bolje u društvu utemeljenom na iskorištavanju resursa kakvo predlaže Projekt Venus. Pripadnici današnje srednje klase žive bolje nego nekadašnji kraljevi. U ekonomiji zasnovanoj na resursima svi bi živjeli bolje od najbogatijih ljudi današnjice.

U takvom bi se društvu mjerila uspjeha zasnivala na ispunjenju osobnih ciljeva umjesto na stjecanju bogatstva, vlasništva i moći.

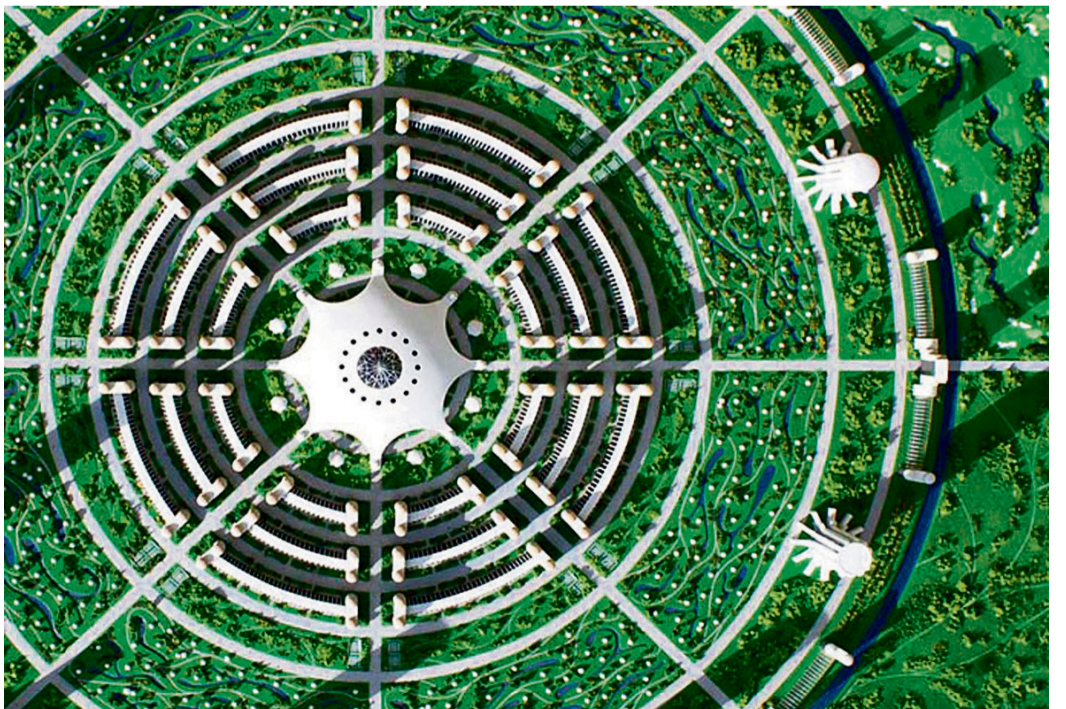
IZBOR JE NA NAMA Ljudsko je ponašanje podložno istim zakonima kao i bilo koja druga prirodna pojava. Naši običaji, ponašanja i vrijednosti popratni su proizvodi naše kulture. Nitko nije rođen s pohlepom, predrasudama, nesnošljivošću, patriotizmom i mržnjom; sve su to naučeni oblici ponašanja. Ako okoliš ostane neizmijenjen, slična će se ponašanja ponovno pojaviti.

Danas uglavnom raspoložemo tehnologijom potrebnom za uspostavu globalne ekonomije zasnovane na resursima. Ako se odlučimo pokoriti ograničenjima današnje monetarno zasnovane ekonomije, tada je vrlo vjerojatno da ćemo nastaviti živjeti s njezinim neizbježivim rezultatima: ratom, siromaštvom, glađu, oskudicom, zločinom, neobrazovanošću, stresom, strahom i nejednakošću. S druge strane, ako prigrlimo koncept globalne ekonomije zasnovane na resursima, naučimo više o njemu i podijelimo naša shvaćanja s prijateljima, to bi pomoglo čovječanstvu da napravi razvojni iskorak iz sadašnjega stanja.

Jedina su ograničenja ona koja sami sebi nametnemo. Projekt Venus nije ni utopijski ni orvelovski niti odražava snove nepraktičnih idealista. Upravo suprotno, on predstavlja dostižne ciljeve zahtijevajući samo pametnu primjenu onoga što već ionako znamo. ■

S engleskoga preveo Vinko Vego.
Objavljeno na <http://www.thevenusproject.com>

— PRIPADNICI DANAŠNJE SREDNJE KLASE ŽIVE BOLJE NEGO NEKADAŠNJI KRALJEVI. U EKONOMIJI ZASNOVANOJ NA RESURSIMA SVI BI ŽIVJELI BOLJE OD NAJBOGATIJIH LJUDI DANAŠNJICE —

PLES SFERA

PREMDA SE ODLUKA DA SE NA *Daphnis i Chloé* IZRAVNO NADOVEŽE I *Bolero* MOŽE ČINITI USTUPKOM PUBLICI, STAŠA ZUROVAC UPRAVO JE U TOM ZAVRŠNOM PRIZORU SVOJE PREDSTAVE DONIO PRAVU POANTU CIJELE BALETNE VEČERI

TRPIMIR MATASOVIĆ

Maurice Ravel / Staša Zurovac, *Daphnis i Chloé*, Hrvatsko narodno kazalište Ivana pl. Zajca, Rijeka, 22. svibnja 2010.

“**U** mističnim dubinama božanske nakane, njih dvoje su hibernirali u ledu skućene svemirske maternice...” Sudeći po upravo navedenom početku proslava Staše Zurovca za njegovu koreografiju Ravelovog baleta *Daphnis i Chloé*, nije slutilo na dobro. No, srećom, Zurovac je bitno bolji koreograf nego pjesnik, pa je tako njegova posljednje predstava u riječkom HNK-u Ivana pl. Zajca – za razliku od svog programskog teksta – sve samo ne pompozna i pretenciozna. Dapače, u polaganosti, ali ustrajno uzlaznoj putanji Zurovčevog koreografskog opusa ovo je dosad, ako ne najambiciozniji, onda gotovo nesumnjivo najuspjeliji projekt. U njemu, doduše, nema širokog zamaha njegove predstave *Danse macabre* ili duboke misaonosti (ali i ironije!) *Procesa*. No, upravo u tome i leži najveća kvaliteta *Daphnisa* – riječ je o predstavi koja ima jasnu, ali ne i predoslovnu poruku, a naracija je nadomještena tek naizgled nepovezanim nizanjem poetičnih prizora.

EROS BEZ THANATOSA Univerzalnost Longusovih mitskih ljubavnika u ovoj je predstavi i vizualno naznačena, transpozicijom zbivanja u – univerzum. U tom smislu, ključni element predstavljaju Nasine fotografija, na kojima se temelji glavnina video materijala što ga je pripremio Mario Lukanović. Kao kontrapunkt projekcijama – dakle, nešto što nije samo kontrastno, nego i nadopunjava – scenografija Žorža Draušnika kao središnje punktove ima dva pokretna mehanizma: satni i onaj fotografskog objektiva. Ovaj potonji, u kombinaciji sa svjetlom Denija Šesnića, može asociirati i na crvotočinu iz *Zvezdanih staza*, pogotovo kada iz nje dolazi Pan, kojeg je kostimografkinja Katarina Radošević Galić odjenula u kostim koji neodoljivo podsjeća na izgled borgovskih radilica.

Sve su to, međutim, izvanjske pojedinosti, koje, premda bitno pridonose poetičnosti Zurovčeve vizije, predstavljaju tek (relativno) konkretnu pozadinu (relativno) apstraktnim zbivanjima na pozornici. Naslovni junaci (u premijernoj ih podjeli plešu Vladimir de Freitas Rosa i Camila Izabel Moreira) ovdje su – kao i Pan i Syrinx (Andrei Köteles i

— KOMPLEKSNE SU RAVELOVE PARTITURE ZAZVUČALE KOMPAKTNO I TRANSPARENTNO, PRI ČEMU TREBA ISTAKNUTI BESPRIJEKORNO DOZIRANJE DINAMIČKE GRADACIJE U *Bolero*, NA ČEMU SE ZNAJU SPOTAKNUTI ČAK I NAJBOLJI ORKESTRI I DIRIGENTI —

Cristina Lukanec) – tek prvi među jednakima u nizanju prizora koji, u svojevrstom plesu sfera, razmatraju razne aspekte međuljudskih odnosa. Oni mogu, ali i ne moraju biti odnosi ljubavi i/ili mržnje, što je i inače prepoznatljiv topos u Zurovčevom opusu, iako ovaj put bez propitivanja arhetipskog binoma Eros-Thanatos.

Premda se odluka da se u sklopu predstave na Ravelovu partituru *Daphnis i Chloé* izravno nadoveže i njegov *Bolero* može činiti ustupkom publici, koji, k tome, nosi rizik usporedbe niza antologijskih koreografija tog djela, Staša Zurovac upravo je u tom završnom prizoru svoje predstave donio pravu poantu cijele baletne večeri. Jednostavno, ali učinkovito rješenje s kruženjem plesača na pokretnoj pozornici, naime, jasno simbolizira prethodno tek okvirno naznačenu ideju da pojedinac u svakom trenutku može biti ne samo dijelom univerzuma, nego i – sam ili u paru – njegovim središtem.

GLEDALIŠTE OKUPANO ZVUKOM

Iako nije u prvom planu, glazbeni je segment ove predstave jednako bitan, ali i uspješan, kao i onaj sceniski. Dok se u zagrebačkom HNK-u zahtjevnije baletne partiture najčešće reproduciraju sa snimki, u riječkom ustraju na živim izvedbama. Riječki je orkestar već bio zagrizao u nekoliko takvih *tvrdih oraha*, poput Bartókovog *Čudesnog mandarina* ili *Procesa* Berislava Šipuća. No, čak i u takvom kontekstu, *Daphnis i Chloé* predstavljaju jedan od najvećih mogućih izazova – čak i za simfonijske, a pogotovo za kazališne orkestre. Monumentalni izvodilački aparat se, zbog skućenosti prostora za orkestar, raširio i po ložama, dok je zbor bio smješten na galeriji. To je, doduše, zadalo dodatnog posla dirigentici Nadi Matošević, ali i stvorilo uvjete da zvukom ravnomjerno bude okupan čitav prostor gledališta.

Visoki standardi koje je dirigentica, ali i intendantica riječkog HNK uspostavila u svom orkestru dobili su ovom prilikom još jednu potvrdu. Kompleksne su Ravelove partiture (i *Daphnis i Chloé* i *Bolero*) zazvučale kompaktno i transparentno,

foto: Dražen Šokčević

pri čemu osobito treba istaknuti besprijeekorno doziranje dinamičke gradacije u *Bolero*, na čemu se inače znaju spotaknuti čak i najbolji orkestri i dirigenti. Ukratko, nova riječka plesna, ali i glazbena predstava zacijelo je jedan od kvalitativnih vrhunaca ove sezone, i to ne samo u Rijeci. Ako bude uvjeta (čitaj: novca) ovo je predstava koju bi svakako, kao ogledni primjer najviših umjetničkih standarda, trebalo pokazati publici i u drugih gradovima. Uključujući i Zagreb. **E**

PRIČE O KRUHU, PRIČE O GLADI

NAPISANA U TRADICIJI ANTOLOGIJSKOGA Mediteranskog brevijara i Druge Venecije, RAFINIRANIM, ŽIVIM, BUJNIM ESEJISTIČKIM STILOM, U KOJEM SE FRAPANTNA ERUDICIJA MIJEŠA S IRONIJOM I ZAIGRANOM IMAGINACIJOM, KNJIGA U SEDAM POGLAVLJA RAZVIJA BOGATU I ŠARMANTNU PRIPOVIJEST O HRANI KOJA JE TOLIKO OBIČNA DA JU SE NAJČEŠĆE I NE PRIMJEĆUJE

BORIS POSTNIKOV

Za početak, mali prilog mapiranju kolektivne memorije, iz sasvim osobne perspektive: ako postoji tisuće načina da se prepriča tranzicijsko razdoblje "ovih prostora", jedan od njih mogao bi biti i priča o kruhu. Prije devedesetih, u vrijeme "dekadentnoga socijalizma", izbor kruha na policama gradskih dućana i pekara bio je, čini mi se – dekadenciji vladajućega sistema usprkos – prilično siromašan: mogli ste kupiti crni kruh (njega su umirovljenici čekali u redovima od pet ujutro), polubijeli, bijeli – i to je, manje-više, bilo to. Dobro, bilo je svakojakih kifli, pogača, lepinja, pereca, peciva, tamo gdje sam živio i odličnih somuna, ali izbor je, u usporedbi s onim koji će ga zamijeniti desetak godina kasnije, ipak bio mršav. Jer, kasne su devedesete, a za njima i nulte, skupa s obiljem TV-programa, nepreglednim mnoštvom "3 u 1" sredstava za čišćenje i pažljivo brendiranim mogućnostima kreditnih akrobacija, u otežale potrošačke košarice smjestile pravu raskoš kruha: kukuruznog, raženog, sojinog, alpskog, ječmenog, prosenog, onoga od cjelovitog zrna, dijetalnog, makrobiotičkog, čistog, miješanog, sa sjemenkama, bez sjemenki... Kupovati onaj "obični", crni ili bijeli, sada je nekako passé – mjera prilagodnosti novim lifestyle trendovima postala je, hoćeš-nećeš, i vrsta kruha koji jedeš. A dijamant – nikad širi.

Ili, ipak?

— ENCIKLOPEDIJSKI UPUĆEN, STILSKI VIRTUOZAN, SLIKOVIT I DUHOVIT, PISAC JE NAJUPEČATLJIVIJI U ZAVRŠNOME AKCENTU, U POSLJEDNJEM POGLAVLJU, KADA PRELAZI U PRVO LICE PRIPOVIJEDANJA I KROZ INTIMNU ISPOVIJED OTKRIVA MOTIVE NASTANKA KNJIGE: ČETIRI "GLADNE GODINE" PROŽIVLJENE U DJETINJSTVU —

HUMANISTIČKI ZAHVAT "U 'globalnome selu' koje teži da bude jedno, kruh postaje – ajme – sve više jednoličan", govori u svojoj novoj esejističkoj knjizi *Kruh naš* Predrag Matvejević, mostarski, zagrebački, rimski, kozmopolitski – kako već hoćete – pisac, znanstvenik, intelektualac par excellence. Razlika je, očito, u perspektivi: Matvejevićeva se širi do iskona civilizacija – jer, "kruh je stariji od pisma" – i preko kontinenata, pronalazeći

danas, u vremenu naglašeno partikularnih identiteta, baš u kruhu onaj motiv koji nadilazi epohe, civilizacijske i kulturne krugove; utoliko, ova je knjiga, ma kako to staromodno i "prežvakano" moglo zvučati, u svome temeljnom zahvatu prožeta humanizmom.

Napisana u tradiciji antologijskoga *Mediteranskog brevijara i Druge Venecije*, rafiniranim, živim, bujnim esejističkim stilom, u kojem se frapantna erudicija miješa s ironijom i zaigranom imaginacijom, ona u sedam poglavlja razvija bogatu i šarmantnu pripovijest o hrani koja je toliko obična da ju se najčešće i ne primjećuje, nižući i ulančavajući običaje, rituale, navike, anegdote, predanja, izreke, poslovice – drevne i novije, poznate i skoro zaboravljene. Matvejević pažljivo promatra kruh, opipava mu koru i pupu, rekonstruira načine njegova pripravljanja i evocira užitak jedenja: od Mezopotamije, u kojoj su već razlikovali brojne vrste, preko Egipta, gdje su ga služili s "tekućim kruhom" – pivom – i ostavljali u grobnicama unutar piramida, uz mumificirane ostatke pokojnika, gdje je onda ostao očuvan tisućljećima, da bi ga danas izlagali u muzejima, preko Dalekoga Istoka, na kojem ga je stoljećima do zaborava potiskivala riža, antičke Grčke, u kojoj su o njemu pisali Eshil, Sofoklo, Aristofan, Hipokrat, Tefrast, staroga Rima, u kojem je dugo nastajao iz prvotnih kaša, pa siromašnoga Srednjeg vijeka, godina osvajanja

Novoga svijeta... U pripovijest se upleću brojne anegdote "male povijesti", potvrđene ili nepotvrđene: legenda o Rimljanima koji su pokolebali galske osvajače tako što su ih gadali tvrdim hljepčićima, pokazujući im da imaju dovoljno hrane i za najdužu opsadu, priča o hazarderskoj strasti Lorda Sandwicha koji se nije želio odvojiti od kockarskoga stola niti kako bi jeo pa je zatražio da mu komad kruha nadjenu govedinom, čuvena poruka Marie Antoinette gladnom pariškom puku (pri čemu je, čini se, carica ipak bila malo rafiniranija od napuljskoga trgovca Giovannija Vizenca Storacija koji je, dva stoljeća ranije, izglednjelom gomili poručio da, ako već nemaju kruha, jedu kamenje pa je i završio kamenovan – o čemu je u kapitalnim *Strukturama svakidašnjice* pisao Fernand Braudel)...

OD MORNARSKOG DVOPEKA DO SLATKE PATIŠPANJE Matvejević (p)opisuje najrazličitije načine na koje je kruh miješen, posluživan, pečen: pustinjski beduini peku ga na devinom izmetu, u sjevernoj Africi znali su ga prije pečenja

ostavljati na otvorenom, da upija sunce, monasi manastira na Svetoj Gori ponekad bi u potpalu ubacili grančicu brnistre, da mu da poseban okus. Sam popis kruhova koje knjiga spominje bio bi opsežno štivo: srednjoeuropske delicije i orijentalna peciva, suhi mornarski dvopek i tvrdi vojnički kruh, slatki pan di Spagna (kod nas: "patispanja") koji su Sefardi, bježeći iz Španjolske, odnijeli sve do Sarajeva i dalje, poseban dvopek od rogača koji su davali galijotima jer je "od njega izmet ostaje posve suh i tvrd" pa se potpalublje može lako počistiti, bez odvezivanja zatočenika i riskiranja njihove pobune: "Nečistoća bi se lako skupila i gurnula metlom u more a da pritom ne ostavi traga za sobom. Sjatile bi se ribe unaokolo i time nahranile. Mornari bi ih lovili malom mrežom ili udicom te pekli i blagovali s komadićem pravoga dvopeka, ne onoga od rogača".

Predrag Matvejević, *Kruh naš*; VBZ, Zagreb, 2009.

Iz Matvejevićeve knjige mogao bi se izvesti i opširan "leksikon kruha": pregršt je tu naziva na brojnim, mrtvim i živim jezicima, a etimološke rekonstrukcije otkrivaju, recimo, da sama riječ "kruh" dolazi odatle što se štruce nije sjeklo, nego lomilo, "kršilo", bile su "krhke" – slično kao u engleskom, u kojem riječ "bread" potječe od "to break". Rasplićući tkanje teksta, čitatelj nailazi i na nit koja na marginama "velike tradicije" svjetske književnosti otkriva stihove i odlomke posvećene u kruhu: u epu o Gilgamešu, *Ilijadi* i *Odiseji*, kod Dantea i Shakespearea, u romanima Goethea i Manzoniya;

— PUSTINJSKI BEDUINI PEKU GA NA DEVINOM IZMETU, U SJEVERNOJ AFRICI ZNALI SU GA PRIJE PEČENJA OSTAVLJATI NA OTVORENOM, DA UPIJA SUNCE, MONASI MANASTIRA NA SVETOJ GORI PONEKAD BI U POTPALU UBACILI GRANČICU BRNISTRE, DA MU DA POSEBAN OKUS —

priložene reprodukcije u boji, s druge strane, otkrivaju ga na Leonardovoj *Posljednoj večeri*, na platnima Velásqueza, Rembrandta i Van Gogha pa sve do Picassovih, Dalijevih i Malevičevih djela.

Naročito ekstenzivno zahvaća Matvejević ulogu kruha u raznim vjerama i religijama, listajući *Kur'an*, *Bibliju*, *Talmud*, ali i brojne apokrifne tekstove. U judaizmu i kršćanstvu, njegov je položaj poseban: *Stari zavjet* nalaže jedenje beskvasnoga kruha kao sjećanje na izlazak židovskog naroda iz Egipta pod Mojsijevim vodstvom, kada, bježeći pred progoniteljima, nisu imali vremena staviti kvas u tijesto. Oko beskvasnog i kvasnog kruha sukobit će se kasnije dva krila Crkve, to će biti jedno od pitanja koje će dovesti do shizme, stoljećima potom protestanti će oponirati učenju o transsubstancijaciji, pridavajući usporedbi kruha i Kristova tijela tek simboličku dimenziju...

NAJVAŽNIJE PITANJE A sve su ovo tek mrvice s trpeze, okrajci Matvejevićeve raskošnog teksta. Enciklopedijski upućen, stilski virtuozan, slikovit i duhovit, on je najupečatljiviji u završnome akcentu: tamo, u posljednjem poglavlju, prelazi u prvo lice pripovijedanja i kroz intimnu ispovijed otkriva motive nastanka knjige: četiri "gladne godine" proživljene u djetinjstvu, za vrijeme Drugog svjetskog rata, priču o ocu, odvedenome u njemački logor, gdje ga je mjesni svećenik nahranio kruhom, a otac, vrativši se nakon rata kući, poslao po sinu štrucu kruha zarobljenim i izglednjelim njemačkim vojnicima... Priče o kruhu prizivaju neizbježno priče o gladi: knjiga završava upozorenjem na zastrašujuću blizinu gladi danas, ovdje, u "razvijenom svijetu".

I stoga nije neobično što se tamo, među završnim stranicama, našao i citat velikog anarhista Pjotra Kropotkina, rečenica koju bi se moglo promovirati u *credo* knjige: "Pitanje kruha važnije je od svih ostalih pitanja". ■

Objavljeno na www.books.hr

TKO JE ZA KOLAČE?

ZBIRKA ESEJA OBUHVAĆA RAZNOLIKE TEME UJEDINJENE PREPOZNTALJIVIM STILOM KOJI ODLIKUJE ARGUMENTIRANA POLEMIČNOSTI

VIŠNJA PENTIĆ

“**U** schengenskom rajskom vrtu zamjetno je sve strašnije potonuće u primitivizam, od ubojstva i silovanja među londonskim i pariškim tinejdžerima do novoizumljenog skandinavskog rasizma. Imami usred carstva pozivaju na ubijanje nevjernika, imperij baca kasetne bombe na svatove, neki se zamataju maramama dok im drugi maramu trgaju, a aktivisti civilnog društva mašu zastavicama duginih boja i kušaju indijske specijalitete.”

MORALNA SAVJEST UZ KOKICE I PIVO Precizan je to prikaz suvremene nam stvarnosti što ga u završnom dijelu svoje iznimne knjige eseja *Melankolija imperija* iznosi Roman Karlović. A upravo se analizom naše suvremenosti bave najbolji eseji te uznemirujuće knjige. Roman Karlović rođen je 1976. godine u Rijeci gdje je pohađao talijanske škole da bi kasnije studirao na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Krajem devedesetih godina počinje objavljivati na radiju te u nizu časopisa u kojima izlaze brojni njegovi tekstovi o društvenim i političkim pitanjima, kao i osvrti o književnosti, na hrvatskom i talijanskom jeziku. Prevodi i književna i teorijska djela s nekoliko jezika. Njegove knjige uključuju zbirku eseja *Čudesni strojevi* (2008.) te izabrane hrvatske i talijanske drame *Oslobođenje Betulije i drugi dramski tekstovi*, objavljene prošle godine, kada objavljuje i knjigu *Melankolija imperija*.

— AUTORA POSEBNO TIŠTI SVEPRISUTNI SOCIJALNI ANGAŽMAN KOJI BI TREBAO OBAVLJATI FUNKCIJU MORALNE SAVJESTI IMPERIJA, KOJU ON STAVLJA POD NAVODNIKE, NAZIVAJUĆI VEĆ NA PRVOJ STRANICI AKTUALNE DEMONSTRACIJE CIVILNIH AKTIVISTA DRAŽESNO BESKORISNIM —

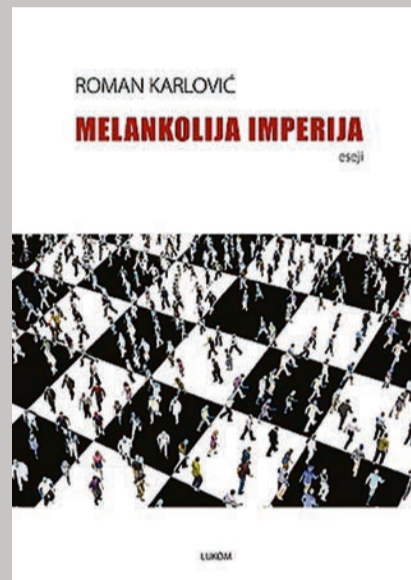
Tu zbirku od ukupno četrnaest eseja uokviruju *Preludij* i *Finale*, odnosno uvodni esej *Konzervativna revolucija: problemi legitimacije u kasnom imperijalizmu* te zaključni *Imperij i svatovi* iz kojeg je uzet i sam naslov zbirke. Između njih smjestila su se tri dijela knjige od kojih svaki donosi četiri eseja. Tekstovi su nastajali u razdoblju između 2003. i 2007. godine, a autor je većinu izvorno objavio u književnom časopisu *Republika*.

Uvodni esej, koji sačinjava *Preludij* knjige, jedan je od najzanimljivijih te se u njemu prikladno ocrtavaju njezine osnovne preokupacije. U uvodu autor odmah upozorava na teškoće s kojima se suočava onaj tko si danas uzima u

zadatak pisati o Imperiju, kako Karlović voli nazivati današnji svijet kapitalizma bez alternative. U tom izuzetno protočnom simulakrumu autora posebno tišti jedna njegova sve ustrajna karakteristika: sveprisutni socijalni angažman koji bi trebao obavljati funkciju moralne savjesti imperija, koju autor stavlja pod navodnike, nazivajući već na prvoj stranici aktualne demonstracije civilnih aktivista dražesno beskorisnim. Naime, svi ti aktivisti takozvanog civilnog društva sanjaju o miru bez imperijalizma, a takvo što, tvrdi autor, postoji tek u Disneyjevim crtićima. Imperijalizam je nužnost, a nijekati ga znači opozivati vlastito ishodište, ili kako to u fusnoti duhovito objašnjava autor: “Ljevičarski aktivisti vole se pomodno odijevati, no njihove traperice s etiketom sašila je radnica u Bangladešu za plaću od 7 funti mjesečno. Odlaze na rock koncerte za ljudska prva, no Bob Geldof, djed svih takvih koncerata, bio je glazbeni anonimus za sve dok nije došao na genijalnu zamisao da pokrene Band Aid, koji mu je bio odskočna daska u unosnoj karijeri. Aktivisti vole surfati internetom, no mreža je nastala prenamjenom američke vojne tehnologije u civilne svrhe i danas je pod sveopćim nadzorom tajnih službi. Žele svjetski mir i istovremeno mir u vlastitoj kući; to je strukturno nemoguće”. Imperij je realnost i nešto tako površno kao što je civilni aktivizam može ga samo strukturno osnažiti, a u većini slučajeva aktivizam je proizvod samog sistema kojim se održava njegova unutarnja dinamika. No, ono što zabrinjava i na što autor s pravom upozorava križanje je amoralne geopolitike s moralnim humanizmom. Živimo u čudnom intermezzu između povijesnih razdoblja koja su likovala nad truplima pobijedenih i onih koja će tek dobiti priliku pobijediti ubijajući (jer to je, kaže se u knjizi, “strukturni preduvjet mirnog suživota među demokracijama”). Naše pak vrijeme ne voli krv ljudskih žrtava te se doimlje osjetljivim na svaku patnju svog simboličnog Drugog. To funkcionalno licemjerje u konačnici pak uspješno zakriva svaki njegov trag u našoj svakodnevnicima koja ne smije biti narušena masakriranim tijelom ratnog zarobljenika. Takvi se prizori danas konzumiraju isključivo u okviru mnogobrojnih kulturnih manifestacija na kojima građani uz kokice i pivo prakticiraju svoju neupitno autentičnu moralnu savjest ugodno zavaljeni u meke naslonjače.

SENTIMENTALNI CINIZAM I IMPERIJALNA MELANKOLIJA Karlovićeva knjiga obuhvaća raznolike teme ujedinjene prepoznatljivim stilom koji odlikuje argumentirana polemičnost. U prvom dijelu nazvanom *Izgnani proroci* nalaze se eseji posvećeni europskim

integracijama te sekularnom fundamentalizmu, a uokviruju ih dva eseja posvećena piscima, prvi Orhanu Pamuku, a posljednji slovenskom piscu Vladimiru Bartolu. Slijede *Razoružani proroci* u kojima autor piše o decentralizaciji no-

Roman Karlović, *Melankolija imperija*; Naklada Lukom, Zagreb, 2009.

vih medija, *Da Vinciјevom kodu* Dana Browna te suvremenom školstvu i njegovim fenomenima. Autor među ostalim inteligentno kritizira nove metodičke trendove poput onog da se u nastavi koristi suvremena pop glazba. Posljednji dio knjige nazvan *Naoružani proroci* donosi četiri eseja posvećena problemu komunizma te njegovom ideološkom uobličavanju u našoj svakodnevnicima.

Knjiga završava apokaliptičnim *Finalom/Finaleom* koji duhom odgovara poetici Brechta i Weilla. U eseju nazvanom *Imperij i svatovi* razmatraju se mogući pristupi oporj suvremenosti, među kojima autor izdvaja sentimentalni cinizam i imperijalnu melankoliju kao jedine preostale samostilizacije u svijetu u kojem je znanje uteg, a ne moć. Prva od njih kao svoje najjače oružje nudi zluradi smiješak za promatranje apokaliptične predstave koja nas okružuje, dok se u drugoj varijanti, nakon što pustimo suzu nad tužnom nam sudbinom, možemo tek “povući u samostan navrh brda i prepisivati stare tekstove”. Pristupili mi imperiju zlurado ili turobno, u konačnici ne postoji način da izmaknemo “simulakrumu najveće slobode: apsolutne slobode apsolutnog neznanja”. Sjetimo li se slavnog bakroreza *Melankolija I* Albrehta Dürera nastalog 1514. godine, primijetit ćemo da joj oko pojasa vise novčarka i svežanj ključeva jer je u srednjovjekovlju tip melankolika bio shvaćen kao gramzovac i tvrdica. U skladu s modernim interpretacijama *Melankolije* suvremeni imperij

kod Karlovića utjelovljuje faustovsku nesavladivu ignoranciju, a novčarka i svežanj ključeva tek su neki od pogubnih rekvizita vladavine neznanja.

FESTIVALI GOLIH STRAŽNJICA Ispraznost svijeta melankoličnog je Demokrita svojedobno tjerala u smijeh, a danas takav humor iznaden iz komičnih suprotnosti na kojima svijet počiva ostavlja poveću knedlu u grlu. Nakon što se sa zluradim užitkom dobro nasmiјemo Karlovićevom opisu sveprisutnih i duboko površnih urbanih manifestacija koje naziva “univerzalnim festivalima golih stražnjica”, a nakon kojih ostaje tek “gomila kondoma” umjesto produhovljenja, u nama se polako i sigurno kristalizira želja za jednom drugačijom stvarnošću. Autor svoju knjigu, koju je u njoj oštro prozvani sistem lukavo proglasio najboljom knjigom eseja protekle nam godine, završava gorkom duhovitošću: “Oni koji vladaju bit će nedostižno moćniji, bogatiji, ugledniji i ljepši od nas, oni kojima se vlada bit će – isto tako nedostižno – gluplji, bezobrazniji, neobrazovaniji i veseliji. Kako je rekla jedna hrvatska spisateljica, “moja nemoć je svemirska. Pretvorimo to u našu snagu. Jedimo kolače”. Dijagnoza je Karlovićevom knjigom precizno postavljena, ono što sad očekujemo spasonosni je lijek za cinizam i melankoliju. Kolači su nam ionako, baš kao i indijski specijaliteti civilnih aktivista, odavno bez okusa. Poput na smrt bolesnog kralja iz narodne bajke možemo se tek nadati košulji sretnog čovjeka. **E**

— DIJAGNOZA JE PRECIZNO POSTAVLJENA, ONO ŠTO SAD OČEKUJEMO SPASONOSNI JE LIJEK ZA CINIZAM I MELANKOLIJU —

GLAČANJE ČIZAMA ŠAMPANJCEM

ESEJISTIČKO-BIOGRAFSKA ANALIZA STILA I ELEGANCIJE: URBANA HLADNOKRVNOST I BESPRIJEKORNA ODJEĆA PARADIGMATSKOG ENGLESKOG DENDIJA KOJI JE FORMIRAO MODERNOG MUŠKARCA

MIRNA CVITAN ČERNELIĆ

Ako jedan izdavač poseže za objavljivanjem djela pisanog prije 155 godina, očito je da je riječ o djelu koje nije nimalo izgubilo na svojoj aktualnosti i koje je i nakon toliko godina zadržalo otvorenost prema novim iščitavanjima. Kao djelo posvećeno jednom izrazito modnom fenomenu, i to fenomenu vezanom isključivo uz mušku modu, njemu se obično i pristupa iz kuta povijesti mode i kulture odijevanja. Ali, budući da su kultura odijevanja i moda fenomen iznikao i duboko ukorijenjen u društvenu zbilju, oni su, kao nositelji čitavog sustava vizualnih znakova, najjasnije zrcalo onoga što bismo mogli nazvati "duhom vremena". Želimo li razumjeti mehanizme koji pokreću današnji sustav odijevanja, valja nam okrenuti se prema tom stoljeću tako bremenitom proturječjima, tom stoljeću koje je, prema riječima Philippea Perrota, "iznjedrilo istodobno pojedinca i anonimnu masu, dendizam i uniformnost, distinkciju i konformizam" (*Les Dessus et les dessous de la bourgeoisie*, 1981.).

CRNA, BOJA UNIFORME DEMOKRACIJE

Fenomen izvornoga dendizma utjelovljena u liku Georgea Brummella, pripada vremenu velikih društvenih promjena započetih u 18. i nastavljenih tijekom 19. stoljeća: tehničke inovacije, ubrzana industrijalizacija, društveni nemiri koji dovode do Francuske revolucije i rušenja staroga poretka, preobrazili su svijet i postavili temelje novoga, građanskoga društva. Usponom građanina, njegovim naglim bogaćenjem, ruši se ne samo tradicionalni društveni poredak Ancien régime, nego i tradicionalni vrijednosni sustavi: aristokracija po rođenju ustupila je mjesto novoj "aristokraciji novca", koja postavlja i posve nove, strogo kodificirane norme ponašanja pa tako i odijevanja, suprotstavljajući se aristokratskim hijerarhijskim kodeksima i raskoši kojom se, izvanjskim znakovima, bogatstvom materije, boje, ukrasa, vjekovima obilježavao status. Nove vrijednosti temelje se na načelima jednostavnosti, korektnosti. Zahtjev za korektnošću uključuje i čistoću (međutim, ta se čistoća više odnosila na odjeću nego na tijelo), perfekciju kroja i kvalitetu tkanine, ali i posvemašnje gušenje kolorita. "Crno je uniforma demokracije", rekao bi Baudelaire. Težnja korektnosti rezultirala je i naglašenom krutošću cjelokupne odjevne kompozicije koja je za građanina izvanjski znak uspješnosti, samopoštovanja i dostojanstva. Najrječitiji znak dostojanstva bio je cilindar koji, kao dominantni akcent cijele odjevne kompozicije, svojom strogošću i krutošću postaje izrazitim znakom građanske korektnosti. Jedini element koji je donekle ublažavao dojam krutosti i strogosti bila je kravata kao žarišna točka cjelokupne kompozicije, i jedini element koji je dopuštao

unošenje note kreativne slobode i fantazije u odjevnu kompoziciju. (Ne čudi stoga obilje objavljenih rasprava o vještini vezivanja kravate, među kojima valja posebno izdvojiti *Traktat o umijeću nošenja i vezivanja kravate* koji je pod pseudonimom napisao sâm Balzac...) Što se tiče normi ponašanja, one se temelje na samokontroli, odnosno sposobnosti kontroliranja emocija, besprijekornom izgledu i držanju.

AKUMULACIJA VIZUALNIH ZNAKOVA

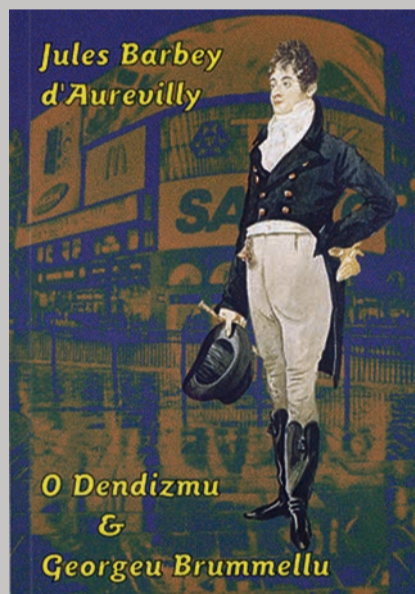
Afirmacija tih građanskih vrijednosti iznjedrila je posve novu figuru u povijesti odijevanja i ponašanja: lik dendija. Iako dendi gradi svoj lik na temelju tih vrijednosti, on se od njih istodobno i distancira. Njegovo nepristajanje na konformizam, njegov poriv za jasnom distinkcijom od društva, njegov kult individualnosti, kult fizičkog izgleda, u mediju odijevanja, pronašli su najadekvatniji izraz. Kao paradigmatički lik dendija, Brummell je i utvrdio osnovna načela dendizma: na planu odijevanja, osnovno je načelo jednostavnosti, odmjeritosti, istančanosti i minuciozne pažnje posvećene svakom pa i najsitnijem detalju: poznate su anegdote o glačanju čizama šampanjcem, višesatnim pokušajima vezivanja kravate u traženju idealnog nabora i čvora, u izradi rukavica koje savršeno prijanjaju uz ruku kao druga koža, a za koje je bilo zaduženo nekoliko majstora. Boja rukavice stvar je individualnoga izbora: Aurevillyjeva bijela, Baudelaireova ružičasta, Wildeova siva... (upravo je rukavica značajan detalj, kao barijera koja omogućuje uspostavljanje fizičke distance od ljudi). Istu perfekciju nameće i stilu života: okruživanje predmeta, kao što je kolekcija skupocjenog Sèvres porculana, kolekcija burmutica... Svom stilu ponašanja nameće odmjeritost, ističući pritom suzdržanu distancu od svijeta. U tom stavu nije teško prepoznati onu karakterističnu dendijevsku ambivalentnost: dvostruku težnju ka distinkciji: s jedne strane, distinkciju od uniformnosti i uniformiranosti građanske sredine, a s druge strane, osjećajem za mjeru, izrazitu distinkciju od onoga dijela građanstva (*nouveaux riches*) koje se, usporedno s akumulacijom bogatstva nastoji identificirati s "visokim" društvom pretjeranom akumulacijom vizualnih znakova prema logici: "što je više bogatstva pokazano, znači da ste bogati i dostojni poštovanja"... Taj sloj *nouveaux richesa* bio je omiljena meta karikaturista. Tako jedna karikatura pokazuje dva dendija u teatru i jedan od njih primijeti: "Čudnog li svijeta! Tko su oni napirlitani ljudi? "... "Pa to je porodica mojeg trgovca češljeva koji se obogatio..." "To sam i mislio. Ti su ljudi odviše bogati da bi bili *comme il faut*".

Ono što je Brummell ostavio u naslijeđe svim daljnjim generacijama dendija i ono što opstaje, od Byrona, Barbeyja,

Baudelairea, Wildea, sve do D'Annunzia, jest kult *individualnosti*, sposobnost uspostavljanja nadzora nad vlastitim tijelom, nad vlastitim fizičkim izgledom, sposobnost oblikovanja vlastitoga lika... To je ono umijeće koje je najbolje definirao Wilde: "Od svojega života učiniti umjetničko djelo".

IZVORI I TEMELJI SUVREMENOSTI

Riječ je tu ne samo o estetizaciji vlastitoga lika, već i estetizaciji vlastitoga života i vlastitoga okruženja, kojima dendi uspostavlja jasnu distinkciju i distanciran odnos prema društvu: "...biti jednostavan kako bi se distancirao od skorije vića, biti bogat kako bi se distancirao

Jules Barbey d'Aurevilly, *O dendizmu & Georgeu Brummellu*, s francuskoga preveo Yves-Alexandre Tripković; Modernist, Varaždin, 2009.

od običnosti, biti skroman kako bi se distancirao od pretencioznih, briljirati, kako bi se distancirao od beznačajnih, slijediti modu kako bi se distancirao od provincijalaca, ali ne slijediti novi modni krik kako bi se distancirao od polu-svijeta, biti korektan kako bi se distancirao od ekscentrika, biti 'prirodan' kako bi se distancirao od izvještačenih, biti aktivan kako bi se distancirao od nezaposlenih, i biti lijep, kako bi se distancirao od ljudi koji rade..." (Perrot). Valja tu napomenuti i još jednu distancu: distancu prema ženi, čime se dendi uklapa u mentalni sklop građanina 19. stoljeća: nasuprot muškarcu-subjektu, žena nije ništa drugo do objekt, statusni simbol uspješnosti muža. Ugušenoj individualnosti odgovara i ugušenost tijela slojevima odjeće, tijelo negirano i sputano krutim korzetom, kavezom krinoline ili raznih umetaka; odjeća prilikom

— DENDIZAM JE NAJBOLJE DEFINIRAO WILDE: "OD SVOJEGA ŽIVOTA UČINITI UMJETNIČKO DJELO" —

večernjih izlazaka postaje izlogom bogatstva. To je isti onaj odnos prema ženi koji je iskazao i Baudelaire u jednom stihu: "budi lijepa... i šuti...". Trebalo je proteći podosta vremena da paralelno s procesom emancipacije, popraćene oslobađanjem tijela, i žena asimilira neka načela dendizma, s asimilacijom muških atributa: tip *garçonne* i Coco Chanel, Dior koji nakon drugog svjetskog rata uspijeva pomiriti krajnje suprotnosti: strogost i perfekciju kroja muškoga odijela s mekim linijama ženskoga tijela; Yves Saint-Laurent koji odijeva ženu u muško odijelo, John Galliano koji reinterpretira dendijevska obilježja, prenoseći ih na plan suvremenoga modnog izričaja. Kao fenomen ugrađen u same temelje zdanja našega doba, dendizam je tijekom gotovo puna dva stoljeća zadržavao otvorenost prema propitivanjima u kontekstu vremena. Pitanje o mogućnosti dijaloga s tim segmentom prošlosti i te kako može biti aktualno u sadašnjem trenutku, u okvirima posve novog suvremenog društva koje je Gilles Lipovetsky (*Paradoksalna sreća*, Antibarbarus, Zagreb, 2008.; prijevod Jagode Milinković) definirao kao "hiperpotrošačko društvo" u kojem je sveopća "emocionalizacija potrošnje *Homo consumericusa*" u golemom raskoraku prema vrijednostima i normama na koje se poziva dandy: racionalnost, jednostavnost, korektnost, odmjeritost... A upravo taj dijalog mogao bi upozoriti na domete poremećenih vrijednosnih kriterija kojima je izložena naša svakodnevnica.

Stoga i obraćanje izvorima i temeljima suvremenosti, koje nam donosi ova knjiga, od dragocjene je koristi u uspostavljanju tog dijaloga. ■

FABRIKA KNJIGA

Olivera Batajić i Jana Oršolić

27-29. 5. 2010. Booksa, Zagreb

HUMANISTIKA U TRANZICIJI

28. 5. 2010. Filozofski fakultet, Zagreb

Nenad Dimitrijević, Dean Duda, Predrag Brebanović,
Dejan Jović, Nenad Veličković, Boris Gunjević, Viktor Ivančić

“Fabrika knjiga” je osnovana u oktobru 2003. godine, mada njene edicije “Reč” i “DANI NOĆ” postoje već deset godina. Knjige koje ova izdavačka kuća objavljuje uglavnom su posvećene uzrocima, posledicama i društvenim implikacijama kolapsa Jugoslavije i etničkih sukoba koji su potom usledili. “Fabrikina” izdanja pripadaju različitim žanrovima (od poezije i proze, preko publicistike i esejistike, do sociologije i antropologije), a opisuju kontekst i pružaju analitički okvir za razumevanje tranzicijskih procesa, koji oblikuju živote ljudi već dva desetleća. Među publikacijama “Fabrike knjiga” je i časopis Reč – posvećen književnosti, kulturi i društvenim pitanjima.

Četvrtak, 27. 5. u 18.00
BOOKSA, FABRIKA U BOOKSI

Otvoranje izložbe Jane Oršolić i Olivera Batajić Sretenović:
Korice u nastajanju (izložba korica za knjige “Fabrike knjiga”)

Razgovor o novim knjigama “Fabrike knjiga”:
Viktor Ivančić, “Zašto ne pišem i drugi eseji”
Nenad Veličković, “Dijagnoza – patriotizam”
Boris Gunjević, “Raspeti subjekt”

Razgovor sa autorima vodi Dejan Ilić, urednik u “Fabrici knjiga”

Petak, 28. 5. u 12.00
FILOZOFSKI FAKULTET, HUMANISTIKA U TRANZICIJI
serija predavanja autora “Fabrike knjiga”

Nenad Veličković (Filozofski fakultet, Sarajevo):
“Zloupotreba književnosti u obrazovanju”
Predavanje će biti posvećeno interpretaciji u nastavi, i tome kako, kad interpretacija izostane, književnost lako bude zloupotrebljena.

Predrag Brebanović (Filološki fakultet, Beograd):
“Književnost kao Biblija”
Tema izlaganja biće odnos biblijskog i književnog kanona.

Boris Gunjević (Teološki fakultet “Matija Vlačić Ilirik”, Zagreb):
“Duhovne vježbe protiv Imperija”
U kratkom izlaganju pokazaće se kako svaka kritika kapitalističke racionalnosti mora biti teološka. Ukoliko je kapitalizam religija, onda jedino religija može ponuditi radikalnu kritiku kapitalizma. Ukoliko je kapitalizam istovremeno tehnologija želje, jedino što nam preostaje jest iscjeljenje želje koje nudi teološka praksa duhovnog vježbanja u obliku **paideie**.

Dejan Jović (Univerzitet Stirling; Fakultet političkih nauka, Zagreb; glavni analitičar Ureda predsjednika Republike Hrvatske)
“EU-eropeizacija Balkana i/ili balkanizacija Europe? Nove kontroverze u konstrukciji Drugog”
Govoriće se o uticaju zajedničkog historijskog nasleđa bivših jugoslovenskih republika na njihovu integraciju u Evropsku uniju.

Nenad Dimitrijević (Centralnoevropski univerzitet, Budimpešta):
“Masovni zločin, kolektivni identitet, i odgovornost”
Izlaganje je fokusirano na pitanje da li se svi članovi nedobrovoljne grupe (nacije) trebaju smatrati odgovornim za zločin počinjen u njihovo ime.

Viktor Ivančić:
“Kako mediji lažu govoreći istinu”
Predavanje će biti o etičkim pitanjima sa kojima se suočavaju novinari u državama u tranziciji. U središtu pažnje naći će se pitanje: zbog čega je faktografska preciznost najčešće u službi dezinformiranja?

Dean Duda (Filozofski fakultet, Zagreb), Predrag Brebanović, Dejan Ilić
“Nasleđe Svetozara Petrovića”
Profesor Svetozar Petrović (1931-2005) predavao je u Zagrebu, Novom Sadu i Beogradu. Svojim tekstovima i pedagoškim radom presudno je oblikovao više generacija studenata književnosti. “Fabrika knjiga” objavila je sabrana dela profesora Petrovića u pet knjiga, a razgovor će uglavnom biti posvećen dvema koje se prvi put pojavljuju pred čitaocima (“Spisi o starijoj književnosti” i “Pojmovi i čitanja”).

HEINRICH BÖLL STIFTUNG
JUGOISTOČNA EVROPA

Predstavljanje “Fabrike knjiga” u Zagrebu pomogao je Heinrich Böll Stiftung.

GUERRILLA GIRLS
Branko Vučićević

Jedan američki SF pisac izmislio je 1953. godine društvo čiji je glavni neprijatelj knjiga* te se knjige i čitaoci spaljuju bačicama plamena.

Dabome, stvarnost je lukavija od SF romansijera: isti ili veći efekat uništavanja postiže se hiperprodukcijom knjiga-đubreta. (Hiperprodukcija đubreta osnovna je funkcija današnjeg čoveka. Otud, bujanje sveopšteg đubrišta. Tehnološko đubre, đubre-politika, đubre-filosofija, đubre-religija, đubre-umetnost...)

Kad stvari tako stoje, prirodno je roditeljski se zabrinuti za Oliveru i Janu.

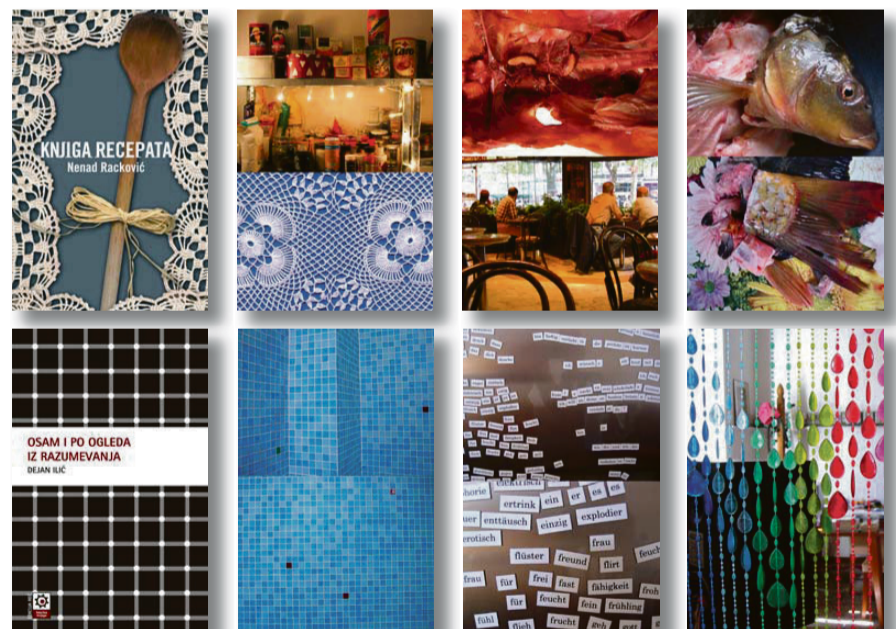
Zar nisu mogle da se profesionalno preorijentišu?

One oblikuju knjige, te arhaične, tehnološki prevaziđene artefakte. Njihovi proizvodi su čisti, elegantni, lišeni lažnog luksuza, često oštroumni. Po koricama se može proceniti knjiga (što je, po Dejvidu Karsonu, znak da je dizajner dobro obavio posao). Bile toga svesne ili ne, O&J su gerilke.

Stvaraju i održavaju slobodnu teritoriju pred invazijom sila đubreta. Naravno, đubre će trijumfovati – što ne znači da je otpor besmislen.

One (sa Brehtom) poručuju:
Knjiga je oružje – uzmi je u ruku!

*Neposredna inspiracija za Bredberijev roman **Fahrenheit 451** bilo je marktijsko čišćenje biblioteka od antiameričkih knjiga, ali autor je imao na umu i bogatu plamenu tradiciju knjigoklastije: lomače Svete Inkvizicije, nacističke rituale spaljivanja knjiga na trgovima (da se nauk lako primao svedoči lokalni knjigoklast: „Nama Srbima, ako je stalo da iz duha otklonimo bolesne klice, tu je knez Mihailov spomenik, tu su Teražije, a šibica imamo dosta”, **Obnova**, Beograd, 17. novembar 1941)... Moglo bi se ređati bez kraja: od paljevine biblioteke u Aleksandriji do veselih vatraca Sarajeva i Bagdada, od onog legendarnog kineskog cara-knjigomrscra do Maove Kulturne revolucije itd. itd.

Olivera Batajić

Jana Oršolić

Nada Gašić, Voda, paučina

VODA KAO PROLOG Krenula su govorkanja da od Slovenije pristižu velike vode, oprezniji su pomnije slušali starije kako upozoravaju da je *Sava već jednom skorom odnesla pol Zagreba*, bilo je i onih koji su odlazili na obalu i vraćali se uznemireni prizorom balvana što su na prijetećoj vodi munjevito nestajali ispod mosta, ali kako te, koji provjeravaju rijeke, nitko ne uzima ozbiljno, sve se svelo na to da su stanovnici po južnim dijelovima grada četiri tjedna gazili blato po neasfaltiranim uličicama, a oni u centru nervozno otvarali kišobrane i strepili za svoje šušakve.

Ranih šezdesetih vijesti su uglavnom smirivale ljude onda kad ih je trebalo pozivati na oprez, a uzbunjivale kad im je moralo biti svejedno pa se tako znalo sve o Lumumbi i sudbini kongoanske djece, plakalo se za Kennedyjem, tužan je kraj nesretne Lajke uznemirivao snove Zagrepčana, ali se sve do večernjih sati 25. listopada 1964. godine na radiju nije mogla čuti ni riječ o tome da je velika voda zaista nadomak Zagrebu. No, i tada, kad su konačno objavili da *postoji mogućnost izbijanja podzemnih voda u podrumima rubnih dijelova grada*, ljude je više zabrinulo to što je povremeno nestajalo struje i zbog čega je bilo više nego izvjesno da se u društvenim prostorijama i po rijetkim kućanstvima u kojima je već bilo televizora, neće moći gledati epizoda serije *Bonanza*.

Te noći Trešnjevka nije utonula u mrak, jednostavno zato što od samih početaka nicanja tog kvarta, ona iz mraka nikada i nije bila izišla. Ugašene ulične svjetiljke i svjetlomrcanje nasreću nikad odbačenih petrolejki, samo su pridonosili osjećaju vlažne hladnoće pa se naselje dekama i poplunima pokrilo do zuba.

Do ponoći, ničiji koraci nisu se čuli. Blato je jelo i zvuk i otisak.

Dva sata iza ponoći, vezani psi već su bijesno trgali lance, a oni slobodni nasrtali na ograde, netko je izišao na kišu i jauknuo u noć, netko je pokucao na susjedova vrata, netko je zazvao mamu, netko je prokleo i Trešnjevku i kmicu. S autoputa prema Ljubljani plavo milicijsko svjetlo je zasjeklo mrak i začuo se nerazumljiv glas iz megafona. Da je glas bio razgovjetniji, ljudi bi doznali kako se *zbog predostrožnosti pozivaju stanari da napuste podrumске i prizemne prostorije*; ovako, samo su smeteno registrirali udaljenu sirenu koja je pozivala na uzbunu i tek se poneko od starijih na trenutak zamislio nad činjenicom da čovjek začuđujućom i ničim neopravdanom brzinom zaboravlja i namjenu i svrhu tog neprirodnog zvuka.

Jedino se nisu čula crkvena zvona, koja su, otkad je svijeta i vijeka i Zagreba, za svake poplave zvonila na uzbunu. Nečija je ruka možda i krenula da povuče užu pa zastala preplašena strogim propisom o oglašavanju crkvenih zvona, ili nije ni povjerovala samoj sebi da će veliki povodanj zadesiti grad Zagreb i ugroziti živote i imutak svekolike pastve.

Ana Firman pridigla se na krevetu i, spustivši noge, naslijepo pokušala pronaći papuče. Da je i bilo svjetla, ona od trbuha ne bi mogla vidjeti svoja stopala. Uostalom, već više od mjesec dana nije to ni pokušavala. Muž se nije budio i žena ga je, napola okrenuta, protresla uhvativši ga za rame. Skočio je.

– Jel počelo?

– Molim? Nije. Nekaj se događa vani. Odi vidi kaj je.

Zdravko Firman navukao je hlače preko pidžame i u hodniku prebacio kaput preko leđa. Nije se osvrnuo na ženino:

– Kišobran!

Ana je čula muža kako razmjenjuje kratke, ubrzane rečenice sa susjedima, čula je i psovku koja nije bila namijenjena nikomu i povik koji se, iako bezimen, odnosio samo na nju.

– Ustani se, ustani se!

Nije odmah reagirala svojim vanjskim tijelom, ali je po intonaciji njegova glasa onim drugim, unutarnjim, precizno odmjerila količinu opasnosti.

A Katarina, to njezino unutarnje tijelo, pritajila se u trbuhu.

Muž je s vrata vikao na ženu:

– Ana, daj se obleci, idemo! Sava je probila nasip! Ide na nas! Brže...

Žena je spustila ruke i sjedeći počela zavrtati spavačicu kako bi je lakše prevukla preko glave.

– Ana, prek spavačice navleci sve kaj možeš, nemamo vremena. Držal bum ti bateriju da bolje vidiš.

Zasljepljena snopom baterijskog svjetla spustila je glavu držeći rukama krajeve spavačice. Noge su joj jedva dopirale do poda, trbuh joj se oslanjao o koljena, glava, koja kao da i nije imala vrata, ležala je na tom trbuhu i njezinom se mužu učinilo da je ukorio sramežljivo, predebelo dijete. Preplavio ga je nepoznat osjećaj sažaljenja, prišao joj je i pomilovao je po glavi. Spustio je baterijsko svjetlo.

– Nemoj se bojati. Samo kaput...

– Ne bojim se.

Podigla je glavu.

– Posvetli mi torbu za rodilište, kraj nahtkasla je.

Ustala je prilično sigurno i lijevom rukom dohvatila torbu. Nakratko se uznemirila zbog nervoznog šaranja baterijskog svjetla i, skupljajući vjede, prešla pogledom po prostoriji. Sve, apsolutno sve u toj sobi bilo je nužno za život ukućana, naročito djeteta koje se svakog časa trebalo roditi, i ništa, baš ništa se nije smjelo smočiti pa je, osjetivši da je posve svejedno čemu će dati prednost u spašavanju stvari, Ana Firman s noćnog ormarića podigla staklenu figuricu harmonikaša s kojom će napustiti svoj dom.

Muž je već stajao na pragu, netko je vikao na njega *levo, Zdravko, jebemu, levo mi posvetli* i snop baterijskog svjetla u histeričnim je trzajima napustio hodnik. Miješali su se bijesni glasovi; čulo se dozivanje, *Viiilim, Viiilim*, dječji plač koji nije izazivao sažaljenje, već je unosio paniku, ženski glas koji je opominjao dragoga Boga da konačno pomogne, i psovka muškarca koji je šakama udarao o kućna vrata zazivajući nagluhe, zločeste Zgorelce, s kojima čitavo desetljeće nitko u susjedstvu nije ni riječ progovorio. Upravo zbog izvikivanja tog prezimena, Ana se konačno uspaničila, ali ne toliko da bi ispustila staklenu figuricu. Premjestila ju je u lijevu šaku kojom je držala torbu, desnu je podigla prema vješalici i u mraku napipala obješenu odjeću; uzdrhtala ruka više nije imala vremena provjeriti što je to dohvatila. Nije se usudila spustiti torbu na pod, samo je to što je prvo napipala prebacila na jedno rame, ne dosegnuvši drugo. Brižno je vratila staklenu figuricu u desnu šaku.

Do praga joj je trebao doslovno korak. Ispruženom rukom uspjela je dotaknuti muža. Prišla mu je i spustila lijevo rame da joj prebaci krilo ogrtača. Kao da se uplašio da je do kraja ne uspaniči, nije ju ni zagrlio, samo se čvrsto dohvatio njezinog mekog revera.

– Sve sam se dogovoril. Ideš s Ožboltima, ja bum samo hitil neke stvari na tavan i dodem za vama.

– A kam ja idem?

– Prvo na suho, posle te budu otpelali u Petrovu, u rodilište, tam si najsigurnija. Dodem za tobom.

– Nemoj dugo.

Nije vikala, nije šapnula *ne idem bez tebe*, nije se zapravo ni osvrnula. Bila je apsolutno sigurna da je neće izdati.

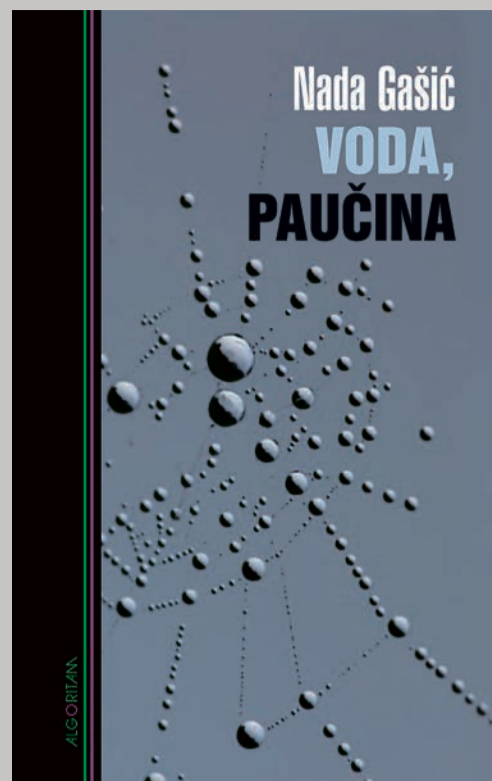
Muž je već vikao prema Ožboltu:

– Slavek, pusti Zgorelce, ja bum posle sa sekirom po vratima, daj primi Anu!

Žena je oprezno iskoračila iz kuće i ugazila u plitku vodu. Da je mogla vidjeti svoje stopalo obuveno u šlapu, ugledala bi vodu u pokretu, koja je, kao živ stvor, okruživala, njušila nogu, i stala je ispirati prije no što će je proždrijeti.

Spustila se niz stubu, niz tu jednu jedinu trešnjevačku štengu koja zapravo nikada nije ni bila postavljena kao ispomoć za izlazak i ulazak u prizemnicu, već kao znak da si, podigavši nogu, napustio vanjski svijet i ušao u zaštitu kuće, ili kao znak da si, spustivši se za tu jednu stepenicu, izišao na milost i nemilost ulice. Stuba joj se učinila višom no što ju je njezina noga upamtila, širom no što je bila, pa je Ana Firman povjerovala i toj štengi da je neće izdati. Zadržat će vodu.

Ne znajući što ima na sebi, izišla je iz svoje kuće ne u ogrtaču, već u radnoj kuti prebačenoj preko spavačice, sa staklenom figuricom harmonikaša u desnoj šaci, a u lijevoj, s novom kariranom torbom kupljenoj u trešnjevačkoj Nami, u koju je, pripremajući se za rodilište, spremila dvije nove spavačice, ružičasti štepani

Ulomak iz novog romana Nade Gašić, *Voda, paučina* koji će se uskoro pojaviti u nakladi zagrebačkog Algoritma

NADA GAŠIĆ rođena je 27. listopada 1950. u Mariboru. Živi u Zagrebu gdje je u vrijeme poplave 1964. pohađala Osnovnu školu Kate Dumbović koja danas nosi ime Julija Klovića. Maturirala je u trešnjevačkoj IX. gimnaziji u vrijeme dok je stanovala na Savskoj cesti. Sve ostale diplome stekla je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu i Karlovom univerzitetu u Pragu. Predavala je, prevodila, bavila se uredničkim i leksikografskim poslovima, a 2007. objavila je roman *Mirna ulica, drvored* koji je Društvo hrvatskih književnika nagradilo kao najbolju debitantsku knjigu te godine.

najlonski šlafrok prošvercan iz Italije i kupljen ispod ruke, sapun u svijetloplavoj plastičnoj kutijici, keficu za zube s crvenom, prozirnom ručicom u istoj takvoj kutijici, kalodont s okusom jagode, zeleni češalj, malu Soleu, dva nova ručnika i nužnu opremu za bebu.

Sve druge stvari koje su ostale u njezinoj sobi i u njezinoj kući, nisu se smočile, već su netragom nestale u savskoj vodi koja je u noći sa 25. na 26. listopada 1964. godine poplavila južne dijelove Zagreba, u kojima je živjelo 180 000 stanovnika, i koja je srušila ili oštetila 8676 kuća te odnijela živote 17 naših sugrađana.

Među njima i oca Katarine Firman, poslije udane Horak.

STOLJEĆE: 21.

GODINA: 2009.

MJESEC: LISTOPAD

DAN / NOĆ: 25./26.

VRIJEME: 20 SATI, 48 MIN

PRVI KAMEN, PRVI VAL

\$ MUTNI NAJLON Prestao je drmusati i šamarati ženu, ali je još držao njezino tijelo na kojemu se glava neprirodno objesila. Čovjeku se učinilo da će se koža na ženinu vratu svakoga časa rascijepiti pa je gadljivo ispustio tijelo i ono je, udarivši o kožni kauč, proizvelo ružan zvuk. Dlanove je obrisao o bedra pa je, osjetivši vlastitu dlakavu i mokru golotinju, odmaknuo šake i, kao mjesecar, ispruženih ruku otišao do kupaonice. Otvorio je slavinu iznad umivaonika i lijevu ruku podmetnuo pod vodu. Prekrivši tijelom umivaonik, desnom se oslonio o ogledalo i tako prekrpio svoje lice. Promijenio je položaj i oprao desnu ruku. Zatim je spustio obje ruke pod slavinu i u zdjelici koju su tvorile šake promatrao vodu kako stvara vrtlog. Pognuo se u struku i ugurao nakrivljenu glavu u tijesan prostor između umivaonika i slavine. Mlaz mu je udarao u uho i, osim tog snažnog udaranja vode, izgubio se svaki zvuk vanjskoga svijeta. Postalo je bolno i čovjek je izvukao glavu, oprezno, kao iz procijepa. Nije se obrisao, samo je otresao kapi. Neko je vrijeme nepokretno stajao. Zatim se vratio u sobu, prišao kauču i pogledao golo žensko tijelo. Glava je, kao prišivena na tijelo kojemu ne pripada, ležala nekako samostalno i postrani, i on više nije dvojio da je to tijelo mrtvo. Više i nije bila žena. Bilo je tijelo. Otišao je do stola na kojemu je stajao njegov isključeni mobitel. Uključio ga je. Pogledao je palac kojim je poslao poruku. Zatim je otvorio šaku i rub zaslona mu je pokazao da je točno 20 sati i 55 minuta. I šaka je, kao i palac, bila mirna. Osjetio je da će sve biti dobro. Moralo je biti.

25 minuta kasnije:

- Ništa me ne pitaj.
- Ne pitam.
- Bilo je slučajno.
- Nikoga ne zovemo, jel tako?
- Sam znaš.
- Idem po najlon u garažu.
- Da ti pomognem?
- Ne. Obucite se.
- Vidi mene golog... Totalno sam se izgubio.
- Ne izlazite iz sobe. Nisam sam u autu.
- Jesi ti normalan?
- Ne izlazite iz sobe. Znam šta radim.

Čovjek je ostavio golog muškarca, izišao iz kuće, prišao automobilu, otvorio vrata i nekom na stražnjem sjedalu rekao da se ne miče i ne osvrće. Podignuo je vrata prtljažnika, izvadio iz njega kožne rukavice i navukao ih. Zatim je otvorio garažna vrata, ušao u garažu i pokupio smotak debelog najlona. Nije ga tražio, dobro je poznavao prostor. Prošao je kroz unutarnja vrata do stuba kojima se popeo na hodnik što je vodio do sobe s otvorenim kaminom, kožnim kaučom, golim tijelom na njemu i već obučeni čovjekom u fotelji. Nije mu rekao ni riječi. Spustio je najlon na kauč, tijelu ispod nogu. Pokupio je razbacanu žensku odjeću i držeći je smotanu u lijevoj ruci, desnom žaračem potaknuo vatru u kaminu. Ubacio je odjeću. Vjerojatno je zasmrdjelo, ali čovjek nije okretao glavu. Pričekao je da izgori zadnji komadić tkanine. Zatim je prišao kauču. Najlon je razmotao i spretno ga podmetnuo pod tijelo pa ga objema rukama okrenuo na stranu kako bi ga lakše umotao. Nakon samo jednog omatanja tijelo je sličilo smotanom tepihu, ali je baratanje njime bilo teže. Golemi čovjek je dahtao. Valjkasti je teret jedva prebacio preko ramena. Došao je do vrata i stao. Nije se okrenuo nepomičnom, odjevenom čovjeku, ali se dobro čulo što je rekao.

- Jesmo li sad kvit?

Čovjek je kimnuo.

- Jesmo. Kud ćeš... s tim?

- Bolje vam je da ne znate.

Trebalo mu je nešto više vremena da side. Za njega teret nije bio težak, ali je bio nespretni za nošenje. Izišao je istim putem, kroz garažu, zatim prišao otvorenom prtljažniku čija su vrata, kao golemi zaslon, prekrivala stražnje staklo automobila. U autu se nitko nije pomaknuo. Olakšano otpuhnuvši, ubacio je tijelo u prtljažni prostor kao da strvinu ubacuje u raku. Teško je udarilo. Automobil se samo malo zatrešao. Bila je to moćna mrcina od automobila.

Vrata gepeka reagirala su na naredbu, zaklopila se nečujno, onako kako to tvrde u reklamama.

Čovjek je daljinskim zatvorio vrata garaže, odmjerenim koracima došao do prednjih vrata automobila, sjeo na mjesto vozača, vezao se, okrenuo ključ i pokrenuo motor. Nije se osvrnuo ni na stražnje sjedalo gdje se netko skutrio, ni na šumom okruženu kuću, koja je polako nestajala u ogledalu retrovizora.

23 minute kasnije:

- Zašto voziš prema školi?
- Zaveži.

*** **E**

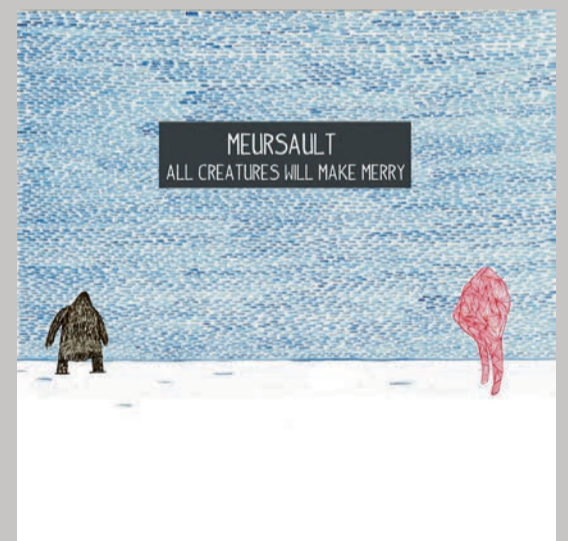
Novi roman *Voda, paučina* Nade Gašić, najzagrebačkije spisateljice, počinje s legendarnom poplavom Zagreba 1964. godine, dramatičnim opisom evakuacije stanovnika naselja Trešnjevke i nadiranja vode koja sa sobom donese i balvane i smeće i smrti, uvuče nas u svoje virove i ponese u dubine, zavrti i preplavi, sve dok nas kraj romana ne izbaci na svoje tvrde korice, kao brodolomnike, iscrpljene od njegova intenziteta, samozagledane i – ako je u nama iole ukusa i samokritičnosti – katarzično ispražnjene i ispunjene.

Malo je romana koji bešavno spajaju različite žanrove u harmoniku, pardon, harmoniju. U ovom romanu naći ćete bajke, ispovijedi, struju polusvijesti, materijale skinute s interneta, psiho-profile ubojica... sav onaj materijal od kojega se život u njegovoj punini i složenosti i jezičnom šarenilu sastoji. Materijal koji je visoko artifičijaliziran, e da bi se priveo dubini realiteta.

No, to je sve samo carsko carevo ruho ispod kojega se krije priča koja razgoličava; priča o *escortnoj* prostituciji, o žrtvovanom djetetu, o tri sestre, raspadnutim obiteljima, o vjenčanju i sprovodu, zdravoj hrani i nezdravim idejama, o retardiranom čovjeku Dečec Damiru i Djevici Mariji, kvartu – Trešnjevki – o mafiji i politici, policiji... ako već treba sve to reći u jednoj riječi: o Gradu (i Svijetu?), pomalo kiklopskom, pomalo Kirkinom.

Opet, ni širok pojam Grada ne zahvaća dovoljno duboko u ovaj roman pa ako ćemo pokušati ići pravo, zanemariti sve meandre i pritoke koje život znače, riskirati opasnost banalnosti, smijemo reći da je ovo roman o – krivnji. A s krivnjom se teško nositi, kao i s oprostom, kao i sa zaboravom. Sve što vrijedi je teško. A ovaj roman je ono najljepše i najteže; kraljevski baldahin protkan zlatom koji, padne li na spavača, ugušit će ga. (K.L.)

KAPETAN KOMA PREPORUČUJE

Meursault

All Creatures Will Make Merry jedan je od najboljih albuma ove godine (nakon svibnja ionako dolaze samo lipanj i ostali glupi mjeseci), a stvorio ga je škotski bend nazvan po glavnom liku Camusova *Stranca*. Vole ih opisivati kao *lo-fi*, grubu verziju Arcade Fire, pa ako vas to može privući, još bolje. Zaista je riječ o bogatom, orkestralnom zvuku, uzvišenim crkvenim vokalima i zanosu prekopiranom s oluja i zemljotresa. Svaka je pjesma neki ritual – za prizivanje ljubavi, tuge, bijesa, ruševina ili duhova. Čak se može čuti nešto nalik na pastoralne gajde, a frontman Neil Pennycook zaziva zemaljske i nebeske sile, zove samoga sebe vojskom i kraljem. No onda se čuje bendžo, i to kao da ga donose vjetrovi neke stare gramofonske ploče, i neki stihovi o “sahranjivanju živih”: “*you’ve been such a disappointment from the moment that we died / and we will descend from the sky / and we will bury you alive*”. Da bi potom sletjela neuštimana himna, poput kvartovskog andeoskog nabrijavanja za nogometnu utakmicu, samo što je ovdje riječ o nabrijavanju za snježnu oluju ljubavne propasti. Strašno pretenciozno a opet kao da je sve samo velika šala - ekstatično, tmurno, zločesto i zabavno istovremeno. — **Zoran Roško**

Slavko Jendričko,

Hrvatski crnac

Opipljivo nigdje

Tako malo znam
o čaju što ga
uživajući pijuckam.

Izabrao sam te
transcendentirati.

U sadržaju šalice
gdje odmara i smrt.

Najprije me izdvaja
erekcija zatim vlažnost.

Ona će zasajiti krovove
poput blagoslovljene kiše.

Poslije nje mirisi
cvjetova južnog voća;

U lovu na naranče
bliži sam požaru
sve opipljivijem nigdje.

Ovdje

Na tijelo sam
navukao oklop
i naučio ga pisati:

Počinje se krepko
sjećati
i ne ubija se:

Ne zna priznati krivicu
da bar malo bude molitva:

U medijskoj stepi
slijepa strepi
naša privatnost.

Sve dok nisam udomaćio
munje
u shizofrenim stanjima svijesti.

Novi porod

Nakon kraćeg boravka
cvrkut mi je izletio
iz vrećice cimeta;

Doma sam
u plućima krošnje.

Ne zobljem
državnu pšenicu.

Kljunom kljuckajući
ispod kore crve
sebi uglazbim znanje:

U srcu servera
opet sam
rodio sjenicu.

Povijest gena

Virtualan sam čovjek
imam problema
s prijenosom emocija.

Proljeće koje sam ti
upravo mejlao
stići će do tebe
u zimskim haljinama;

Ohladjeni sam potomak
toplokrvnog Kelta.

Znojeći se u kupskoj
sojenici svjetloću je
oplodio lijepu Slavenku.

Ne ostavljaajući
otisak prsta
u izmaštanoj povijesti.

Apstraktna konstrukcija

Od Straussa
do Crnog mora.

Počinje ljepota
blagoslovljenih umobolnica.

Sol za doručak
izjeda
anarhičnu notu.

Pobožno se slušaju
umnoženi
glasovi valova.

Noktima izbuše
nasipe
između galaksija.

Plodni da ispišu
estetiku djece.

U zatvoru 20 sunčanih dana

Seksualno iskorišten
odležao sam
dvadeset sunčanih dana.

Svaka dva dana
dijelimo majčinu
slaninu, salamu i cigarete.

Ne i njezinu ljubav.

Dvadeset dana
po zruci sunca
hodalo kratkotrajno
pobratimstvo duša.

Zastave

U krležijanskim
šumama
nije dostatno oko.

Riječima izabirem
stablo
za pravljenje olovke.

Ona mora biti
najbolja
crtačica samokresa.

Kada pokrenem
prst
da odustanem.

Zastave spustim
na pola spolovila
da izbljede na suncu.

Pouzdani vodič

Uho prepoznaje
unutarnje šuštanje
hramova kukuruza.

Od zagrizanja u sveto
zube mi čuva
pouzdani vodič štakor.

Okrećem mu leđa
govorim mjesečini:

Skupio sam dovoljno
bjeline i sam ću
sebe ponijeti kući;

Iz vreće istresti
genetski modificiranu
svjetlost zrnja
u hranilicu za ptice.

Neprijateljski sadržaji

Pomalo zastrašuje
dnevno pretrpan
poštanski sandučić.

Oslobadajući sebe
nastanjujem stubište
neprijateljskim sadržajima.

U visinama
vodimo ljubav
ne izgovarajući
ništa ljubavno.

Sve je dopušteno
slobodnima
u ljubavnoj tremi:

Na krilima vjetra
dojahala si mi
iz Amsterdama
u krevet.

Spora evolucija

U svojoj se vitalnosti
rijetko uplašim tame
nakupljene u tijelu.

Nudim ti opasne
žute stranice vlastitoga
starozavjetnog lica.

Usta su mi napušteni mlin
na Muri, ruke grabežljivice
koje dovlače polja žita.

Sjećanje uzrasta s pogledom
na vodu. Davno odbačene
peraje
i stopala što vježbaju po-
krete.

U konačnici svaki korak
zaslužuje da se govori o
njemu.

Domoljubna

Do valova Nila
doputovao sam
s torbom hrvaštine.

Ne čujem piramide
na koptskom
dozivaju druge piramide.

Kozmopolitska srca
roda potvrđuju
uzaludnost dolaska:

Nisam zatajio
domoljublje
njihovih gnijezda
pri odlasku.

Hrvatski crnac

Doručkovao sam kisik
i apstraktno požare.

Njih sam grizao
dok nisam pocrnio.

Država se napokon smiješi
mojim dolazećim koracima.

Apstraktan
odzdavljam ljepotom.

Opet nagovaram
cvasti trešnje
poljubim ruke narodu:

Bit ću prvi crni
hrvatski predsjednik.

Domoljubna roda

Koncem srpnja
izumiru plitke
vode stajačice
izbezumljujući rodu.

Niti izglednjela
nema osjećaja
koji bi je porinuli
u krađu žaba
iz susjednog gnijezda.

Prizor gledaju
zadivljeni katolici.

Nisam česta riječ
u njihovoj zajednici.

U vrijeme punog mjeseca
provalim u mesnicu.

Ne izlazim
dok se ne zasitim žaba.

I još kući
odnesem
četvrtinu zlatnog teleta.

Nezatamnjeni mediji

Izgubljene ravnoteže
nakon svake vršidbe
istuširam divovski kombajn.

U silosu pohranim
sebeznrnje dolar
sebezrenje i crnomak

Pred svaki obrok
do nove sjetve
izmjenjujemo poljupce
u brašnu.

Mati cijelu zimu
peče pecivo i kolače.

Nismo zatamnili medije
nijedno zrno
nije bačeno
sa silosa.

PROZAK / NAVRH JEZIKA Godišnji natječaj ALGORITMA i ZAREZA za najbolji neobjavljeni prozni i pjesnički rukopis autora do 35 godina starosti

Marijo Glavaš, Mokraća

Dizalo je opet zapišano. Tek što je ishlapila ona prethodna, pojavila se nova lokva mokraće. Po teksturi i izvedbi vidljivo je da je autor isti, ali ipak me svaki put promijenjena boja i miris navedu da pritisnem sva puceta od kata na kojem živim do prizemlja, da se dizalo češće zaustavlja, da što više provedem u njemu spuštajući se, da dobijem na vremenu dok pokušavam iz atributa pišaline iščitati što je pjesnik taj dan jeo, što pio, što je svojim djelom ovaj put htio reći.

Nije da je to sad stvarno neki pjesnik što nam mokri u dizalu i da nam on svojim činom želi poručiti nešto u stilu 'pišam na vašu malograđanštinu'. Da je tako, ja bih prvi zagazio u onu lokvu čitavim stopalom, ma kleknuo bih ako treba, ali ne, to je jedno obično malo pašče tu iz zgrade, jedan mali ker, beštija, govno jadno, usrano, kao i vlasnik mu, jebo im pas mater obojici, eto tko je. Kažem pjesnik jer to govedo po cijeli dan laje, ne prestaje, čitav dan samo cvili, zavija i laje. I onda nam još na kraju zapiša dizalo, dubre jedno i on i onaj koji ga je naučio tako.

Ne prestaje lajati, a laje jer ga gazda ostavlja zaključana u stanu kad napusti nastambu pa ovaj sjedne negdje blizu vrata, gleda u ključanicu kao u koštanog boga i oplakuje onoga koji ga je napustio,

a čim se gazda vrati – lavež prestane. I tako to traje već godinu dana, a ovaj posljednji mjesec smo, evo uz lavež koji, začudo, ne prestaje po čitav dan i noć, dobili na dar i svakodnevno zapišano dizalo.

Ono što je najzanimljivije u našim ne-bodersko-dobrosusjedskim odnosima jest to da svi znaju tko je autor, svi iz zgrade znamo u čiju pišalinu gacamo svako jutro već mjesec dana, ulazimo na prstima pazeći da što manjom površinom uro-nimo u izlučevinu što se presijava pod neonskim svjetlom stare limene kutije, ali nitko neće uprijeti prstom u krivca. Kao da se držimo poslovice: 'Neka prvi upre prstom onaj koji nikad nije zapišao dizalo'. Ali meni je jučer, kad nas se u mokraćno dizalo u žurbi natrpalo četvero, sve to skupa dopizdilo.

Trpiš koliko možeš, baš kao i to malo govno koje je zaključano po čitav dan pa po gazdinu povratku ne izdrži do izlaska na livadu, nego se olakša čim prijede prag stana. Čuo sam ga kako laje uspinjući se, ovaj put pješice, uza stube, trebalo mi je tih nekoliko katova hoda da si ubrzam puls, da si povisim adrenalin, da mu kad otvori vrata sve što ga slijedi sprušim u lice. Pas je posljednjih mjesec dana lajao i kad je gazda bio kući i kad je bio odsutan i valjda je to ona kap što mi je upala u mokraće punu

čašu i prelila je. To je to. Tamo desno, eno, vidim je, cedulja s njegovim prezimenom na vratima, stigao sam.

Približivši se čuo sam psa kako uciviljeno grebe po drvenoj plohi s unutrašnje strane vrata. Gotovo sam se rastužio slušajući ga, ali odmah sam se sjetio dizala i poželio dubre prosinuti nogom u rebra. Pritisnuo sam zvono i dugo zadržao, a onda to ponovio još jednom, samo malo duže. Nitko nije otvorio. Pas me preklinjao da mu otvorim.

U tom trenutku čitava stvar postala mi je pomalo čudna. Posegnuo sam za kuglom na vratima, zaokrenuo je i pogurao. Nije bilo zaključano. Vrata su se otvorila, a iznutra me zapuhnuo užasan smrad. Začudilo me kako jedna tako malena životinja može toliko gadno smrdjeti. Tužno mi je nasrnuo na nogu, ali sam ga odgurnuo, spriječivši mu izlazak i, otpuhujući zrak koji me tjerao na povraćanje, potražio prekidač svjetla na zidu.

Valjda su to oni prizori iz rata, ne znam, nisam bio, ali sigurno ih je bilo, eto tako mi se učinilo gledajući to izgriženo truplo na podu i njegove naokolo raznesene, do kraja nepojedene kosti kako trule ispod žute svjetlosti 60-wattne žarulje, dok ih pseto od kojih pet-šest kilograma oblizuje, odjednom promijenjenim stavom mi dajući na znanje što je njegovo.

Okrenuo sam se, za sobom povukao vrata i krenuo niza stube. Sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi, sva mokraća, sav izmet i smrad te životinje bio je u stanu, iza vrata s kuglom mjesto kvake, vrata koja pas nije mogao otvoriti, na podu na kojem je ležao preminuli susjed, samac i srčani bolesnik, a kojega je najbolji čovjekov prijatelj postupno probavljao.

Pa ako je to tako, tko je onda posljednjih mjesec dana zapišavao dizalo? ■

MARIJO GLAVAŠ (Split, 1986.) još prije diplome na FESB-u počeo je uzgajati brkove, što je preraslo u životnu misiju. Živi kao svejed. Svira gitaru u rock skupini Veliko Č, koja ima više ponuda negoli nastupa (a po tvrdnjama nekih i ne postoji). Radi. Objavljuje. Piše prozu i poeziju. U prosincu 2009. tiskan mu je prvi roman *Libreto za mrtve kitove* (pobjednik natječaja Albatros, 2009.) – dostupno u svim bolje opskrbljenim mesnicama i drogerijama ili na mail: malabiljka@yahoo.com.

Davor Ivankovac, Konstantno fulam

01

. Kraj je nejasan tu će biti još dosta okapanja
ali svima nam je jasno
sve je počelo velikim Bachom
Nešto se mutno naziva budućnošću
Vidim četiri omče
Vidim sudbinu sa socijalnom službom
Vidim najljepši kraj
U njemu odjekuju tvoje sjetne riječi
Riječi prije točke
Ah
Ucijepi me nježno u svoja mala slova
Bit ću ti manja od makovog zrna
konačna vječnost i ogrlica snova
Bit ću ti plavi ironični ah
Zavirao je Bach

02

U Cesarićevom povratku
najviše volim
- - - - -
- - - - -
i uvijek kad u mislima čitam ne odolim
premotati ponovo –
moguće je preklopiti slikom sliku
izbrojati sva slova
ući u istu rijeku
stišati zvučnike kad netko ude u sobu –
nije moguće ponoviti neiskazano
a nemoguće je ne ponavljati nenapisano
-
pri istresanju pijeska iz crvenih starki
a samo o tom se radi

03

Derealizacija i halucinacije mogu biti
posljedice
neumjerenog konzumiranja snova
koji su izgubili dosta svojih draži
otkako su ih obložili filmom
dali im oblik boju i težinu
Sad se sa sigurnošću može izračunati –
stotinjak ih stane u jedan džep
stotinu puta pet zelenih miligrama
uredno poredanih na policama
neuredno poredanih u ladicama
Jedan končić i ogrlica snova
hoda gradom izbjegava susrete
posjećuje kafiće
svjedoci smo očite depersonalizacije
snova
Snovi –
imaju samo jednu nadu
jednu malenu
mogućnost
buđenja
U njoj počivaju svi njihovi snovi
Počivaju i bude se
Snovi probudeni u sebe
Sni moji su ograničeni

04

Kad bi popucale sve svemirske strune
drukčiju bi glazbu slušali u
liftovima
Malo bi nas grebli po čelu –
Kvarkovi su dobri i slavimo ih odsad
I svaki mion ima svoje
Sjedili smo svjetlosnim stolicama daleko
bila si mi nedostižna
Ovim pogonom trebalo bi mi predugo
riječ je o milenijima
U međuvremenu bi sazviježda ugibala
I zvijezde imaju svoje
Ali večeras smo nešto otresiti –
Nisam ti ja kao hawkingovo zračenje
Sjedimo doduše na horizontu očekivanja
ali crne rupe nisu naša briga
Ime ti je iznimka
koja svakodnevnim odustajanjem
dokazuje koješta

05

Jutros sam se opet probudio
i počela je mistifikacija
svega
svega što sam bio
svega što jesam
i što nisam bio
unatoč silnome trudu
Znance treba uvjeriti u nešto
neznance u sve
ali prije svih moram uvjeriti sebe -
da mi je barem polovica sna istina
da su mi sjećanja san
a san među stvarima
gdje ništa nije odijeljeno

11

Televizija je otpjevala ljubavni song
supermarketima
i nova kocka života može biti bačena
Dok se oči sužuju od svjetlosti
tehnologije
i prate nove najezde ovih malih sličica
Michel i ja pišemo o jednom novom biću

Puklo je u prsima i kroz kožnatu ljusku
izviruje glava
Je li ovo gušter je li ovo zmaj pitamo se
ravnodušni
puštajući vremenu
učiniti svoje

DAVOR IVANKOVAC rođen je u Vinkovcima 7. veljače 1984. godine. Preživljava u Vinkovcima i Nuštru, kako koji dan.

noga filologa

ARISTOTELOVI PROBLEMI

ODGOVORI KOJI SU PUNO MANJE PRIVLAČNI OD PITANJA. TKO GOD ŽELI ZNATI KAKVE SU NEVJEROJATNE nezallice BILI LJUDI ANTIKE ŠTO SE FIZIKE I FIZIOLOGIJE TIČE, NEKA ČITA Problemata Aristotelis, antičke 1000 zašto i 1000 zato. ZAŠTO JE NEBO PLAVO? ZAŠTO JE MORE SLANO? ZNANOST ČIJI SU POKRETAČI ZNATIŽELJA I RADOZNALOST. I MARKO MARULIĆ KOJI SVE TO ČITA.

NEVEN JOVANOVIĆ

Zašto se pijancima vrti? Zašto vide dvostruko? Zašto ljutiti ljudi budu vrući i ožedne? Zašto se oni koji nose ili vuku teret kreću pjevajući? Zašto oni koji stalno jašu imaju jaču spolnu želju? Zašto je seks najugodnija od svih stvari? Zašto oni koji plivaju u moru zdravo vrše nuždu? Zašto ronci vežu spužve na uši? Zašto je poriluk dobar za zvučniji glas? Zašto se noću bolje čuje nego danju? Zašto ljudima koji su postili jače smrdi iz usta? Zašto nam se pri penjanju naprežu koljena, a pri spužanju natkoljenice? Zašto je teže trčati nego šetati? Zašto ne možemo suspregnuti osmijeh kad vidimo prijatelje i rodbinu? Zašto nam se dlake nakostriješe kad se prestrašimo? Zašto nam se put čini duži kad ne znamo koliko ga ima?

TOPLO I HLADNO, SUHO I VLAŽNO Ova pitanja i još stotine drugih, zajedno s odgovorima, još od antičkoga doba kruže Evropom u nekoliko zbirki, kao dio tzv. *Corpus Aristotelicum*. Zbirke su pripisivane samom Aristotelu i njegovu komentatoru Aleksandru iz Afrodisijade (oko 200. n. e); očito su ih, neprestano dodajući nova i nova pitanja i odgovore, sastavili nepoznati peripatetički filozofi, da bi svoj konačni oblik poprimile negdje do šestog stoljeća nove ere.

Aristotelovi – točnije, dakle, Pseudo-Aristotelovi – *Problemi* danas se u povijesti filozofije i pregledima aristotelovskog korpusa spominju ponajviše kao djelo u kojemu je po prvi put opisana optička tamna komora, i djelo iz kojeg je – najvjerojatnije – izveden “aristotelovski” poučak *post coitum omne animal triste*. Za Schopenhauera *Problemi* su kamen–kušać antičke prirodnoznanstvene nemoći: “Tko god želi znati kakve su nevjerovatne nezallice bili ljudi antike što se fizike i fiziologije tiče, neka

čita *Problemata Aristotelis*; ona su zaista *specimen ignorantiae veterum*. Sami *problemi* često jesu postavljani točno, pa i domišljato, ali rješenja su većinom patetična jer ne nude drugih objašnjenja osim vječnoga *toplog i hladnog, suhog i vlažnog*” (tako stari namćor piše u eseju “Neka arheološka zapažanja” iz *Parerga i paralipomena*).

IZDVAJANJE PJENASTE VLAGE “Zašto se pijancima vrti? – Možda zato što na videno utječe i pokreće ga toplina vina.” “Zašto je seks najugodnija od svih stvari? – Možda su nam spolni odnosi najugodniji bilo zato što sjeme istječe iz cijelog tijela (kao što kažu neki), bilo zato što možda i nije iz cijeloga, ali se koncentrira u onom dijelu u kojem se ukrštaju i spajaju svi putovi i žile. A budući da se sličan užitak javlja pri požudi kao i pri svrbežu, na jednak način dolazi do svojevrstne trudnoće čitavog tijela. Svrbež je, naime, izdvajanje pjenaste vlage na nekom

mjestu okupljene na protuprirodan način, a razmnožavanje je, kao što znamo, isto takvo izdvajanje vlage, ali u skladu s prirodom. A snošaj je ugodan bilo po nužnosti, bilo s nekom posebnom svrhom. Po nužnosti, naime, zato što je ugodan svaki put koji je u skladu s prirodom, ukoliko ga se može osjetom spoznati. A posebna je svrha osiguravanje postojane reprodukcije živih bića; užitak, naime, utječe na to da živa bića budu jače zainteresirana za snošaj.” “Zašto se put čini dužim onda kada hodamo ne znajući koliko će dugo trajati, nego onda kad znamo, ako su svi ostali uvjeti jednaki? – Možda zato što znati kolik je put znači znati njegov broj, a poznato je da se stvar koja je neodređena čini većom od određene; stoga, kao što je nužno ograničeno ono za što znaš koliko je, tako i, ako ne znaš koliko je nešto, vrijedi suprotno, te se duh zbunjuje i biva doveden u zabludu i čini mu se da je ono što je određeno zapravo neograničeno. Stoga, ma koliko nešto bilo, ako se bude smatralo da nije određeno, činiće se neograničenim, zato što je prikladno za određivanje. Ali ako nije određeno, neograničeno je. Stoga se nužno mora neograničenim činiti i ono što se ne čini određenim.”

1000 ZAŠTO I 1000 ZATO Schopenhauer je definitivno bio u pravu: aristotelovski su odgovori puno manje privlačni – puno manje zadovoljavajući – od pitanja. No sama su pitanja itekako šakaljiva. Ne iz spoznajno-filozofskih ili prirodnoznanstvenih razloga, koliko po *naivnosti*. Prepoznajemo pitanja kakva smo se svi mi povremeno pitali, o kakvima smo svi svojedobno razgovarali, vodeći rasprave apsolutno, da tako kažem, larpurlartističke. Nismo se tada pitali “kako da se obogatim”, “kako da se izliječim”, “kako da nadem posao”, “kako da prisilim državne institucije da pošteno rade”; na to smo prešli kasnije, u drugim situacijama. U ono vrijeme, u aristotelovskom duhu, pitali smo poput djece. *Bez neposredne, konkretne svrhe*. “Zašto je nebo plavo?” “Zašto je more slano?” “Zašto mi ne vidimo da je Zemlja okrugla?” Takva su pitanja aristotelovskih *Problema* – kao i pitanja čiste znanosti. Znanosti čiji su pokretači znatiželja i radoznalost.

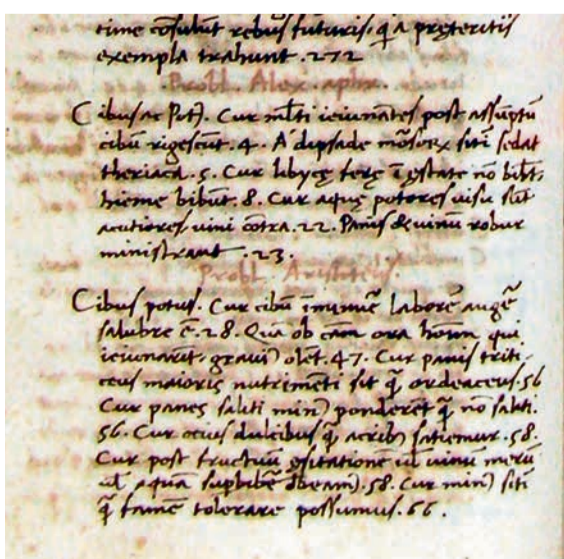
(Zapažamo usput da je književna vrsta *Problema* preživjela do današnjih dana; oni koji su odrastali u Jugoslaviji možda se sjećaju knjige *1000 zašto i 1000 zato*: “štampana davne 1985 od strane IP Vuka Karadžića, u neverovatnih 20.000 primjeraka. Verujem da je svaka kuća koja je iole držala do sebe imala po jednu takvu! Poklanjali su nam je imućni rodaci, bake i dede, a verujem, ponajviše roditelji u nadi da će tako izbjeći dobar deo pitanja na koja nisu imali odgovora. Šta su to ćelije, pita knjiga. Pa, šta su geni? Zašto na koži rastu dlake? Kako dišemo? Šta je bol? Koliki je atom? I onda slede detaljni odgovori. Teoretski, lepo smišljeno. Dete se zapita, uzme knjigu, pročita odgovor i to je to. Ali deca ne bi bila deca kada bi tražila pitanja u knjizi.” Tako se 2007. sjećala Danijela Bakić, “Kolumnista *Lepote i zdravlja*”, na Color Press Group blogu.)

BRZINA KIHANJA Naš je svijet, svijet odraslih, znamo, specijaliziran. Glavno je vrijeme rezervirano za korisne stvari, za ono što je mjerljivo novcem; sve drugo zove se hobi, i tolerira se prvenstveno kao razonoda, re–kreacija, način da se osvježeni vratimo u proizvodnju daljnjih pravih vrijednosti i daljnjih tvrdih valuta. Aristotelovskim se problemima danas nitko ozbiljno ne bavi (bavila bi se djeca kad bi znala kako) – osim onih znanstvenih kurioziteta koji filaju praznine na rubovima novinskih stranica, kurioziteta tipa “Istraživanje na 2000 ispitanika pokazalo je da su jutarnji tipovi aktivniji neposredno nakon, a večernji neposredno prije spavanja,” ili “Muzej svijeta zdravlja Johna F. Kennedya tvrdi da se pri kihanju zrak može kretati brzinom od 85% brzine zvuka, ili otprilike 1000 kilometara na sat.” Nisam slučajno spomenuo larpurlartizam: ovakva su pitanja na svoj način pjesnička. Svi takve stvari primjećujemo – ali malo nas to dovoljno zavrbi.

A opet, jasno vam je, bez takvih pitanja nema znanosti. I na ideje je primjenjiv darvinizam – moramo imati na tisuće njih da bi opstale one najbolje prilagođene, one koje u zadovoljavajućem omjeru povezuju interesantnost i iskoristivost.

REPERTORIJ Aristotelove *Probleme* nisam otkrio sam. Pokazao mi ih je Marko Marulić. Sastavljajući, naime, tijekom više od triju desetljeća XV. i XVI. st. svoje najprivatnije djelo – *Repertorij*, golemu, tematski i abecedno ustrojenu, sitno pisanu rukopisnu zbirku bilježaka iz četrdesetak antičkih, kršćanskih i humanističkih knjiga, svojevrstnu zbirku “pamćenja vrijednih odlomaka” (kako otprilike kaže alternativni naslov rukopisa, zbirku “podataka koji su mu se činili vrijednima da se njima posluži u vlastitu stvaranju”) – Marulić je pabirčio i *Problemata*; i Pseudo-Aristotelova, i ona Aleksandra iz Afrodisijade, i još njima pridodana Plutarhova. Koristio se njima u latinskom prijevodu, u skupnom izdanju tiskanome u Veneciji 1488–89. (a jedan digitalizirani primjerak toga izdanja dostupan je na internetu, u okviru projekta *Digitale Bibliothek Bavarische državne knjižnice*). Sva pitanja koja sam citirao na početku ovoga teksta prepisao je i Marulić na stranice *Repertorija*. Tu je onda značajno i što je iz obilja problema pisac odabrao (odabir nam otkriva stazicu kojom možemo pristupiti njegovim interesima i načinu razmišljanja, Marulić-čitalac otkriva nam Marulića-mislioca) – ali mi se značajnim čini i to da ni Marulić nije zapisivao *odgovore* (umjesto toga samo referira na odgovarajući stranicu u knjizi). I Maruliću su se, kao i Schopenhaueru, pitanja činila vrednijima. ■

– SCHOPENHAUER JE DEFINITIVNO BIO U PRAVU: ARISTOTELOVSKI SU ODGOVORI PUNO MANJE PRIVLAČNI - PUNO MANJE ZADOVOLJAVAJUĆI - OD PITANJA. NO SAMA SU PITANJA ITEKAKO ŠKAKLJIVA –

– nastavak sa stranice 2

Filmovi u Splitu

Do 30. svibnja u splitskoj kinoteci Zlatna vrata te u ljetnom kinu Bačvice održava se treći po redu Festival mediteranskog filma. Za treće izdanje selektori su odabrali filmove veselijeg karaktera, njih preko dvadeset dugometražnih i kratkometražnih. Festival je otvoren filmom *Soul Kitchen*, višestruko nagrađivanog Fatiha Akina koji je kroz lik mladića Zinosa, vlasnika jednog hamburškog restorana, ispričao dinamičnu priču o prijateljstvu i ljubavi. U programu

su i dugometražni španjolski film *Čelija 211* redatelja Daniela Monzona, dobitnik osam nagrada Goya, film *I ja*, priča koja ruši predrasude o ljudima s Downovim sindromom te biografska priču o liku i djelu Sergea Gainsbourga, redatelja Joanna Sfara. U programu dokumentarnih filmova bit će prikazan film *Zajedno* Nenada Puhovskog, a na završnoj večeri festivala bit će prikazan, izvan konkurencije, kontroverzni dokumentarac *Videokracija* švedsko-talijanskog redatelja Erika Gandinija u kojem je glavni protagonist Silvio Berlusconi. U programu kratkih filmova uvršteni su *Tulum* Dalibora Matanića, *Oslobođenje u 26 slika* Ivana Ramljaka i Marka Škobalja te *Poštar sa naslovne strane* Tomislava Topića i Tomislava Mršića.

Mjesto i uloga biblioteke u tržišnim uvjetima

projektom želi se propitati mjesto i ulogu biblioteke kao što je to (bila) *Vrhovi svjetske književnosti* u odupiranjnu isključivo tržišnoj regulaciji položaja knjige s djelima klasika, zatim promotriti koliko je kvalitete u deset godina svojega postojanja ova biblioteka donijela na planu književnih prijevoda, koje je klasike prvi put predstavila te ima li za takve ili slične biblioteke još mogućnosti opstanka u hrvatskim uvjetima. **E**

Društvo hrvatskih književnih prevodilaca organizira 4. izložbu književnih prijevoda svojih članova i članica, objavljenih tijekom 2009. i 2010. godine, koja će biti postavljena u izlozima Knjižnice Bogdana Ogrizovića i Medijateke Francuskog instituta. Izložba je otvorena 24. svibnja, a moći će se pogledati do 1. lipnja. Okrugli stol pod naslovom *Vrhovi svjetske književnosti i vrhovi hrvatskog prevodilaštva* održat će se 28. svibnja 2010. u 18 sati u Knjižnici Bogdana Ogrizovića, a na njemu sudjeluju Dalibor Blažina, Iva Grgić Maroević, Tatjana Jukić, Irena Lukšić, Sead Muhamedagić, Božidar Petrač i Josip Užarević. Ovim

NA NASLOVNOJ STRANICI: MARKO PRPIĆ, INTOLERANCE

“INTOLERANCE je ilustracija koja prikazuje svijet kakvim ga neka djeca vide. Mnoga odrastaju u okruženju u kojem vladaju nasilje i mržnja. Kao zaraza, šire se od jednog člana na cijelu obitelj, susjedstvo, škole, stadione... cijelo društvo. *Children see, children do*. Nasilje stvara nasilje i mržnja stvara mržnju. Jedini lijek su edukacija i odgoj, na koje, stjecajem okolosti, mnogi nemaju pravo. Djeca najčešće ne znaju pravi razlog zašto mrze nekoga i zato je nužno da im se na vrijeme objasni razlika između dobrog i lošeg. Za to su u prvom redu odgovorni članovi obitelji te ustanove koje brinu o odgoju djece pa i svi mi koji svakodnevno dolazimo u dodir s djecom.”

MARKO PRPIĆ (Zagreb, 1978) je zagrebački kreativac kojeg još zovu i Psiho, Zets, Prevara i Prle. Bavi se svim mogućim tipovima vizualnih komunikacija. Zajedno s kolegom Markom Rukavinom radi na raznim Boonika projektima, a trenutno obojica pokušavaju namaknuti sredstva za prvi hrvatski dokumentarni film o street art-u *Hunting Bears*.

IMPRESSUM

zarež, dvotjednik za kulturna i društvena zbivanja

adresa uredništva
Vodnikova 17, HR-10000 Zagreb,
tel: +385 1 4855 449, 4855 451
fax: +385 1 4813 572
e-mail: zarež@zg.htnet.hr
web: www.zarež.hr

uredništvo prima
pon-pet 12-15h
nakladnik

Druqa strana d.o.o.

za nakladnika
Andrea Zlatar

glavni urednik
Boris Postnikov

zamjenici glavnog urednika
Nataša Govedić, Srećko Horvat i Marko Pogačar

izvršni urednik
Nenad Perković

poslovna tajnica
Dijana Cepić

uredništvo
Dario Grgić, Silva Kalčić, Katarina Luketić, Suzana Marjanić, Trpimir Matasović, Jelena Ostojić, Nataša Petrinjak, Srećko Pulig, Zoran Roško i Gioia-Ana Ulrich

dizajn
Ira Payer, Tina Ivezić

lektura
Darko Milošić

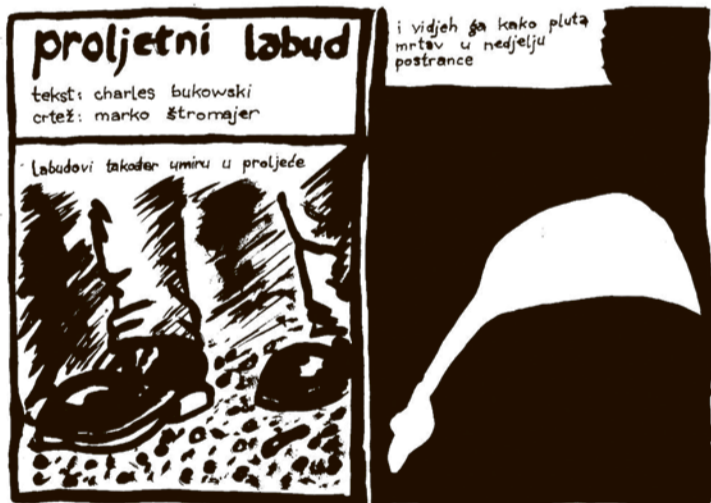
prijelom i priprema za tisak
Davor Milišević

tisak
Tiskara Zagreb d.o.o.

Tiskanje ovog broja omogućili su:

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
Ured za kulturu grada Zagreba

STRIP www.komikaze.hr

YOU ARE NOT
ONE OF US!
YOU ARE UGLY!

STUPID

PRICK!

SHOOT HIM
DAD!

SO F
AND

WE DON'T WANT
YOU HERE.

